Erinringar

från

Svenska Expeditionerna

till

Novaja Semlja och Jenissej

1875 och 1876

af

Anton Stuxberg

STOCKHOLM.
A. L. Normans Boktryckeri-aktiebolag.
1877

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Anton Stuxberg** (1849-1902) har digitaliserats på en flatskanner den 17 jan 2012 såsom en högupplöst pdf-fil av Ralph E från en bok lånad från Sveriges depåbibliotek, vilken sedan omvandlats till 300 dpi jpg-bilder i färg och 600 dpi G4 svartvita tiff-bilder och exponeras i ca 100dpi tillsammans med OCR-kod.

Denna bok har Ralph E lagt upp på Internet Archive, där den kan läsas såsom en uppslagen bok i färg.

Till ett samladt helt har jag här hopfogat mina minnen från 1875 och 1876 års svenska expeditioner till Novaja Semlja och Sibirien, sådana de ursprungligen nedskrefvos för Ny Illustrerad Tidnings och Nya Dagligt Allehandas räkning. Jag har så gjort, emedan jag velat lemna en kortfattad, af min egen hand verkstäld berättelse från dessa resor åt mina närmaste umgängesvänner och andra för saken intresserade personer, hvilkas gästfrihet och vänskap jag önskat gifva något vedermäle af min erkänsla.

Den »blick på Novaja Semljas och Kariska hafvets naturförhållanden», som förekom bland mina artiklar i N. I. T., har här blifvit utesluten, först af det skäl, att den icke var annat än en sammanställning af i hufvudsaken andras iakttagelser, ett bearbetadt lån från K. E. von Baer och Spörer, vidare derför att den var i några delar ofullständig, i andra oriktig. En olikhet, som ytterligare finnes mellan mina tidningsartiklar och följande mer helgjutna samling, är att jag har som anledning tillagten kortfattad historik öfver föregående resor till Novaja Semlja och dess grannskap. Jag har ansett en sådan inledning af vigt, emedan man derigenom blir i stånd att i någon mån bedöma de svenska resornas syfte och betydelse.

Stockholm, januari 1877.

A. Sg.

*

Inledning.

*

Bland resor till arktiska haf intaga de två, som under de senast förflutna två somrarne företagits af prof. Nordenskiöld till Novaja Semlja och Jenissejs mynning, ett mycket framstående rum. Att så måste vara förhållandet framgår tydligt deraf, att dessa resor omfattats med synnerligt intresse, icke allenast inom privata kretsar, utan äfven af den stora allmänheten — såsom bäst synes af de talrika notiser och längre berättelser, hvilka tid efter annan återfunnits i in- och utländska, vetenskapliga och populära tidningar och tidskrifter. Vi skola här se till, hvilken anledningen kan vara till ett så allmänt intresse.

Redan lång tid tillbaka, för något öfver tre århundraden sedan, var man flitigt sysselsatt med tanken på att finna en s. k. nordöstlig genomfart, en öfverhafsväg från Atlanten till Kina längs Sibiriens långa, då för tiden knappast kända kuststräcka. Venetianaren Cabot, känd i geografiens historia såsom den förste, hvilken förde engelska fartyg till Nordamerika, var också den, hvilken sökte för engelsmännen påpeka nyttan och fördelarne af en sådan nordöstlig genomfart. Så tillvägabragtes genomhans bemedling bildandet af det »ryska handelssällskapet», och genom hans åtgärd kom också den första expeditionen till stånd, som börjar serien af polarresor med en nordöstlig genomfart till mål och på våren 1553 utgick från England. Engelsmännen voro här, liksom vid så många andra tillfällen, de, som togo initiativet i kommersielt afseende, men deras arbeten ville icke krönas med framgång. Tre expeditioner utgingo främst från England i den anförda syftningen, en under hvardera af åren 1553, 1556 och 1580. Holländarne, som vid den tiden gjorde engelsmännen herraväldet på hafvet stridigt, utsände kort derpå, åren 1593, 1595 och 1596, tre skilda expeditioner, likaledes för att finna nordöstpassagen. Den sista af dem slutade med Wilhelm Barents’ i geografiens historia mycket omskrifna instängning af is och öfvervintring på Novaja Semljas ostkust vid 76° 10´ nordl. bredd. Utgången af dessa, liksom af de föregående engelska expeditionerna var just icke egnad att mana till ytterligare efterföljd. Dertill kom vidare, att under tiden, mellan åren 1595 och 1597, var vägen kring Goda Hoppsudden framgångsrikt tillryggalagd af Cornelius Houtman, hvilket hade till följd grundandet af de Holländska kolonierna i Ostindiens farvatten. Tid efter annan under 1600-talet återgingo likväl både engelska och holländska affärsmän till programmet för nordöstpassagen, ej mindre än två gånger finna vi den bekante Hudson såsom ledare för expeditioner till Novaja Semljas haf, och en gång, år 1653, inlät sig till och med Danmark i täflan med dessatvå mäktiga sjöfarande nationer. Men sedan John Wood, kapten i engelska marinen, efter en resa full af motgångar och besvärligheter till Novaja Semlja år 1676, återkommit, lyckades han genom delvis sanna, delvis öfverdrifna skildringar af naturförhållandena i de arktiska hafven så afskräcka sina landsmän från alla vidare försök att finna den efterlängtade nordöstliga passagen, att vi ej vidare under två hela århundraden återfinna engelsmännen i det arktiska hafvet nordost från Norge. Och Woods framställning verkade äfven på holländarne så, att de efter år 1688 icke sände något fartyg till trakten af Novaja Semlja.

Från denna tid, slutet af 1600-talet, kan man säga, att tanken på den nordöstliga genomfartens finnande är uppgifven. Och när nu Ryssland med året 1690 träder in och tager saken om hand, så förändras också dermed programmet. Det är icke vidare fråga om någon nordöstlig genomfart, men hvad man har för afsigt, det är endast och allenast att jaga trangifvande djur och annat vildt och, såsom en mycket vigtig förutsättning derför, att lära känna »det nya landets», Novaja Semljas' natur, dess kuster och kringliggande haf. Men i samma mån som Rysslands eröfringar i Sibirien framryckte mot norr och öster, blef det äfven nödvändigt att lära känna detta landets ishafskust; och sedan genom kejsarinnan Anna Ivanovnas energiska åtgärder kartläggningen af den sibiriska kuststräckan i betydligare mån framskridit, uppstod småningom den tanken att sätta landet kring de stora sibiriskafloderna Ob och Jenissej i vattenkommunikation med vest-Europa.

Den geografiska litteraturen känner ej mindre än 18 expeditioner, som från Ryssland gått ut för undersökning och

kartläggning af Novaja Semlja, Kariska hafvet och den närmast öster derintill gränsande sibiriska kusten. Enskilte spekulanter hafva offrat betydande kapital för dylika företag; men ryska regeringen har offrat det mesta både af kapital och personlig uppoffring. Genom ryssarnes sträfvanden har en omfattande och detaljerad grund blifvit lagd för kännedomen om Novaja Semlja och dess haf; men liksom förhållandet förut varit med engelsmännen och holländarne, så tyckte sig ryssarne icke heller finna de naturliga omständigheterna vara af sådan art, att de kunde mana till annat praktiskt mål, än en öfver hufvud taget föga vinstgifvande, om ock understundom rätt inbringande trandjursfångst.

Samlar man till ett alla kända, mera betydande företag, som gjorts att vesterifrån söka intränga i hafvet öster om Novaja Semlja, det Kariska hafvet, så visa sig der tre större så att säga »stoppningar» eller uppehåll. Det första inträffar efter år 1556, det andra efter år 1596, men bägge äro af kortare varaktighet; det tredje slutligen inträffar efter år 1769 och varar nära ett halft århundrade. Till dessa uppehåll kommer ytterligare ett fjerde, efter år 1839, då ryssarne helt och hållet drogo sig tillbaka från skådebanan.

Hvad man jämte mycket annat åsyftat, attnavigera det Kariska hafvet, det hade antingen alls icke lyckats, eller också hade det lyckats endast till en del, under mycket ogynsamma förhållanden. Amiral Lütkes fyraåriga resa, 1821-24, skulle bevisa Kariska hafvets otillgänglighet, den nyligen aflidne akademikern v. Baer uttalade bestämdt efter sin återkomst 1837, att detta haf var en »iskällare», och Pachtusow, som 1832 afgick efter samma program som senare prof. Nordenskiöld, nämligen att framtränga till Ob eller Jenissej, återkom efter en öfvervintring på Novaja Semlja och till en del alltså med oförrättadt ärende.

Med året 1869 inträder navigeringen i det Kariska hafvet i ett nytt skede, från denna tid begynna de dittills gängse åsigterna om samma hafs svårtillgänglighet att betydligt modifieras, och år efter år läggas nya vigtiga rön till de redan förhandenvarande. Allt tyder derpå, att hvad man förut trott sig veta icke är alldeles öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Äran att först hafva bragt de gamla åsigterna på fall tillkommer i främsta rummet kaptenerna E. H. Johannesen och E. Carlsen, begge djerfva norska fångstmän, som 1869 trängde långt in i Kariska hafvet. De följdes redan samma sommar af ej mindre än 25 andra norska fångstfartyg och två engelsmän, Palliser och Lamont. Året derefter sökte samme Johannesen, dertill uppmanad af prof. Nordenskiöld, som med synnerligt intresse följde norrmännens färder i dessa trakter, att kringsegla Novaja Semljas nordända, och försöket lyckades med fullständig framgång.En sådan kringsegling var, så vidt man känner, dittills företagen endast två gånger, först af Barents 1596, sedermera af Loschkin 1760. Men bägge dessa hade aflupit efter mycket mödosamma ansträngningar.

Sedan 1870 har Novaja Semljas nordända flera gånger blifvit kringseglad af norska fångstmän, ett vigtigt bidrag har derigenom vunnits för kännedomen om detta lands dittills nästan obekanta nordliga del, och alltsedan 1869 hafva årligen, med undantag endast af 1872, som var ett mycket ogynsamt isår, norska fångstmän befarit hafvet mellan Novaja Semlja, Samojedhalfön och Hvitön.

Men ännu hade ingen med fartyg framträngt till mynningarne af Ob eller Jenissej. Med den till ett sammanstälda erfarenhet, som vunnits genom norrmännens resor, ansåg prof. Nordenskiöld ett sådant försök möjligt, och det var derpå, jämte rent vetenskapliga undersökningar af flerfaldig art, som den bepröfvade polarresandens plan för 1875 års svenska arktiska expedition gick ut. Hans plan kröntes med fullständig framgång, och denna föranledde honom att än en gång, 1876, bringa till stånd en expedition till Jenissej. Liksom den förra aflopp äfven denna lyckligt. Framtiden är det förbehållet att se, hvilken betydelsen kan varda af dessa prof. Nordenskiölds två resor.

Hvilka, må man fråga, äro nu resultatet och betydelsen af dessa Nordenskiölds färder till Jenissej, om vi ställa utgången af dem tillsammans med förut vunnen erfarenhet från samma trakter?

Genomläser man rätt noggrant de gamla berättelserna om engelsmännens, holländarnes och ryssarnes nyss påpekade expeditioner till Novaja Semlja och kringliggande haf, ställer man så tillsamman med dessa de sedan 1869 gjorda iakttagelserna öfver isförhållandena och dylikt, då måste man, om man vill se sakerna fördomsfritt och med urskilning, komma till den öfvertygelsen, att Kariska hafvet verkligen under en del af året, på sensommaren, är navigabelt och att åtminstone någon af de fyra vägar, som vesterifrån leda dit in, vid samma tid

kan passeras. Denna tid infaller i augusti eller första hälften af september månad. Det är icke tänkbart, att de senaste åtta somrarne (med undantag af 1872) skulle hafva varit vida gynsammare för segling i detta haf, än hvad eljest allmänneligen kan vara förhållandet. Baer har sjelf gjort upp en beräkning, att hela den vattenmassa, som genom floderna Ob och Jenissej tömmer sig i det Kariska hafvet, öfvergår den som Medelhafvet, Svarta och Kaspiska hafven sammanlagdt taga emot från sina delvis jättelika flöden, men han har alldeles icke tagit i betraktande, hvilket oerhördt inflytande en sådan vattenmassa, hvars temperatur under kanske tre månaders tid af sommaren stiger till omkring +10° och +12° Cels., måste utöfva på den is, som under vintern bildar sig utanför samma floders mynningar och i deras grannskap. Det är skäl att icke förbise en sådan sak och andra dermed i samband stående förhållanden, om man vill riktigt bedöma det Kariska hafvets segelbarhet.

I sin berättelse om 1875 års expedition yttrar Nordenskiöld: »Med kännedom om dessa haf och de ofantliga massor varmt vatten, som från Ob och Jenissej om sommaren utrinner i Ishafvet, kan man med fullkomlig säkerhet påstå, att då fångstmännen en gång kommit så långt (till Hvitön), skulle intet ishinder mött att fortsätta färden till Jenissej eller till Obflodens utlopp vid Obdorsk. Det är härigenom fullkomligt bevisadt, att åtminstone under fem af de sex senaste åren intet allvarligt hinder bör ha funnits mot en handelsförbindelse mellan Atlanten och dessa floder.» Och då han afslutar berättelsen om den senast förflutne sommarens resa, yttrar han: » — att enligt min egen öfvertygelse, som äfven delas af de fångstmän, hvilka jag rådfrågat, en regelmässig sjöförbindelse under en kort tid af året mellan Sibirien och nordliga Europa icke bör vara förenad med större vanskligheter och faror än de, som möta sjömannen på mången annan för det närvarande af tusentals fartyg årligen besökt farled.»

Detta är i korthet det allmänna praktiska resultatet af Nordenskiölds resor till Jenissej. Ville vi nu rätt tydligt och omständligt framlägga betydelsen af samma resor, så skulle detta blifva endast ett upprepande af allmänna och erkända sanningar rörande den långt billigare sjökommunikationens företräde framför en mångdubbelt dyrare öfverlandtransport, jämte en samling af illustrerande statistiska uppgifter. Men sådant medgifver oss icke utrymmet. Så mycket är dock utan vidare bevis tydligt, att såvida det är en sanning, att medlättade kommunikationer följer ett lands kommersiella och industriella utveckling, då går Sibirien en mycket rik och blomstrande framtid till möte, förutsatt att det begagnar alla de resurser, som naturen der nedlagt. Man får icke förglömma, att Sibirien är ett land med en nästan dubbelt så talrik folkmängd som Sveriges och utrustadt med rika naturliga håfvor af mångahanda slag; men så länge en lättare kommunikation saknas, så länge är en stor del af dessa håfvor obrukbar. Jenissejfloden, för närvarande segelbar omkring 200 svenska mil af sin längd, och det Kariska hafvet erbjuda en mycket naturlig och fördelaktig väg för detta stora landets ut- och införsel.

*

Svenska expeditionen till Jenissej 1875.

Den af professor A. E. Nordenskiöld ledda och af grosshandlaren Oskar Dickson i Göteborg bekostade svenska arktiska expeditionen 1875 hade till väsentlig uppgift att »till Novaja Semlja och Kariska hafvet utsträcka de undersökningar öfver den högsta nordens naturförhållanden, som under de senare årtiondena från Sverige företagits i Grönland, på Island och Spetsbergen», men dess utom ingick äfven i expeditionens plan att, så vidt möjligt, öfver det sedan gammalt illa beryktade Kariska hafvet finna en väg till någon af de stora sibiriska floderna Ob eller Jenissej. Det fartyg, som för denna expedition förhyrts, var en norsk fångstjakt »Pröven», af 22 $^1/_2$ kommerselästers drägtighet, 55 norska fot lång och bemannad med 12 norska fångstmän, hvilka alla förut deltagit i färder på arktiska haf. Såsom vetenskapliga biträden medföljde två botanister, dr F. R. Kjellman och dr A. N. Lundström, samt två zoologer, dr H. Théel och dr A. Stuxberg. Liksom förut i de flesta dylika fall varit händelsen, ombesörjdes äfven denna gång fartygets utrustning i Tromsö, och denna stad var äfven samlingsorten för expeditionens samtliga deltagare före hennes afgång mot norden.

1.

Från Tromsö till Jugor Scharr.

Den 8:de juni kl. 6 f. m. lemnade vi Tromsö, till en början bogserade ett par mil af en liten ångbåt. Emedan vinden var ogynsam, måste vi redan samma dag mot aftonen gå till ankar i sundet mellan Karlsön och Renön. Naturen deromkring var mycket storartad. Bergen reste sig tvärbrant ur hafvet mot höjden; de, som vi sågo framför oss längst bort i fjorden på ett afstånd af fyra till fem mil, sades hafva en höjd af omkring tre tusen fot. Täta grå moln insvepte ofta deras öfre hälft, snön beklädde deras sidor med undantag af några hundra alnar nederst vid hafvet, och i dalgångarna mellan dem nedsköto små blågröna jöklar eller isbräer, de sista lemningarna från den tid, då en flera hundra fot mäktig ismassa höljde dessa nejder, liksom Skandinaviens land i sin helhet, och en afbild i smått af hvad Grönland, Spetsbergen, norra Novaja Semlja och åtskilliga andra för likartade naturförhållanden som dessa utsatta länder nu för tiden hafva att uppvisa i stort. En och annan bäck, manad fram ur snötäcket af den i dessa trakter och på denna tid af året ständigt lysande solens strålar — ty vi voro redan några tiotals mil norr om polcirkeln — hastade brådskande ner till hafvet.

Under uppehållet vid Renön, som till vår otålighet varade fem hela dagar, sysselsatte vi oss med arbeten på land och sjö. På Renön letade viupp en grotta, ganska täck i sitt slag, af 20 famnars längd, 4, 5 till 6 alnars bredd och ända till 12 alnars höjd. Hon gick ej i rät linie in i berget, utan böjde af något åt venster, hade strax till höger från ingången en stor, lång och smal sidogång, som gick i plan med hufvudgångens golf. Taket uppbar en massa stora vackra stalaktiter, som till största delen nedbrötos och togos med om bord. Golfvet var vid tillfället täckt af en fots djupt vatten, och bottenlagret utgjordes af sand och nedfallna små stenar. På väggarna syntes oregelbundna små fördjupningar, som arbetats ut af det nedrinnande vattnet.

Den 14:de juni på morgonen blef vinden sydostlig, och med dennas tillhjelp arbetade sig »Pröven» så småningom fram genom Fuglösundet, sedan gammalt illa kändt för sina hastigt växlande vindkast. Blåhvalar, Balænoptera Sibbaldii, syntes på afstånd då och då skicka en vattenpelare mot höjden, och hafhästar, Procellaria glacialis, kretsade omkring fartyget i samma mån talrikare som vi kommo längre mot öster. Längs efter Norges nordligaste kust gick vår väg sakta fram, så att vi först efter tre dygns segling befunno oss utanför Nordkap. Denna Europas till utseendet nordligaste udde utgör en ur hafvet mot vester, norr och öster brant uppstigande del af Magerö; ofvan bildar den en jämn platå af stor utsträckning, som höjer sig 976 fot högt öfver hafvet. Utsigten är mot söder spärrad af de söderut liggande högre partierna af Magerö, mot vester ser man ned öfver Hjelmesönoch Ralfsöns toppar, mot öster sträcker sig långt ut i hafvet Corgas Njargs långa profil med Nordkap ytterst; nedanför sig ser man på $^{1}/_{8}$ mils afstånd den långa, låga Knivskiärodde, som säkerligen är Norges nordligaste spets, men ej faller så i ögonen som det höga Nordkap. Till minne af kung Oskars besök är nu på toppen upprest en pelare af huggen granit.

Sedan vi passerat Tanafjorden, fingo vi en massa seglare i sigte, ända till 40 stycken, hvilka alla tydligen befunno sig på väg till Arkangelsk. Några timmar senare, det var den 18:de juni på aftonen, friskade vinden i betydligt, vi lemnade de snabba seglarna bakom oss, med 6 till 7 knops fart i timmen styrde vi rätt österut mot Novaja Semljas vestkust, och vid midnattstiden försvann Norges land under horisonten såsom en blånande strimma i vester. Följande dagen gick vinden öfver på nordkanten, rundtomkring var dimma, men ej af farlig art, seglen refvades, så att vi till en början gjorde blott 4 knops fart i timmen, men sedermera ända till 6 och 7, och skutans gungning och slingringar, som redan den föregående natten pröfvat vår sjömannaduglighet, fortforo, ehuru ej så våldsamt som förut. Luftens temperatur, som medan vi lågo vid Karlsön växlade mellan + 5° och + 6° Cels., sjönk småningom under vår färd mot öster ända till + 1°,$_8$ Cels., och vattnets i ytan, som på samma ställe höll sig konstant vid + 5° Cels., gick den 21:sta juni ända ned till —0°,$_2$ Cels. Man tolkade detta som ett tecken, att vi befunno oss inärheten af is, och erfarenheten förvissade oss snart om riktigheten deraf. Den 21:sta juni på eftermiddagen seglade vi igenom lätt fördelad bay-is; ett större band af en half mils utsträckning tvang oss att ändra kurs, vi fruktade, att vi under den något häftiga stormen och de besvärliga rullningarna skulle komma att

hålla sjön några dagar, men då vi den 22:dra intagit vår frukost, skingrades bekymren och vår glädje blef stor, då kl. $^1/_2$ 10 f. m. kaptenen förkunnade, att vi hade »land i sigte». Nyfikenheten att få se, hvad hafsfaunan hade att bjuda på, manade zoologerna att genast begynna sina arbeten, och resultatet blef, redan efter första draggningen, en vacker samling, långt större än vi vågat hoppas, af hafsdjur, som hämtades upp från 60 famnars djup, och detta lofvade godt för framtiden.

Vår öfverresa från Norge till Novaja Semlja, förträffligt gynnad af väder och vind, hade varat något öfver sju dygn, då vi den 22:dra juni kl. $^1/_2$ 9 på aftonen kastade ankar i fjorden vid Norra Gåskap. Vi hade förestält oss att här finna snö och is i stora massor, höga fjäll med djupa dalgångar och i dessa senare väldiga jöklar stiga ned ända till hafvet. Men ingenting sådant fans här, och Nordenskiöld försäkrade, att vi icke skulle träffa en enda jökel söder om Matotschkin Scharr. Ett högt bräm af snö omgaf kusten strax invid hafvet. Landet var, så långt vi kunde se, tämligen lågt, inga höga berg reste sig någonstädes inom synhåll, allt var en slätt, ännu fuktig af smält vintersnö, men fri vorden redan från den, och täcktaf en nästan oafbruten gräsmatta. Der och hvar sågos spår i den sandblandade fuktiga leran af renar och någon stor simfågel, antagligen gäss, och fjärplytar (Tringa maritima) och labbar rörde sig rundtomkring oss. Bergmassan, som stiger tämligen brant, omkring 10 till 15 fot öfver hafsytan, utgöres af en svart skiffer, ej synnerligen hård, som antagligen härrör från stenkolstiden. Vegetationen var visserligen ännu föga framskriden, ty endast tio fanerogama växter träffades med blomma eller knopp, men botanisterna trodde sig kunna försäkra, med hänsyn till hvad t. ex. Spetsbergen och andra under likartade naturförhållanden befintliga länder hafva att framvisa, der ögat ej tjusas af en grönskande gräsmatta, att »Novaja Semlja är ett förlofvadt land». Så gingo vi sent på natten om bord, högligen nöjda med de första intryck vi fått af ett land, som enligt vår föreställning borde vara ett i alla hänseenden ogästvänligt land.

Midsommardagen gjorde sitt inträde med ruskigt väder och en tätare dimma än vanligt. Både luftens och vattnets temperatur var mot aftonen jämnt +1° Cels. Vinden var sedan morgonen blifven NNV, och emedan vi under sådana vindförhållanden ej längre kunde ligga till ankar på samma plats, gingo vi till segel för att kryssa norrut mot Matotschkin Scharr. Under seglingen dit gjorde vi först ett längre uppehåll i Lilla Karmakul bay. Djupt inskuren i landet som den är, hyste den ännu en god samling af is, omkring 4 fot tjock, men lätt fördelad och sönderbruten, så att underde tre dygn vi lågo der nästan hela bugten rensades från is. Härifrån kryssade vi norrut längs efter den fjordrika kusten. Vinden, som höll sig kring VNV, dog småningom alldeles ut, så att vår segling gick mycket långsamt framåt. Då vi den 30:de juni kommo i bredd med Alkfjället, på ett par mils afstånd från land, syntes fördelad bay-is, och i samma mån vi närmade oss denna och vinden stillnade af, framkommo till hafsytan massor af sådana hafsdjur, dem endast ett arktiskt haf frambringar, och hvartill sydliga haf, sådana som Atlanten och Medelhafvet, sällan kunna framvisa något motstycke. De utgjordes till största delen af små fria medusor, i glasgrönt och violett skiftande kammaneter, hvaribland flera voro jättar i sitt slägte, samt Limacina arctica och Clio borealis, hvilka bägge genom sina egendomliga rörelser, som närmast kunna förliknas vid en fågels i rymden, ådrogo sig vår synnerliga uppmärksamhet. Solen, som allt sedan vi lemnade Norge gömt sig bortom moln och dimma, bröt ändtligen fram och visade den spegelblanka hafsytan med de derpå simmande isflaken i all deras glans: aftonen var den härligaste vi dittills upplefvat, och midnatten med sin sol likaså.

För dem bland oss, som förr ej deltagit i resor till arktiska land, erbjöd Alkfjället, beläget 4 eller 5 mil söder om vestra inloppet till Matotschkin Scharr, en egendomlig anblick. Med terassformiga afsatser, skilda från hvarandra genom föga mer än 1 till 2 fot, reste sig der en klippvägg nästan lodrätt till en höjd af öfver 100 fot. Redan på långt afstånd gafen egendomlig, ändlös musik tillkänna, att vi här hade framför oss ett s. k. fågelberg, och sjelfva namnet var redan ett bevis derför. I bergsskrefvorna öfverst hade tretåige måsen eller krykjan (Larus tridactylus) bygt sina ständigt fuktiga, men starka bon af alger, och på de smala och svårtillgängliga afsatserna suto, eller rättare stodo i föga framåtlutad ställning, tätt packade intill hvarandra, man kunde nästan säga sida vid sida, och så långt ögat nådde, alkor (Uria Brünnichii), en hvar rufvande sitt ägg, som utan något underlag hvilade på kala klippan. Lockade af begäret att plocka ägg, som sedan under någon tid utgjorde en växlande läckerhet bland våra bordsanrättningar, företogo vi, med fara att i hvarje stund ramla ned för de branta afsatserna, en vandring i fågelberget. De enfaldiga djurens oförskräckthet var så stor, att vi till en början, för att komma åt deras ägg måste

med våld lyfta dem derifrån, men sedan de tyckts väl inse vårt djerfva tilltag, aflägsnade de sig flockvis i tusental under hiskligt skrik, hvarvid ofta hände, att äggen kommo ur sin position och gingo raka vägen i hafvet.

Efter ett kort uppehåll i Besimannaja bay, der på den leriga bottnen rörde sig ett rikt och växlande djurlif, lupo vi den 7:de juli på morgonen in i vestra mynningen af Matotschkin Scharr, det är det trånga sund, som skiljer norra och södra Novaja Semlja åt. Vår afsigt var att på denna väg söka intränga i Kariska hafvet, men sammanhängande is lade snart hinder i vägen för en fortsatt segling idenna riktning. Strömsättningarna i det på sina ställen knapt mer än $^1/_8$ mil breda och ända till 6 mil långa sundet förde då och då stora isflak ut genom mynningen, så att vi ibland ett par gånger dagligen måste lyfta ankar för att undgå sammanstötningar med isstyckena, och denna omständighet, att massor af is esomoftast fördes till sjös, ingaf oss hopp, att efter en ej allt för lång tid passagen skulle blifva fri. Den tid, som sålunda förgick under otålig väntan att komma vidare, användes flitigt för arbeten på land och sjö. Ett härligt väder, ända till + 12° Cels. på morgnarna, gynnade våra arbeten, och solen brände hett i dalsänkningarna mellan de höga fjällen. En yppig, men kanske något enformig växtlighet var redan här vaknad till lif, och botanisterna funno en synnerlig förnöjelse i äkta arktiska ranunkler, rödblommiga Pedicularis-former och den välluktande lilla Parrya arctica, som träffades öfver allt på den långsamt sluttande, somligstädes ganska fuktiga, men ej sällan med steniga och soliga kullar försedda stranden. Det soliga vädret hade derjämte framlockat en massa insekter af skilda ordningar, hvarigenom zoologerna blefvo satta i ett länge sökt tillfälle att lägga en god grund för kännedomen om Novaja Semljas hittills så godt som okända insektfauna. Expeditionen har från Novaja Semlja och Waigatsch-ön hemfört ej mindre än inemot 120 olika insektarter, då man förut från dessa trakter känt endast 7. Hafsbottnens ypperliga beskaffenhet gaf äfven goda zoologiska skördar. Vår kapten jämte styrmannen och ene harpunerarenroade sig i sin tur med att på lediga stunder eftersätta de snabbfotade renarna, och tidigt en vacker morgon återkommo de ombord med den glädjande underrättelsen, att de fält ej mindre än tio stycken.

Under våra försök att genomsegla sundet hunno vi ej längre än till den lilla från södra ön kommande bäcken Schumilichas utlopp, d. v. s. ungefär $^1/_5$ af sundets hela längd. Derifrån företog Nordenskiöld en utfärd i båt för att göra sig närmare underrättad om isens beskaffenhet och läge. Vid Valross-kap mötte han fast, ogenomtränglig is, och då han kom tillbaka från båtfärden, förklarade han det vara omöjligt att inom åtta eller kanske fjorton dagar finna en genomgång på denna väg. Samtidigt besteg Lundström ett berg, beläget på södra öns strand tätt intill vår ankarplats. Genomvåt och grundligt afkyld — ty ett hiskligt regn, åtföljdt af en orkanlik storm, utbröt då han nyss bestigit bergets topp — återkom han först på morgonen den följande dagen. Han berättade, att han från det höga bergets topp, som var belägen omkring 3200 fot öfver hafvet och der han i en stenvarde nedlagt en minimitermometer och skriftliga underrättelser om sitt besök der, haft en ojämförligt skön utsigt. På norra stranden reste sig bergen med sina spetsiga och sönderrifna toppar till en höjd af omkring 3000 fot, och på några ställen skuro sig blågröna jöklar väg ned genom dalgångarna. Han hade vidare en öfverblick öfver sundet i hela dess utsträckning från vester till öster; han såg huru isen hade föga utsträckning, kanske blott en mil ellernågot mera, han såg der bortom sundet ända till dess östra mynning alldeles isfritt, och han tyckte sig vidare se ett stycke in i det, till utseendet isfria, Kariska hafvet.

Efter sådana underrättelser om isens utsträckning, och sedan såväl floran som faunan blifvit grundligt undersökta och nödiga ortbestämningar gjorda, befans det ej rådligt att stanna längre qvar här. Vi styrde sålunda den 13:de juli vår kosa tillbaka genom Matotschkin Scharrs vestra mynning för att se till, om den Kariska Porten vore mera gynsam för vår segling. Vi följde den södra öns vestkust åt, voro i allmänhet gynnade af ett ypperligt väder, och gjorde några korta uppehåll vid Skodde bay, Norra och Södra Gåskap samt på ett par ställen i Kostin Scharr. Såsom märkligast från denna färd söderut längs efter kusten förtjenar att nämnas, att vid Skodde bay insamlades i mängd goda försteningar, antagligen från juratiden; vid Norra Gåskap, der vi midsommardagen hade + 1° Cels., rådde nu (den 15:de juli) en relativt tropisk värme, ty luftens temperatur var + 20,°$_5$ C. och vattnets +7°,$_1$ C., och vegetationen hade sedan vårt förra besök der gjort ovanliga framsteg; vid Södra Gåskap insamlade botanisterna i massa det märkliga gräset Pleuropogon Sabinei, hittills kändt endast från Melville-ön i nordligaste Amerikas arkipelag och från Novaja Semlja hemfördt i ett par exemplar af Baer 1837 och Heuglin 1871.

Då vi framkommo till Kariska Porten, det omkring 5 mil breda sund, som skiljer ön Waigatschfrån Novaja Semlja och första gången genomseglades år 1556 af engelsmannen Bourrough, visade sig denna alldeles spärrad af is, så långt vi kunde se, och en häftig nordan i förening med strömsättningen i sundet dref stora massor af is mot vester. Vi begagnade oss af den gynnande vinden och seglade vidare åt sydost längs efter vestkusten af den liksom södra Novaja Semlja låga Waigatsch-ön. Det gick framåt med fart, och den 26:te juli kastade vi ankar strax vester om kap Grebenni ej långt från ingången till Jugor Scharr. Här sattes vårt tålamod på hårdt prof. Under tre dygn rasade en nästan orkanlik storm från NNO, hvarmed under sista dygnet förenade sig ett oafbrutet regn. Vi voro nästan urståndsatta att göra någonting, och oaktadt vår fyndige kaptens invention af ett mycket enkelt instrument för draggning från fartyg, då detta ligger för ankar och man ej kan gå ut med båt, gaf detta ej full sysselsättning. Den 30:de juli på morgonen gingo vi alla fem med stor förtjusning i land. Regnet hade nu ändtligen upphört, vindens styrka var gången ner till 1 och himlen lofvade till hälften en molnfri dag. Då vi stego i land på kap Grebenni, der ett gammalt, mossbelupet rysskors af vanligt utseende stod ytterst på udden, mötte oss till en början hvitgrå kalkklippor från siluriska formationen och derefter en yppig, rik och långt framskriden växtlighet. Från denna utfärd hemförde vi en rik skörd, såväl af försteningar som af växter och djur. Knappast hade vi efter återkomsten till fartyget intagit vår middag, då ropet »Samojeder synligapå stranden» satte oss alla på benen igen för att skynda åter i land. Vi begåfvo oss i båten och stodo efter snabb rodd på stranden. Der möttes vi af två äldre samojeder och en samojedgosse om nio år, alla klädda i sina egendomliga pesker, som betäcka hela kroppen alltifrån ögonbrynen öfver hufvudet och ända ned till hälarna, samt i vanliga fall endast lemna ansigtet fritt. De voro åtföljda af två tjutande hundar, en liten svart hundvalp och sammanlagdt 11 renar, förspända tre slädar. De hade ett allvarligt och dystert utseende, men uppförde sig ingalunda krypande, utan tvärtom ledigt, naturligt och otvunget. Deras hår var svart och slätt, deras ögon bruna med skarpt plattad glob, hvilket förhållande gaf dem ett högst egendomligt utseende, deras kindbågar voro föga framstående, och ögonen icke märkbart snedstälda. Öfver hufvud måste vi om dessa individer af den samojediska stammen säga, att de icke voro fula och att de icke hade ett ointelligent utseende. Sedan de uttryckt sin önskan att få tillbyta sig salt, medtogo Nordenskiöld och Lundström dem alla tre ombord, undfägnade dem der med hvarjehanda matvaror och »vodka», som tillverkats för tillfället af zoologisk sprit, gåfvo dem sedan en ganska stor qvantitet salt, och kommo så med sina värda gäster åter igen i land. Vodkan hade verkat upplifvande på samojedernas tröga lifsandar, så att, då de kommo åter till sina renar, de voro betydligt muntra och språksamma, samt inbjödo oss samt och synnerligen att taga oss en profåkning. Några antogoinbjudningen och läto köra sig i fullaste karrier öfver backar, stenar och vatten omväxlande, till egen men än mera till åskådarnas ytterliga munterhet. Vi skildes snart från samojederna, hvilka sade sig hafva sina tält en mil inåt ön, gjorde följande dagen ytterligare en utflykt till landet, och seglade sedan under ett ypperligt väder in i vestra inloppet till Jugor Scharr, der vi den 31:sta juli på aftonen kastade ankar tätt invid den samojedisk-ryska sommarstationen öster om Chabarowa-berget.

2.

Jugor Scharr. Kariska hafvet. Samojedisk offerplats.

Jugor Scharr kallas sedan gammalt sundet som skiljer ön Waigatsch från den längst i nordost utskjutande delen af Europas fasta land. Det bär äfven ett annat, men mindre brukligt namn, Pets Sound, så benämndt af engelsmännen till minne af deras landsman Pet, hvilken år 1580 på ryska handelskompaniets bekostnad företog en expedition till Novaja Semlja och Waigatsch-ön och då lyckades, först af alla, genomsegla detta sund och intränga några mil i Kariska hafvet. Under den visserligen korta, men som förut nämnts tålamodspröfvande tid, då vi lågo för ankar invid kap Grebenni, sågos massor af is oupphörligt taga vägen ut genom vestra inloppet till Jugor Scharr. Vind och ström hade väl redan förut befriat sundet från dess boja, det af sommarsolen på förhand uppluckrade istäcket, men denihållande NNO-liga stormen hade från Kariska hafvet fört ned en vacker samling af is, och denna var nu mödosamt pressad igenom den tämligen breda passagen. När vi den 31:sta juli på aftonen seglade in i sundet och gingo till ankar utanför den samojedisk-ryska sommarstationen, syntes knappast ett

isblock mer, och solen speglade sin bild i det fullkomligt lugna hafvets yta.

Öster om Chabarowa-berget, der Nikolskaja-bäcken gjuter sitt ringa vatten i det hästskoformade, omkring sex mil långa och två till tre mil breda sundet, strax innanför dess vestra mynning, har den nämnda sommarstationen, som af norska fångstmän är känd under namnet »samojederstaden», sitt läge. Den utgöres af några få låga och enkelt inredda trähus, samt en för grekisk-katolska trosbekännare, huru få de än för någon längre tid må vara samlade på ett ställe, oumbärlig kyrka. Grånad och gammal vorden, samt skakad i sina fogningar af de väldiga vinterstormarna, är kyrkan till det yttre så »enkel i sine prydno», att ingen främling skulle misstänka bygnadens bestämmelse, så vidt ej några lutande träkors, ett anbragt öfverst på takåsen och de andra vid ingången, ledde hans tankar på ett tempel. Och med det yttre står hennes inre i fullkomlig öfverensstämmelse. Fem lampor, ett rökelsekar och några bilder och målningar af religiöst innehåll är allt, som der står att finna. En gång om året förrättar en prest derstädes en mässa, men när behofvet kommer på, tjenar den rättroende ryssen der sin Gud med böner och korsningar —och en och annan gång händer också, att samojeden ställer sina steg till helgedomen, förutsatt att han förut af någon rysk ämbetsman, i de flesta fall en prest, för några glas vodka, hans allt i allom, låtit till namnet sälja sig till kristna läran. Utom kyrkan och de fasta boställena funnos der vid vårt besök sex flyttbara tält, bygda af näfver eller segelduk och bebodda nästan uteslutande af samojeder, hvaremot ryssarne tagit sin bostad i de bättre skyddande, men mindre luftiga trähusen. Ställets invånare voro omkring ett halft hundrade, mestadels medelålders män och ynglingar samt ett fåtal qvinnor och barn. De flesta voro ryssar, ett mindre antal samojeder, som med de förra drefvo gemensamt arbete, och skygga samojedskor, de der ingalunda kunde beskyllas för någon högre grad af nyfikenhet. Promyschlenniki (d. v. s. sommarstationerade späckdjursjägare och fiskare, såsom ordet lämpligast torde kunna återgifvas) som de äro, komma de från Pustosersk vid Petschora årligen hit vid sommarens början, då ännu kusterna omgifvas af is, som för isbjörnar, hvalrossar och skälar är ett kärt och ofta nödvändigt tillhåll. Då är ypperligaste tiden för dessa djurens fångst, men sedan den ihållande sommarvärmen smält bort eller åtminstone i förening med andra mäktiga naturens krafter bidragit att skingra ismassorna, hvarvid de nämnda djuren draga sig mot norden, då är det hufvudsakligen fångsten af hvitfiskar, lax och sik, som intill sena hösten utgör föremålet för de sommarstationerade männens arbeten.Vår ankomst till »samojederstaden» hälsades, långt innan vi ankrat, med hurrarop från stranden; en lätt förklarlig sak, alldenstund ett fartygs ankomst till denna plats är en mycket stor sällsynthet, som numera upprepar sig högst kanske blott två gånger, hvarje sommar. Det var redan sent lidet på aftonen, men folket var ännu i liflig rörelse på stranden. Några utaf oss skyndade derför genast i land. Ryssarne mottogo dem med all upptänklig välvilja, inbjödo dem i sina bostäder och undfägnade dem bland annat med karavanté, kokadt i samovar och serveradt i äkta kinesiskt porslin. Då de våra efter detta förelöpande besök kommo åter om bord, följde dem, i flera större och mindre båtar fördelade, ända till tjugu personer. Dessa stannade qvar hos oss en ganska rundlig tid, under skärskådande af fartygets många detaljer, deribland ej minst den zoologiska apparaten och i flaskor spritlagda djur. Under tiden fick bränvinsflaskan då och då göra sin rund bland våra gäster, och detta bidrog naturligen att öka munterheten och stärka deras tillgifvenhet för oss. Den följande dagen var varm och öfver måttan solig, hvarför vi samtligen använde tiden för en utflykt till samojederstaden och trakten deromkring. Landet var, så långt man kunde se, tundraartadt, lågt och slätt, utan märkbara upphöjningar, och bevuxet med en sparsam, ej fullkomligt täckande gräsmatta. Det dystra intryck, som den ändlösa enformigheten der väckte, kunde endast i ringa mån motvägas af anblicken af de blåa Polemonierna eller mörkgrönaHedysarum obscurum, hvilka här och der på fotshöga stammar buro sina vackra blomklasar. Små grunda bäckar arbetade sig sakta fram mot hafvet öfver sandig botten, och der dessa efter vårflödet dragit sig samman inom trängre gränser, frodade sig nu på det qvarlemnade slammet ett alnshögt gräs, förnämligast sammansatt af någon storväxt Calamagrostis och ett lämpligt tillhåll för flugor, myggor och steklar, som der sökte en sannolikt ej karg näring. En och annan stor humla flög sorglös förbi, behagligt gassande sig i de brännande solstrålarna. Efter den korta promenaden inåt tundran togo vi oss ett rätt uppfriskande bad i öppna hafvet, väl ej så mycket för nyttans, men fast mera för det ovanligas skuld — det var vid 69° 40' nordl. bredd —, och gingo sedan att åse de förenade ryssarnes och samojedernas skämtsamma lekar utanför deras bostäder. Komna åter om bord, fingo vi hela dagen mottaga upprepade besök af de flesta stationens invånare, som mot gamla kläder af renskinn, pesker, mössor, vantar och

vackert utsirade stöflar önskade tillbyta sig hvad helst vi kunde ha att bjuda på. Samvaron var väl intressant nog till en början, men då den hotade aldrig vilja taga slut, begynte den förefalla oss besvärlig, i synnerhet som vår konversation, i följd af obekantskap med ryska språket, måste skötas med minspel, nickningar och andra lämpliga åtbörder.

Den 2:dra augusti, sedan vi först gjort ett sista besök med tält på Waigatsch-öns södra strand, fortsatte »Pröven» sin väg åt Kariska hafvet, fördframåt mindre af vindens hjelp än af strömmens, som just då gick i riktning från vester till öster genom sundet. Vid midnattstiden passerades kap Iarsol, som är den yttersta grenen af Urals afsänkning mot norden och kan sägas beteckna gränsen mellan Jugor Scharr och det Kariska hafvet. På morgonen den 3:dje augusti befunno vi oss redan långt öster om Waigatsch-ön, hvilken nyss försvunnit under horisonten, på det ställe, der hafsbottnen sänker sig kittelformigt ned mellan 100 och 400 famnar. Kl. 8 f. m. var luftens temperatur + 7°,$_0$ Cels., och hafsytans + 3°,$_6$ Cels. Vår närmaste afsigt var att segla mot Hvitön, belägen strax norr om 73° nordl. bredd vid Jalmáls (Samojedhalföns) nordända, och redan efter ett dygns segling hade vi på det fullkomligt isfria, af milda, ljumma vindar lätt krusade hafvet tillryggalagt en tredjedel af vägen, men de följande dagarne blef vinden motig och skral, så att vi måste segla omväxlande i nordvestlig, nordostlig och sydostlig riktning. Den 7:de aug., då vi befunno oss strax vester om kap Wengan på Samojedhalfön, fingo vi till vår stora glädje besök af en norsk fångstskeppare, Hans Berg, hvilken redan var nära att sluta sin fångst för året och nu hade för afsigt att först segla till Jugor Scharr, stanna der ungefär två veckor samt sedan återvända direkt till Wadsö. Kaptenen berättade oss, att flera fångstmän höllo till norrut, att några lågo indrifna i Kariska bugten och qvarhöllos af is der, att han sjelf under sin fångsttur seglat fram och åter mellan Novaja Semljas nordända och Hvitön, att han tilloch med varit ett stycke bortom nämnda ö, samt att han ingenstädes, så långt han kunnat se, iakttagit sammanhängande, ogenomtränglig drifis. Hafvet norrut, sade han, var isfritt, och året var gynsamt för segling i detta haf. Genom Matotschkin Scharr, då vordet isfritt, hade han den 25:te juliMan torde erinra sig, att »Pröven» lemnade Matotschkin Scharr »den 13:de juli, således tolf dagar innan det blef segelbart. seglat in i Kariska hafvet och sedan dess med framgång drifvit sin fångst här. Vi begagnade tillfället att med fångstmannen sända några bref och telegram, och detta var enda gången vi mötte någon seglare öster om Novaja Semlja.

Från Kap Wengan seglade vi i nordlig och nordostlig riktning utmed Samojedhalföns vestra kust. Så vidt kändt är, har denna stora halfö, som i vester begränsas af Kariska bugten och Kariska hafvet samt i öster af Obviken och i längd omfattar mer än sex breddgrader från polcirkeln norrut, hittills aldrig varit besökt af någon naturforskare. Tillfället förde oss händelsevis en dag så nära kusten, att man ansåg en landstigning kunna företagas utan någon synnerlig tidspillan. Medan fartyget sålunda kryssade utanför, skyndade vi i land. Det var strax söder om halföns nordvestra hörn. Landet reste sig tämligen brant omkring 50 fot öfver hafsytan och syntes helt och hållet bestå af sand. Ej en enda sten stod att finna någonstädes. Här och der skar sig en tämligen djup bäck genom den i fina, tunna lager antagligen af hafvet afsatta sanden, och en yppig, men ej mycket växlande florakaraktäriserade trakten öfver hufvud. Af landdjur träffades få former, några insekter funnos på blommorna af Eriophorum capitatum i synnerhet. Gräset var mångenstädes verkligen högt, högre än vi någonstädes förut funnit det under resan. I en djupt inskuren hafsvik, der en stor flod med sina små bigrenar mynnade, förekommo hundratals fåglar, till största delen ejdrar jämte ett fåtal lommar. På den sandiga stranden nederst vid hafvet syntes friska spår efter renar, samojediska slädar och menniskor som gått barfota. Intressantast af allt var fyndet af ett ofvan på den höga slätten beläget samojediskt offerställe. Det bestod af i en hög hopkastade skallar, en stor del mossbelupna, andra ännu ganska friska, af isbjörnar, hvalrossar och renar, samt i denna hög uppresta sex trästycken, groft formade till menskliga figurer och föreställande gudar, i ögon och mun öfversmetade med blod. På två af trästyckena i högen sutto på hvardera en renskalle, med undantag af underkäken. Talrikast i samlingen voro björnskallarna, ända till 40 stycken, fåtaligast voro de af hvalross, och alla saknade hörntänder, hvilka säkerligen blifvit för något praktiskt ändamål borttagna. De sämsta gudarne fingo stanna qvar, men två de bästa jämte några blodiga skallar följde med om bord som godt byte.

Det kan löna mödan att i samband med omnämnandet af dessa samojediska gudar erinra om följande. Utom*Num*, det högsta osynliga väsendet, aöfverguden, dyrka samojederna de s. k.*Tadebtsjo* och *Hahe*. Dessa äro analoga

och hvarandra liknande gudomligheter, så till vida som de äro Num underordnade, men olika deruti, att *Tadebtsjo* äro andeväsen, otillgängliga för hvarje annan än den i mysterierna invigde Tadiben (d. ä. trollkarlen, som inför undergudarna för den rådsökande eller bönfallande samojedens talan och ensam förstår deras svar), hvaremot *Hahe* äro förkroppsligade och kunna rådfrågas äfven af den i magiens mysterier oinvigde. Dessa Hahe åter äro antingen naturliga eller konstgjorda; naturliga gudomligheter äro stenar af ovanlig form, träd och andra sällsynta naturföremål. »Råkar samojeden på en sådan raritet, som enligt hans teologi kan gälla för Gud, så omlindar han den med brokiga band eller klädesflikar och släpar den med sig, ehvar han färdas. Hedniska samojeder äga en skild släde, *Hahen gan* kallad, hvari de förvara sina husgudar, hvilka åtfölja dem under alla deras färder. Om det gudomliga föremålet är af den storlek, att det icke beqvämligen kan inpackas i slädan, så dyrkas det såsom en gemensam folkgud. Sådana folkgudar finnas på ön Waigatsch i stor mängd, hvilka alla sägas bestå i stenar och klippor. Den förnämsta bland dem är belägen midt på ön och bär namnet *ja jieru Hahe*, d. ä. landets herre Hahe. Denna bild säges bestå uti en större sten, belägen nära intill en jordhåla. Enligt berättelsen har stenen ej funnits här i äldre tider, och ingen vet hvadan den kommit. Dess form skall vara lik en menniskas med undantag af hufvudet, som på stenen ärspetsigt. Efter detta original, förtäljer traditionen, hafva samojederna börjat forma större och smärre gudabilder af trä, hvilka pläga benämnas *Sjadæi* af den anledning, att de äro försedda med ett menniskolikt anlete *(Sja')*. Dessa bestå dels af manliga och dels af qvinliga gudomligheter, de äro vanligen klädda i samojedisk drägt och på bästa vis utsmyckade med gördlar, röda band och allt slags glitter. Dock ser man äfven nakna Sjadæi vid samojedernas fångstställen, der de stå med ansigtet vändt åt vester» (Castrén).

Till sist några ord om samojederna såsom en egen och afskild folkstam. I likhet med tunguser, mongoler, turkar och de många finska folkslagen leda samojederna sina anor närmast från mellersta Asiens berg, der deras stamfäder i en aflägsen och obekant forntid måste haft sitt tillhåll på den höga Altai-kedjan. Man säger sålunda på goda skäl, att de äro ett altaiskt folk med mongoliskt blod i sina ådror. Från sitt ursprungliga stamhåll i mellersta Asien hafva de i tidernas längd småningom dragit sig mot norden, kanske ej sällan trängts undan af andra mäktigare stammar, och de stora sibiriska floderna hafva sannolikt varit deras säkra vägvisare. För närvarande lefva de spridda på de skoglösa tundrorna längs ishafvets kuster alltifrån Kaninska halfön i vester till Chatanga-viken (öster om Taimyr-landet) i öster, och i söder gå de så långt som till staden Turuchansk vid Jenissej (66° nordlig bredd). De längst i norr befintliga stammarne äga stora renhjordar, med hvilka de nomadisera på tundrorna,och bo i flyttbara tält: de sydliga deremot, de s. k. ostjak-samojederna, idka jagt i skogarna och fiskafänge i floderna, äga till största delen inga renar och bo i så kallade jurt eller små stugor. Ej mäktiga af någon kultur, gå de en säker undergång till mötes. Deras antal i hela Sibirien skattades år 1838 till endast 2,836, en ytterst ringa siffra, jämförd med den öfriga landmassans.

3.

Ankomst till Jenissejmynningen. Dicksons hamn. Expeditionens tudelning. Prövens återfärd till Norge.

Vid 71° nordlig bredd, ej långt från Samojed-halföns vestkust, förändrade sig hafsvattnets färg från blågrön till brun, och i detta bruna vatten lefde på ytan kiselalger (diatomaceer) i otrolig mängd. På några få undantag när bibehöll vattnet sedermera allt intill Hvitön sin bruna färg, men öster derom, långt utanför den sjutio mil långa Obvikens mynning, öfvergick denna så småningom till gulbrun. Ledande sitt ursprung från eller rättare sagdt utgörande en del af det vatten, som Obfloden i riklig mängd för ned till hafvet, var det sött, men hade tillika en kärf och något obehaglig smak, ehuru det väl lät dricka sig. Det hvilar som ett lag af ringa mäktighet, omkring en aln eller så, på det tyngre och ojämförligt kallare ishafvets vatten, och dessa bägge vattnens olika beskaffenhet är så stor, attom man från det fullkomligt salta och kalla ishafsvattnet, hvars temperatur redan på så ringa djup, som 10 till 20 famnar, går under nollpunkten, upptager och i sött och varmt ytvatten, ända till + 7° Cels., förflyttar

hafsdjur, så börja de genast visa sjukliga symptom och de aldra flesta dö inom några få ögonblick.

Sedan vi passerat Hvitöns nordvestra hörn, stäldes kosan åt nordost. Om också framkomsten till mynningen af Jenissej, der sedan år 1741 ingen forskare varit, i främsta hand låg oss om hjertat, så var det tillika af stor geografisk vigt att se till, hvarest under närvarande förhållanden sammanhängande is stode att finna och huru långt det Kariska hafvet vore navigabelt. Af sådan anledning företogs först en tur i den anförda riktningen. Vår färd allt ifrån Jugor Scharr till Samojedhalfön, längs dennas vestkust och långt bortom Hvitön var i allo ypperligt gynnad. Is hade vi ingenstädes på vår väg der funnit. Sålunda, om jag undantager ett par isflak af obetydlig utsträckning, seglade vi fram öfver ett isfritt haf ända till 75° 40´ nordl. bredd och 78° 40´ ostl. längd från Greenw. Der mötte oss först en sammanhängande, ogenomtränglig drifismassa, hvars början eller slut vi ingenstädes kunde upptäcka, och då isen hindrade ett vidare framträngande i denna riktning, beslöt Nordenskiöld att vända mot söder och segla åt Jenissejmynningen. Det var den 12:te augusti vid middagstiden. Den följande dagen på morgonen voro vi, genom någon oförsigtighet å styrmannens sida, komna in blanddrifisen, så att det var hardt när att vi blifvit der instängda. Saken såg helt visst bekymmersam ut för dem, som varit med om dylikt förut, men tack vare gynnande omständigheter — en frisk storm och omtänksamhet i förtid — kommo vi ut derifrån efter några timmars segling, och då var den allvarliga faran verkligen öfverstånden.

Den 15:de augusti på morgonen fingo vi Taimyrlandets vestkust i sigte, och kl. 9 på aftonen samma dag gingo vi till ankar mellan Nordvest-Kap och de s. k. Sjevero Vostotschni-öarna strax norr om 73° nordl. bredd. Stället benämnes nu Dicksons hamn och erbjuder en mycket god ankarplats.

Knappast hade vi gått till ankar i Dicksons hamn, då vi på det låga fastlandet upptäckte några renar och ej långt från dem en lurfvig isbjörn, som i sakta mak stälde kosan åt stranden midt för der vi ankrade. Théel gick genast i land med båt för att hälsa odjuret med några skott. Det var ganska egendomligt att se, huru den efter byte vädrande björnen — han låg och lurade tätt pressad till marken —, när han blef de landstigna varse, genast rusade mot dem i hastigt lopp, som det tycktes till anfall. Kommen fram mot jägaren blott på några få alnars afstånd, fick han ett skott i pannan, som tvang honom att lika hastigt göra helt om och ta till flykten. Nyfikenheten, säkerligen ej hämndbegäret, manade dock björnen att åter göra front mot sin förföljare; ett andra skott träffade honom då, upprätt och förvånad som han stod, i hjertat — han gjorde ej några språng mera, utan föll hastigtbaklänges, och inom några minuter var dödsarbetet slutadt.

Omgifningarna vid Dicksons hamn utgöras af ett lågt, tundraartadt och öde fastland, som här och der skjuter upp små kullar, och en arkipelag af små holmar, hvilkas grundmassa af basalt gifver deras stränder ett egendomligt, trappformigt utseende. De äro kala och föra en mycket torftig växtlighet, men såsom en ersättning derför äro stränderna högt ofvan vattenbrynet belamrade med stora drifvedsstockar, som floden under vårflödet fört med sig ner långt fjärran ifrån och vind och ström sedan hjelpt till att lägga vackert upp i en af menniskor sällan besökt trakt. Naturen tilltalar öfvervägande genom sin tystnad, ty luftens bevingade invånare äro en stor sällsynthet och hafvet lifvas af föga annat än några hvitfiskar (Delphinapterus leucas) och snaddar (Phoca hispida), som då och då tumla sig i vattenbrynet. Under den korta sommartiden skall man kanhända också på fasta landet möta en eller annan lurfvig isbjörn, som, då vårfloden tog bort ismassorna och förde dem mot norden, blef tvungen att gå miste om månget eljest säkert byte, eller en flock af snabbfotade renar, som väl förstå att undgå den glupske isbjörnens försåtliga anläggningar.

Med vår insegling i Dicksons hamn var expeditionens första och vigtigaste afdelning gången till ända, och snart förestod den stund, då vi skulle skiljas i två afdelningar, af hvilka den ena med fartyget borde gå norr om Novaja Semlja tillbaka till Norge och den andra skulle med båt gå uppförJenissej samt sedan landvägen öfver Sibirien, Ural och Ryssland vända åter till Sverige. Nordenskiöld sjelf, åtföljd af Lundström och Stuxberg jämte tre man af besättningen, återvände öfver Sibirien, hvaremot Kjellman och Théel medföljde Pröven tillbaka till Norge.

Om Prövens återfärd till Norge har Kjellman i bref till Oskar Dickson meddelat följande:

»Den 17:de augusti på aftonen voro Nordenskiöld och hans följeslagare rustade att anträda sin färd från Dicksons hamn vid Jenissejs mynning. Tidigt på morgonen den 18:de skulle afresan ske. Under natten utbröt imellertid en

häftig N—NO storm, hvilken tvang dem och oss att qvarblifva der vi voro. Först på morgonen den 19:de minskade stormen och kl. 11 f. m. denna dag lemnade oss den högstammade nordlandsbåten »Anna» med sin sex man starka besättning och ilade för refvadt segel mot söder. Några timmar derefter lättade vi ankar och kryssade ut mellan Sjevero Vostotschni-öarna, mellan hvilka vi allestädes funno rent farvatten och 5—6 famnars djup. Vårt närmaste mål var den plats på nordöstra Novaja Semlja, der den berömde arktikern Barents 1596—97 öfvervintrade.

»På ett par mils afstånd från land träffade vi ett bredt isband, hvilket dock, icke lade några svårare hinder i vägen för vår framfärd, emedan den utgjordes af gles, till storleken obetydlig is. — Den 21:sta på morgonen, då vi befunno oss utanför Obs mynning, blef det åter en häftig storm från N—NO. Vår belägenhet var rätt oroande. Vi voronödsakade att segla, för att ej drifva inåt den med bankar uppfylda mynningen af Ob eller mot den landtunga, som framskjuter mellan denna flod och Jenissej, men då vi kunde föra endast några små segellappar, måste vi befara, att afdriften skulle blifva så stor, att vi komme i närheten af Hvitön, utanför hvilken milslångt till hafs djupet uppgår till endast 5 à 6 famnar, och der det följaktligen nu grundbröt. Pröven ansträngdes hårdt och arbetade våldsamt i den höga, krappa sjön. — Hvitön fingo vi denna gång icke i sigte. Just då vi enligt besticket skulle befinna oss i dess närhet, ökades helt tvärt djupet från 12—15 famnar, hvarvid det förut hållit sig, till 80 och straxt derefter till 125 famnar. På detta oväntade förhållande fingo vi följande dag förklaring. En observation visade nämligen, att vi under stormen genom en stark strömsättning från de båda stora floderna förts nära en breddgrad NV om vår kurs.

»Den 23:dje på förmiddagen mötte vi is. Vi befunno oss då på 75° 22´ nordlig bredd och 66° 30´ ostlig längd från Greenwich. I N och NO låg isen tät. Mot V och NV syntes isfritt vatten. Vi fortforo att hålla nordvestlig kurs, seglande längs med iskanten. Denna böjde sig dock snart starkt mot vester, och ett par mil söder om kap Middendorff, der vi befunno oss kl. 8 e. m. nyssnämnda dag, var afståndet mellan land och den täta »isbaxen» föga öfver en mil. Längre mot norr sträckte sig isen fortfarande mot land och, så vidt vi från utkikstunnan kunde se, var vägen stängd vid denudde, hvars namn ofvan anfördes. Vi hade synbarligen råkat in i en af den för tillfället rådande SV vinden bildad bugt i ismassan. Jag lät derför vända och styra åt söder mot Matotschkin Scharr. — Följande dag inträdde dimma, stiltje och hög sydvestlig dyning, och dessa väderleksförhållanden fortforo så godt som utan afbrott i 5 dygn. Endast för någon kort stund fingo vi se land, från hvilket vi befunno oss på 2—3 mils afstånd, och endast sällan fyldes Prövens segel under någon timme så mycket, att skutans förskräckliga slingring i någon mån motvägdes.

»Den trakt af Novaja Semlja, utanför hvilken vi lågo, var helt olik de delar, med hvilka vi förut gjort bekantskap. Landet bildade nämligen en jämn, mot hafvet tvärbrant stupande högplatå, täckt af inlandsis, från hvilken fem mäktiga jöklar sträckte sig ut i hafvet. I förbigående må nämnas, att dessa jöklar till sitt läge stämma väl öfverens med fem på en af de nyaste kartorna öfver Novaja Semlja anmärkta och med särskilda namn betecknade landtuddar.

»Under dessa dagar sysselsatte vi oss hufvudsakligen med zoologiska arbeten. En rik skörd af lägre hafsdjur i yppigt utvecklade former gjordes, hvilken visade, att det Kariska hafvet, som fått gälla för att vara om ej helt och hållet i saknad af, dock ytterst fattigt på lägre djur, äfven i sin nordvestra del äger en rikedom på evertebrater, som öfvergår hafvets vester om Novaja Semlja och väl kan mäta sig med den, som är känd från andra delar af Ishafvet.»Ändtligen på qvällen den 28:de inträdde förändring i väderleken. Luften klarnade upp och det började blåsa en frisk nordostlig bris. Vi seglade längs med landet åt söder. Detta bibehöll sin karaktär af platåland, men började blifva genomskuret af djupt, mot hafvet gående dalar. Inlandsisen upphörde. Kusten, som mellan kap Middendorff och kap Edward varit jämn utan inskärningar, blef rik på fjordar. En af dessa, belägen på ungefär 75° nordlig bredd, afslutades i sitt inre med en praktfull jökel, den sista vi sågo under vår seglats söderut. Utanför fjordarne lågo oftast talrika öar och skär.

»Den 29:de gingo vi till ankar i en vik, som på de kartor, vi hade tillgängliga, saknade namn och som vi derför tillsvidare kallade Uddebay. Den ligger på 74° 15´ nordlig bredd.

»Här uppehöllo vi oss till följande dag och sysslade med naturhistoriska undersökningar. — Den omgifvande trakten var ytterst ödslig och hade, såsom det tycktes, nyss blifvit fri från snö. På land var ej ett djur att se. Vegetationen var arm och redan delvis förstörd af frost, men erbjöd dock mycket af intresse, särskildt genom den anslutning, den visade till vegetationen omkring Jenissejs mynning. De växter, som här insamlades, äro, så vidt vi hafva oss bekant, de enda man känner från Novaja Semljas ostkust. — Här kommo vi till insigt om, att det Kariska hafvets växtverld är långt ifrån fattig. Detta visade såväl de betydliga algmassor, som lågo uppkastade på stränderna, som ock den mängd af dylika växter, vi här med svablar och bottenskraporupphämtade. Alla de för den närliggande delen af Ishafvet karaktäristiska algarterna erhöllos här, och dessa visade äfven den yppiga utveckling, som är egendomlig för flertalet af Ishafvets algformer.

»Den gynsamma vind, som fört oss till Uddebay, upphörde, då vi kommit några mil söder om denna fjord, och efterträddes af stiltje, omväxlande med svag motvind. Det gick derför långsamt framåt längs den af djupa, breda fjordar inskurna kusten. Vi fortforo att, såsom hittills skett, observera hafvets temperatur på olika djup, loda, dragga, taga vattenprof m. m. Vår afsigt att ännu en gång gå till ankar vid norra Novaja Semljas ostkust, nämligen i Kankrina-bugten några mil norr om Matotschkin Scharr, omintetgjordes derigenom, att Pröven af en längs kusten mot söder gående ström, som dock först i närheten af Matotschkin synes erhålla någon nämnvärd styrka, under stiltje och tät dimma fördes icke allenast söder om denna bugt, utan äfven 12 mil (eng.) söder om östra mynningen af Matotschkin Scharr. Hit inkommo vi den 4:de september. Under hela vår färd söder om de fem isfjällen hade vi icke sett en enda isbit.

»Innan jag går vidare torde det tillåtas mig att nämna några ord om de högre, vertebrerade djur, hvilka vi funno bebo eller besöka det Kariska hafvet. — Hvalrossen förekommer här ännu ymnigt och har under de sista åren varit föremål för indrägtig fångst från norrmännens sida. Flerestädes utefter Samojedhalfön och Hvitön sågo vi stora hjordar af detta präktiga djur. — Kariska hafvetäger tre sälarter, nämligen storsälen (Phoca barbata), små- eller ringlade sälen (Ph. hispida) och Grönlands- eller Jan Mayens-sälen (Ph. groenlandica). Den sistnämnda var den, som oftast och i största mängd visade sig för oss. — Utanför Ob och Jenissej voro hvitfiskar (Delphinapterus leucas) rätt vanliga, och vid Novaja Semljas ostkust sågo vi en stor fenhval. Lägger jag härtill, att en dag, då vi lågo i stiltje mellan Uddebay och Matotschkin Scharr, en isbjörn helt oförmodadt kom utsimmande från land till vårt fartyg, der han naturligtvis snart fick sin bane, — så har jag omnämnt alla de däggdjur, vi iakttogo under vår seglats i det Kariska hafvet. — Fågelverlden var ytterst arm. Jag kan nästan säga, att det var en stor sällsynthet att få se en tärna, en mås eller en hafhäst. Alkan, som förekommer i så oerhörda massor vid Novaja Semljas vestkust, tyckes saknas vid ostkusten. Vi sågo här endast en, och denna syntes hafva förirrat sig hit.

»Endast några få fiskarter observerades.

»Den 10:de september nådde vi vestra mynningen af Matotschkin Scharr. Vår resa fördröjdes af storm, stiltje, motvind och ofördelaktig ström. Ej en enda timme hade vi god vind. Upprepade gånger tvungos vi för längre eller kortare tid att ligga till ankar. I vårt sällskap voro tre norska fångstfartyg, hvilka under sommaren befarit det Kariska hafvet, men alla jämte nio andra fartyg en längre tid legat inneståde af is i Kariska bugten.

»Vid Matotschkin hade hösten gjort sitt inträde. De omgifvande bergen voro snöklädda, och äfvende lågländta trakterna började blifva hvita. Fågelverlden stod på flyttningsresa och landvegetationen hade redan hårdt angripits af frost. — Tiden var just ej lämplig för naturhistoriska undersökningar, men vi sökte dock att, så mycket som möjligt, nyttigt använda de tider, då vi lågo stilla. De zoologiska och algologiska samlingarna riktades, och frön af här förekommande fanerogamer insamlades.

»Tidigt på morgonen den 11:te september lemnade vi Matotschkin Scharr och styrde kosan hemåt. Under hela öfverresan till Norge var vädret mycket ruskigt. Vinden höll sig nästan utan afbrott på vestkanten (SSV—NV), och den ena stormen aflöste den andra. Härtill kommo oupphörliga regn- och snöbyar och ett våldsamt, upprördt haf. — Den 20:de på eftermiddagen fingo vi under nordvestlig storm Nordkyn i sigte, och följande dag, då det rasade en fruktansvärd nordlig snöstorm och förfärliga brottsjöar gång efter annan hotade att krossa vårt lilla

fartyg, lyckades vi komma till ankar i Magerö-sundet. »Pröven» var något segelsliten, men i öfrigt oskadd.

»På qvällen den 26:te inlöpte vi i hamnen vid Hammerfest, men fortsatte redan följande morgon vår färd. Några mil vester om denna stad råkade vi ut för stiltje, som varade nära tre dygn. Härunder lemnade oss Théel, som begaf sig med ångbåt till Tromsö och hemmet.

»Den 3:dje oktober kl. 1 förmiddagen fälde vi ankar på Tromsö redd.»

4.

Flodresan uppför Jenissej.

Den 19:de augusti på morgonen, då vi vaknade, begynte det teckna sig till, som skulle stormens styrka gifva sig och skilsmässans stund snart vara inne. De föregående tre dagarna, eller nästan hela den tid som vi tillbragte i Dicksons hamn, hade visat en mycket mulen och dyster uppsyn, stormen hade rasat med hvinande gny genom tacklaget, regndigra moln hade då och då tömt sitt innehåll öfver oss och skutan arbetat under våldsamma slingringar. »Anna», den för flodresan särskildt bygda nordlandsbåten, låg färdig att när som helst mottaga oss, lastad som hon var med tält, sofsäckar, köksattiralj, för zoologiska och botaniska insamlingar nödigt tillbehör, konserverade och andra lifsmedel, som kunde vara erforderliga för sex personer under minst fyra veckors tid, samt till sist det aldra nödvändigaste i klädväg.

Efter ömsesidigt tömda afskedsbägare och lyckönskningar till gynsam resa togo vi ett sista farväl af våra vänner på »Pröven», som ett par timmar senare lyftade ankar och kryssade mot norden. Vår båtresa gynnades af en alldeles ypperlig nordvestvind. Den tillfälligtvis dimhöljda ögruppen med dess steniga och af drifved belamrade stränder lemnade »Anna» snart nog bakom sig i norr, och med en hastighet af fyra engelska mil i timmen passerade vi utefter det skog- och busklösa Taimyrlandetslåga, enformiga strand. En ljusnande strimma nederst vid horisonten i vester bådade vackert väder, och detta var så mycket mera uppmuntrande, som en oafbruten segling dygnet i ända på ett nära okändt vatten förestod oss. En liten för vinden väl skyddad bugt manade oss likväl att för en stund der lägga i land och intaga vår middag. Den lilla hafsbugten vimlade af vackra hafsdjur, rödvioletta kammaneter och andra, ett tydligt bevis för, att vattnet ännu här hade qvar en god del af sin salthalt.

Vid midnattstiden lemnade vi det smutsgrå hafsvattnets område bakom oss, och då vi följande dagen, den 20:de aug., tidigt på morgonen fingo Volgino, en för närvarande obebodd sommarstation, bestående af blott en enda låg koja, i sigte, var vattnet oblandadt brunfärgadt flodvatten. Luftens temperatur var då +10° C. och vattnets +11°,$_5$ C. Ej långt söder om Volgino, vid ungefär 72° 15´ nordl. bredd, utskjuter en obetydlig landtunga med namnet kap Krestovski, och i dess närhet ligger den nu mera öfvergifna vinterstationen Krestovskoj. Der gjordes ett kort uppehåll, sedan vi efter nära ett dygns segling tillryggalagt omkring åtta svenska mil. Ännu för tjugofem år sedan bebodd, var denna vinterstation (simovie) fordom den nordligaste vid Jenissejs stränder. Under någon längre tid har den helt säkert utgjort en ganska vigtig nederlagsplats för en efter allt utseende rik fångst af flodens alster, isynnerhet af snaddar och hvitfiskar, hvilka vid flodmynningen förekomma ganska talrikt och äfven gå långt uppför densamma. Den här i störremassor än annorstädes vida omkring af nordvestliga stormar på stranden uppkastade drifveden har erbjudit ett ypperligt bygnadsmaterial, och omgifningens rikedom på jagtens och fiskets föremål var kanhända särskildt egnad att locka nybyggaren att just på denna plats söka en gifvande utkomst. Bygnaderna, tre till antalet, äro uppförda med mycken omsorg, men tidens tand har naturligen tryckt sin stämpel på dem. Ett fjerdedels sekel går aldrig gerna spårlöst förbi. Deras bygnadssätt är helt egendomligt. Enhvar af dessa bygnader är en af tjocka drifvedsstockar konstlöst hopfogad sammansättning af flera smärre, som på ena sidan, den åt stranden belägna, der hufvudingången till det hela befinner sig, äro lagda i rät linie med hvarandra, men på de öfriga tre sidorna bilda en oregelbunden förening af utskjutande qvadratiska figurer, olika stora och med olikstora mellanrum sig imellan. Det hela erinrar genom sina rätvinkliga anläggningar i någon mån om ett kors, och denna omständighet har gifvit åt stället dess namn. Bygnadernas inre står i fullkomlig öfverensstämmelse med deras yttre. En dörröppning, belägen åt floden och så låg, att man endast nedhukad kan

komma genom henne, leder in till ett större rum; på hvarje sida om detta finnas flera andra, det ena bakom det andra och mindre i samma mån som de äro mera aflägsnade derifrån. För rummens belysning var sörjdt genom små, en half manshöjd från golfvet anbragta fyrsidiga öppningar. I några af rummen fans ännu en del husgerådssaker qvar, kring väggarne löpte låga, bredabänkar eller britser, hvilka tjenstgjort som sitt- och sofplatser. Taken voro platta, torfbetäckta.

Efter ett kort uppehåll på detta i viss mån intressanta ställe lade vi åter ut och följde som förut den östra flodstranden på föga afstånd. Vi hade ännu ingen erfarenhet af, i hvad förhållande simoviernas eller sommarstationernas läge står till Jenissejflodens grundare ställen. Utan att ana det minsta, fingo vi nu helt oförmodadt ett betydelsefullt »memento» för framtiden. Ett vidsträckt grund skar sig långt ut från stranden, och vattnets djup var ej tillräckligt, att vår båt skulle kunna föras deröfver. Efter flera mödofulla och till och med bekymmersamma försök att komma förbi lyckades vi ändtligen, men vi gingo också derifrån med den åsigten, hvilken sedermera visade sig vara verkligt grundad, att der ett nybygge, bebodt eller öfvergifvet; har sitt läge, der kan man vara viss om att i de aldra flesta fall stöta på ett långt i floden tvärt utskjutande sandgrund. På dessa grund lägga hvitfiskfångarne ut sina nät, ty der gå hvitfiskarna till i synnerlig mängd.

Genomtrötta efter en nära två dygns segling, der uppmärksamheten i snart sagdt hvarje minut togs i anspråk, slogo vi första gången under båtfärden vårt tält på morgonen den 21:sta aug. Det var vid kap Schaitanski, på en mossbevuxen, genomfuktig, sandig mark. Sluttningarna mot floden voro bevuxna med frodiga videbuskar (Salix lanata) och yppigt gräs af flera slag. I ett närbeläget kärr växte hjortron, odon, sqvattram, dvärgbjörk ochandra nordiska former, hvaraf flertalet återfinnes inom den skandinaviska floran.

Vid Sopotschnaja Korga, belägen strax söder om föregående ställe, tillbragte vi två dygn. Den nordliga vindens häftighet tvang oss att kringpåla tältet, och då vi den ena af de båda aftnarna kröpo i våra sofsäckar, var temperaturen, som dittills varit jämförelsevis behaglig, gången ner till – $1°,_5$ C.

Natten mellan den 23:dje och 24:de aug. tillbragtes under segel. Vinden var fortfarande gynsam, och då vi den 24:de aug. på morgonen redan före soluppgången landstego och slogo vårt läger vid Mesenkinflodens utlopp i Jenissej, befunno vi oss sex sv. mil söder om föregående lägerplats. Vi passerade dervid de nordligaste bebodda ställena på flodens högra (Mesenskoj) och venstra sida (Sverevo). En frisk vind och en stundom hög sjö förde oss raskt framåt. Genom bristande uppmärksamhet hände då, medan vi, för att undgå den höga sjögången på flodens midt, styrde in åt högra stranden, att vi seglade tätt in på ett från denna långt utskjutande grund, hvars svallvågor ej i tid märktes. Seglet hissades ögonblickligen ned, med årornas hjelp sökte vi arbeta oss tillbaka mot vinden, men det oaktadt fördes vi så småningom rakt på grundet, hvars brottsjöar nu på blott ett par alnars afstånd visade sig i all sin hemska prakt. Då ingen annan utväg att komma undan syntes möjlig, nödgades vi segla rakt öfver grundet, i förhoppning att vår båt skulle af bränningarna lyftas öfver; och tack vare detta lyckliga påfund, som väl också kunnat hafvaen olycklig utgång, kommo vi undan med lifvet. När vi kommit öfver grundet, insågo vi rätt tydligt farans vidd, och föga troligt är, att, om båten blifvit fyld med vatten eller slagits sönder, någon utaf oss genom simning förmått rädda sig till den $^1/_4$ fjerdingsväg aflägsna stranden. Ty luftens temperatur var vid tillfället endast $+3°,_4$ C. och vattnets ej fullt + 1° C.

Vid Mesenkinfloden stannade vi två dygn. Under första dagen fingo vi besök af två ryssar från Goltschicha, hvilka voro utgångna för att plocka hjortron. Emedan de voro de första menniskor vi träffade på under denna afdelning af färden, blefvo de med nöje mottagna i vårt tält, och i gengäld derför lemnade de oss alla de upplysningar vi önskade. Den ene af dessa var en nära femtioårig kosak med namnet Feodor samt af ett allvarligt och pålitligt utseende. Han blef mot 50 silfverrubel antagen såsom vår lots under den återstående färden till Dudino, dit vi ännu hade omkring 25 sv. mil qvar och der vi enligt all beräkning kunde hoppas att sammanträffa med någon af de fyra ångbåtar, som för närvarande trafikera Jenissejfloden under en sträcka af 200 sv. mil.

Med vår kosak Feodor till vägvisare lemnade vi den 26:te aug. Mesenkin. Sedan vi besökt kap Gostinoj, der i branterna mot stranden en rik skörd gjordes af subfossila snäckor och musslor, dem tundrans hafsvattensaflagringar ofta i stor mängd hysa, och derefter tillbragt en föga afundsvärd natt på sandreflarna af

Jakovievas mynning, gick vår väg ejlängre utmed stranden, utan genom den arkipelag af låga holmar, som strax nedanom 71:sta breddgraden tager sin början och omfattar minst 15 geografiska mil i längd. Under sommarmånaderna råder på dessa öar mycket lif och rörelse. Der förekommer då någonting, som man skäligen kunde gifva namnet årsmarknad. Hvarje familj har sina bestämda fiskgrund, eller slå sig några familjer tillsamman och lägga turvis sina nät på sådana ställen, som äro särskildt gifvande. Fiskfångsten tager sin början i midten af juni och fortgår till slutet af augusti. Lifligast är rörelsen i juni och slutet af juli, då handelsfartyg från Jenisseisk lägga till vid de Briochovskiska öarne eller Nikandrovskaja Protoka. Då göres ingen skilnad mellan dag och natt, såsom der också vid den tiden i verkligheten ingen skilnad är. Utan afbrott läggas näten ut och tagas åter upp, och bytet lemnas omedelbart på fartygen, der det genast insaltas i derför afsedda, färdigstående tunnor. Hufvudföremålet för fångsten är en sikart med namnet muksun, hvars värde fastställes vid säsongens början i en församling af köpmän och fiskare, och efter denna beräknas och taxeras sedermera alla andra större och mindre fiskslag. Vid denna tid ser man öfver allt på öarna spridda samojedtält eller s. k. ryska balaganer. På en af de Briochovskiska öarna tillbragte vi en natt vid en sådan rysk sommarstation. Platsen var bebygd med tre trähus af vanlig form samt fem af drifved och derofvanpå lagda jordtorfvor sammanfogade tält (d. ä. balaganer). Af dessa senare hade två utseendet af vanligasamojedtält, voro ofvan tillspetsade; två andra voro bygda i form af afstympade pyramider, och det femte slutligen var rektangulärt med inåt lutande väggar. Alla tälten hade i taket en öppning för rökens aflopp. Stationen var nu obebodd, men friska spår utvisade, att fiskare nyligen varit der, och vår lots påstod, att de efter slutadt fiske för ungefär en månad sedan lemnat platsen och begifvit sig söderut.

Tolstonovskoj är den nordligaste kyrkobyn på Jenissejs östra strand. Den är sig lik fortfarande som för tretio år sedan: ett uselt näste af några få trähus med fönster till största delen af fiskskinn. Efter mycket bråk och jägtande på sistone nådde vi vid Saostrovskoj den 31:sta aug. ångbåten »Alexander», som nu befann sig på återresa till Jenisseisk, och dermed var vår verkligen angenäma, om också mången gång mödosamma båtfärd, som varat 12 dygn, slutad.

Ångbåten Alexanders befälhafvare och delägare. Ivan Mikailovitsch Jatschmenjeff, var synbarligen ingen förfaren sjöman, utan, såsom vi sedermera fingo veta, en köpman från Jenisseisk, hvilken begagnade sitt fartyg såsom en flyttbar handelsbod och med varor från samma stad försåg de spridda invånarna kring flodens stränder med deras nödvändighetsartiklar. I stället uppköpte eller tillbytte han sig af dem den fisk, de pelsverk och mammutbetar, som de kunde afyttra. Ångbåten var för den skull ej inredd för passagerare, och det hade sig till en början ganska svårt att finna lämplig plats för oss; men slutligen anvisades oss en afdelning, den enda som virimligen kunde erhålla, ett litet kyffe så trångt, att vi med möda kunde ligga tre i bredd och dit dagern insläpptes genom ett enda fönster, som ej var mer än åtta tum i qvadrat.

Bland de få kyrkobyar, som vid Jenissejs stränder eller dess grannskap äro belägna inom skogsregionen, är Dudinskoj den nordligaste; den är belägen vid ungefär 69° 23´ nordl. bredd, på högra flodstranden. Det lilla samhället utgöres af omkring ett halft hundrade personer, fördelade på några få, till det yttre enkla och utan smak uppförda bygnader. Dessa äro försedda med små fönster af glas och nederst, ända till fönstrens höjd, omgifna af träramar, innanför hvilka är lagd en två till tre fot tjock vall af hårdt sammanpackad jord, hvilken tjenar till skydd för den långa vinterns häftiga stormar och ej sällan 50 grader skarpa köld. Belägen i en i viss mån öde trakt, der den med nordanvindarna kämpande lärkträdskogen dragit upp sin gräns mot den ändlösa tundran, lemnar platsen ännu intet tillfälle till något slags jordbruk, och invånarne äro för den skull närmast hänvisade till de få naturens håfvor, som fisket under sommaren och jagten företrädesvis under vintern lemna dem. Husdjur, sådana som hästar och kor, äro också ännu en mycket stor sällsynthet.

Dudinskoj lemnade vi den 4:de september för att fortsätta vår färd uppför Jenissejfloden till den inemot 150 sv. mil aflägsna staden Jenisseisk, dit vi anlände den 30:de i samma månad. Vår ångbåtsfärd gick mycket långsamt. Oftast seglades bådenatt och dag, men likväl kunde i medeltal ej mer än fem sv. mil tillryggaläggas om dygnet. Flodens strömkraft är icke svår att öfvervinna, men ångmaskinens förmåga var i stället ringa, och ångbåten förde till en början en, sedermera två för fiskinsaltning afsedda »lodjor» (pråmar) på släp. Deraf ångbåtens snigelartade gång. Nästan dagligen gjordes flera uppehåll. Dessa, som ej sällan varade två till tre timmar, voro oss synnerligen

kärkomna, ty derigenom sattes vi i tillfälle att företaga utflykter till lands, göra samlingar af växter och djur, sätta oss i beröring med både de halfvilda och de civiliserade invånarne kring flodens stränder och flyktigt taga kännedom om deras egendomliga utseende och lefnadsvanor.

Der den från öster kommande Nedre Tunguska gjuter sitt vatten i Jenissej, reser sig öfverst på flodens branta strand ett Gudi helgadt kloster. Det bär namnet Troitzkoj samt grundlades och uppbygdes för något öfver två århundraden sedan af en man med namnet Tichon. Belyst af den nedgående solens strålar, visar det sina tre kupoler och hvitmenade väggar i all deras glans. Vi stannade der öfver natten, och genom vår ångbåtsbefälhafvares mellankomst blefvo vi i tillfälle att bese så väl klosterkyrkan med det närbelägna bönehuset som priorns enkla, af föga annat än föregångarnes bilder i olja prydda bostad. För vår resas välgång höll priorn, biträdd af en underprelat och en korgosse, i den rikt upplysta kyrkan en ganska högtidlig mässa, allt under de rättroendes flitiga bugningar ochkorsningar, hvarefter han för oss förevisade den tunga jernsele, med hvars hjelp klostrets grundläggare och ende uppbyggare ditsläpat fjärran ifrån hvarje sten, som för bygnadens uppförande erfordrats. Den helige grundläggarens multnade qvarlefvor gömdes nu i en enkel katafalk i det ännu enklare af trä uppförda bönehuset. Vi fördes äfven dit in, och der berättade man för oss ställets historia i korthet.

Den 15:de september, då vi befunno oss något norr om 64:de breddgraden, inträffade en hastig temperaturförändring. De föregående dagarna hade utmärkt sig genom sydliga vindar, en ovanlig hetta, ända till +17° C., och någon gång regn. Nu sjönk termometern plötsligt, samtidigt som vinden blef nordlig, så att den nämnda dag vid middagstiden ej steg öfver + 5° C., och på morgonen föll litet snö. De närmast följande dagarna voro äfven kyliga, och natten mellan den 19:de och 20:de, då vi befunno oss mellan 61:sta och 62:dra graden nordl. bredd inträffade den första egentliga nattfrosten. Lufttemperaturen vid middagstiden tilltog sedan under månadens följande dagar från + 9° till + 14° C., men vattnets i floden höll sig mycket konstant, mellan + 8° och +9° C. Nattfrosterna uteblefvo dock sedermera sällan.

Allt tecknade sig, som vore hösten kommen på allvar — det vitnade ju tydligt de långa nätterna, de mörka aftnarna och de gulnade löfven kring stränderna. Saknaden af tillräckligt arbete eller omväxling deri bidrog tillika, att vi för länge sedan önskat ångbåtsresan slutad. Allt var i det storahela ett och enahanda. Ej under då, att vi efter sex veckors flodfärd med största tillfredsställelse och längtan packade ihop våra saker och provisoriskt gjorde oss färdiga för hvad som ytterligare komma skulle: landresan genom Sibirien. Med lättadt hjerta lemnade vi »Alexander» den 30:de september på förmiddagen, och efter några timmar hade vi redan tagit en grundlig öfverblick af staden Jenisseisk.

5.

Landresan genom Sibirien och Ryssland.

Om man bortser från Turuchansk, beläget strax söder om polcirkeln i bredd med det förut omnämnda klostret Troitzkoj, så är Jenisseisk den nordligaste staden vid Jenissejs stränder. Efter den grundliga eldsvåda, som 1869 på ett par timmar jämnade nästan hela staden med marken, har den åter igen arbetat sig upp till sitt förra omfång, men synnerligen storartad är den icke. Som öfver allt i de ryska och sibiriska provinsstäderna, äro gatorna mycket breda, raka och rätvinkligt anordnade, sakna visserligen stenläggning, men äro delvis försedda med trätrottoarer. Husen äro mestadels låga, sällan af mer än två våningars höjd, samt till aldra största delen bygda af trä. Något egentligt sevärdt äger staden icke, så vidt man ej dit vill räkna de fem kyrkorna, men de bjuda just icke främlingen på något af intresse. Invånarnes antal är omkring 7,000. För undervisningens främjande är sörjdt genomskolor för gossar och flickor, särskildt för hvardera slaget. Åkare finnas äfven här som i andra städer, och om man är beqväm af sig, kan man hyra en isvoschtschik för den ringa summan af 15 à 20 kopek (= omkr. 40 à 50 öre) i timmen. I kommersielt hänseende spelar Jenisseisk icke någon synnerlig rol, och detta är också anledningen till, att man ännu icke funnit för godt att sätta staden i telegrafisk förbindelse med Krasnojarsk, hvarigenom den långa sibiriska telegraflinien stryker fram. Hjertliga menniskor togo oss i Jenisseisk om händer

och sökte på allt möjligt sätt bereda oss förströelse under de tre dagar vi tillbragte der; många voro de, som gjort sig förtjenta af vår särskilda gärd af tacksamhet, ingen dock i sådan grad som Ivan Jatschmenjeff, vår intime vän sedan ångbåtsresan.

Den 3:dje oktober lemnade vi Jenisseisk. För egen räkning hade vi köpt en tarantass, i hvilken vi jämte en del saker instufvade oss så godt vi kunde; våra tre matroser fingo åtnöja sig med ett sämre slags åkdon, som benämnes telega och ombyttes vid hvarje särskildt skjutshåll. — Vägen mellan Jenisseisk och Krasnojarsk, något öfver 30 sv. mil i längd, är ganska förträfflig, ehuru ej allestädes så väl underhållen som den kunde vara. Täta och ypperliga barrskogar omgifva den på ömse sidor, der den icke slingrar sig tätt utmed venstra flodstranden. I samma mån man nalkas Krasnojarsk antager landet ett kuperadt utseende, ty höjder och dalar omväxla der ständigt med hvarandra. Detär Altai-kedjans yttersta låga förgreningar, som orsaka detta.

Till Krasnojarsk anlände vi den 5:te oktober på aftonen. Här är Jenissej ännu omkring $^{1}/_{10}$ mil bred, och dess vattenmassa säges framflyta med en mils hastighet i timmen. Flodstranden, röd och brokig, stiger brant upp, och bergkullar af några hundra fots höjd omgifva staden på tre sidor och göra dess läge ej ringa pittoreskt. Krasnojarsk grundlades 1628, blef 1797 särskild distriktsstad i Tobolska guvernementet, införlifvades 1809 med guvernementet Tomsk, men utgör nu mera sedan 1822 sätet för guvernören i det från den öfriga sibiriska landmassan då utbrutna Jenisseiska guvernementet. Staden har något öfver 11,000 invånare, tre kapell och fem kyrkor för statskyrkans bekännare, en romersk-katolsk och en luthersk kyrka samt en judisk synagoga. För undervisningen finnas flera läroanstalter, bland hvilka särskildt förtjenar att nämnas ett klassiskt gymnasium med ej mindre än 200 lärjungar. Gymnasiets direktor, Aristovsky, hade den godheten att för oss förevisa läroverkets lokal med dess samlingar och lärjungar, och det beredde oss mycket stor förnöjelse att iakttaga, huru allt derinom var förträffligt ställdt för undervisningen. Der fans bland annat ett visserligen litet, men godt fysiskt-kemiskt kabinett, och samlingen af växter, djur och mineralier var ganska ändamålsenlig. Lärarne voro fullt vuxna sina åligganden, och Aristovsky sjelf var en på samma gång kunskapsrik som praktiskt duglig man. Regeringen synes verkligen hafvakommit under fund med en mycket vigtig sak, den nämligen, att de oundgängliga vilkoren för en framgångsrik undervisning äro anskaffandet af dugliga lärare och dessas anständiga aflöning. Derför hade också läroverkets direktor en betalning, som motsvarar en svensk universitetsprofessors dubbla lön, och de öfriga lärarne voro aflönade i proportion derefter.

Komna till Krasnojarsk, hade vi att fortsätta resan vesterut på den stora sibiriska postvägen, som från Ural leder ända bort till Irkutsk och derifrån svänger om Baikals södra ända och följer floden Amurs norra strand till staden Nikolajevsk, ej långt från dess mynning. Vi stannade i Krasnojarsk fyra dygn och begåfvo oss så i väg en vacker, något kylig oktoberafton. Sedan man lemnat städerna Atschinsk och Marinsk bakom sig och begynner nalkas Obflodens område, träder man in på den stora, genom sina boskapsfarliga sjukdomar under sommartiden illa beryktade Barabasteppen, hvilken i form af en lång ellips sträcker sig från trakten af Tomsk vesterut inemot Ural till Permska guvernementets gräns. På denna stora stepp, närmast kring den stora sibiriska poststråten, frodas ännu någon busk- och trädvegetation, ehuru nog mycket spridd och sparsam och hufvudsakligast bestående af aspar och björkar. Men söderut, inemot Balkasch-sjön, blifva träden sällsyntare, och slättlandet, hvars grund utgöres af sand med stundom mycket tjock mylla, täckes nästan helt och hållet af artemisior, som förekomma i snart sagdt hundradetals former och härhafva sitt egentliga hemland. Mellan Omsk, Semipolatinsk och Kolyvan hyser steppen några saltsjöar, och deromkring är trakten mer än vanligt steril.

Bland Vest-Sibiriens städer intager Tomsk ett mycket framstående rum. Staden är sätet för en mängd förmögna kapitalister och en vigtig transitoplats för handeln mellan Kjachta och Tjumen. Den fyller utan gensägelse alla rimliga anspråk på en civiliserad stad. Förmögenheten har låtit de eljest vanliga trähusen till en mycket stor del ersättas af hvitmenade, högresta, ståtliga bygnader af tegel, och hvad man annorstädes, utom möjligen i Irkutsk, fåfängt söker öfver hela Sibirien, nämligen en väl sorterad bokhandel och ett för allmänheten tillgängligt lånbibliotek, det finner man jämte mycket annat godt i denna stad. Men såsom en betänklig bristfällighet må man väl äga rätt att anse det, att stadsmyndigheterna förlagt postkontoret utanför stadens aflägsnaste hörn. Då jag, i korrespondensärenden stadd, under vårt vistande i Tomsk till min förargelse erfor detta, kunde jag ej låta bli att

tänka på Upsala, der en välvis myndighet ännu för ett par år sedan ej vetat bättre än att till allmänhetens beqvämlighet förlägga telegrafstationen i ena och postkontoret i motsatta ändan af staden!

Omsk blef, liksom Tomsk, vår hvilostation under resan för två dagar. Denna stad har en mycket stor areal, men husen äro nästan alla små, låga och fula, så att platsen icke äger någonting tilldragande. Imellertid måtte denna, liksom de sibiriska städerna öfver hufvud, under sista tiden hafva gåttbetydligt framåt, ty då dess folkmängd år 1850 uppgafs vara 11,705, säges den nu belöpa sig till omkring 30,000. Här är sätet för generalguvernören öfver Vest-Sibirien med hans närmaste ämbetsmän, och här äro äfven högre och lägre militärskolor och gymnasier förlagda. Öfverste Nyberg och telegrafist Hansen, den förre finne, den senare dansk, visade oss i denna stad många prof på vänlighet och tillmötesgående; men för oss såsom naturforskare var bekantskapen med herr Slovzoff af ovärderligt gagn. Denne visade oss nämligen sina betydande samlingar af växter från Kirgissteppen samt mineralier och reptilier från Altai, och af de senare likaväl som af de förra var han oegennyttig nog att skänka oss hvad som fans in duplo — en för vetenskapen utan tvifvel ytterst värdefull samling. Han var naturforskare af själ och hjerta, det kunde man märka på hvarje hans minspel, då han nu, som han tyckte, för sakkunnige män fick lägga fram en obetydlig del af sina rika iakttagelser. Jag frapperades ej litet, då jag på väggen i hans arbetsrum fann Darwins porträtt i kabinettsformat och bland hans boksamling dennes arbete »on the origin of species». Till etnografernas beaktande tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på följande hans mening. »Vester ut på steppen», sade han, »ej här kring Omsk, men bortom Tjukalinsk och fram mot Ural finnas längs vägen en hel mängd kurganer. Genom gräfningar har man lyckats ur dem framleta hjelmar. Dessa hjelmar äga en ytterst slående likhet med hjelmar som gräfts upp i Ungarn, och jag håller för mycketsannolikt, att en folkvandring en gång gått här förbi från Altai, öfver Ural och in i hjertat af Europa.» Tjukalinsk, Ischim och Jalutorovsk passerades härefter lika hastigt som förut Atschinsk, Marinsk, Kolyvan och Kainsk, alla ganska betydande och raskt framåtgående orter, af hvilka de större kartorna intill senaste tid ej känt de flesta ens till namnet. Först i Tjumen nödgades vi göra ett längre uppehåll, för att gifva vår tarantass en grundlig reparation efter alla hans mödosamma och halsbrytande ansträngningar. Det förtjenar anmärkas, att den smed, som först eftersändes, visserligen förklarade sig villig att laga vår vagn, d. v. s., som han sade, islå en stor spik någonstädes på det skralaste stället, men han var tillika nog oförsynt att för detta sitt arbete fordra 15 silfverrubel (40 kr. svenskt). Vi afskedade naturligtvis den välmenande mästaren och tillkallade en annan, som för en långt mindre betalning uträttade ett minst tiodubbelt svårare arbete. Staden Tjumen, hvars invånartal redan år 1842 uppgick till 14,337 och för närvarande torde kunna skattas till inemot 40,000, är känd för sin stora marknad, hvilken infaller en hel månad tidigare än den i Irbit, och bildar hufvudpunkten för transito-handeln med alla de varor, som sändas från det inre af Ryssland till Sibirien eller från Sibirien till de europeiska guvernementen. Från Tomsk gå nämligen fartyg först ned för Ob, så upp för Irtisch, Tobol och Tura till Tjumen; der lastas varorna ur och skickas sedan landvägen vesterut. Öfver Tjumen gå också de for-karavaner, som vilja taga denkortaste vägen till lands, och forornas mängd är så stor, att den anslås till minst 50,000 årligen. Staden har tillika många läderfabriker och är särskildt berömd för sin juftberedning.

När vi lemnat Tjumen, voro vi komna utom steppens område, och barrskogsdungar begynte kanta vägen. De blifva sedan tätare och högre, ju närmare man kommer Ural. Kölden tilltog småningom, snön begynte falla, der låg redan i bergstrakten ett tunnt täcke förut; vi funno det nödigt att i hastigaste fart skynda mot Jekaterinenburg, yttersta målet för vår resa genom Sibirien. Sent på natten den 28:de oktober passerade vi det gränsmärke, som betecknar skilnaden mellan Europa och Asien. Kusken fäste vår uppmärksamhet derpå, och några minuter senare gjorde vi vårt inträde i Jekaterinenburg.

Genom sitt utseende ter sig Jekaterinenburg såsom en fullkomligt europeisk stad. Men ehuru räknad till Europa, är den dock belägen på Asiens jord, på Uralkedjans sänkning mot öster. Omgifningarnas rikedom på bergshandteringens produkter, deribland guld i ej ringa mängd från de Beresovska guldverken, har bragt staden till välmåga, och i närvarande stund räknar den något mer än 30,000 invånare. Staden är sätet för en af det Permska guvernementets fem kretsstyrelser. Bland andra läroanstalter finnes der ett talrikt besökt klassiskt gymnasium. Der är ock förlagd en afdelning af ryska myntverket, och ett i ganska storartad skala anlagdt

stensliperi sysselsätter många arbetare.

Så som Jekaterinenburg räknar sig till Eurupaoch står i långt närmare förbindelse med det europeiska moderlandet än med det sparsamt befolkade Sibirien i öster, så har der också begynt utveckla sig en ganska lofvärd intelligent verksamhet. Sedan några år tillbaka är der ett naturforskarsällskap bildadt, som ifrigt arbetar för vetenskapens spridning genom lärda skrifters utgifning och upprättandet af ett naturhistoriskt museum. En tidning utgifves också i staden, men den utkommer på obestämda tider och innehåller, i följd af de invecklade och tidsröfvande omständigheterna vid censureringsarbetet, intet annat än varupriser, lokala personalnotiser och vigtigare telegrafiska depescher. Det förtjenar att i samband härmed göra följande erinringar. I hela Sibirien, om vi räkna dit äfven Jekaterinenburg, finnas ej mer än två väl organiserade boktryckerier, det ena i Irkutsk, generalguvernörsstaden i Ost-Sibirien, det andra i Jekaterinenburg. Från den förra officinen utgå de skrifter, som det Geografiska Sällskapets sibiriska afdelning utgifver, äfvensom staden Irkutsks i typografiskt afseende ypperligt utstyrda dagliga tidning, samt möjligen ett och annat arbete af sjelfständig art. Boktryckeriet i Jekaterinenburg åter utsänder ej annat än det tillfälliga notisbladet i oktavformat och, när så behöfves, det derstädes befintliga naturforskarsällskapets skrifter. Förutom dessa två lära boktryckerier äfven finnas i de sibiriska guvernementsstäderna, men de skola vara af mycket primitiv art och förtjena knappast detta namn. Också utgå från dem inga andra produkter än sådana, som på ämbetets vägnar författats af deadministrativa myndigheterna och ej innehålla annat än efterlysning af förrymda fångar. Det kungliga biblioteket i Stockholm innehar ett märkligt prof af detta senare slag. Det är ett exemplar af »Jenisseiskij Wädomosti» från 1862, representeradt af den för tryck minst användbara och uslaste grålump. Man får för öfrigt en god föreställning om boktryckeriets och författarskapets ståndpunkt i Sibirien, då man erfar att, allt sedan denna landmassa så småningom blef lagd till ryska monarkien, der intill år 1870 icke blifvit tryckt mer än två särskilda böcker.

Jekaterinenburg var för oss en vigtig station: der kunde vi sägas vara komna inom Europas område och der fingo vi byta ut de i längden nervskakande hjuldonen mot beqväma slädar. Vi skola med några ord vidröra det ryska och sibiriska skjutsväsendet.

Det finnes säkerligen icke i hela verlden något land, som kan uppvisa en postväg i längd jämförlig med den, hvars ena ändpunkt är belägen i hjertat af europeiska Ryssland, i Nischnij Novgorod, der det europeiska jernvägsnätet för närvarande slutar, och den andra strax invid Stilla hafvets vestkust, i Nikolajevsk. En blick på kartan visar, att här icke är fråga om tiotals, utan om åtskilliga hundratals mil. För postens skyndsamma befordran är utefter hela denna vägsträcka, vanligast på ett afstånd af två till tre sv. mil, i hvarje större by inrättadt ett posthåll, med skyldighet att hålla ett större eller mindre antal hästar allt efter postverkets och de resandes approximativa behof. Dessa hästar äger den resandebegagna, men endast för så vidt han är försedd med behörig podoroschna, och på denna senares beskaffenhet beror snabbheten af hans resa. Der gifvas nämligen tre olika slag af podoroschnor: 1:o) kurirpodoroschnan, som lemnas endast åt de högsta ämbetsmän och andra i regeringsärenden stadda personer, 2:o) kronpodoroschnan (kasannaja pod.), hvilken lemnas åt personer, som resa i tjensteangelägenheter, samt väl rekommenderade främlingar, 3:o) den vanliga podoroschnan, som hvarje »gemen» resande erhåller. Vi voro försedda med en kronpodoroschna, och tack vare detta vigtiga dokument behöfde vi i vanliga fall vid ombyte af hästar ej vänta längre än omkring 15 minuter. Der behöfdes just ingen synnerlig parlamentering — vi framvisade endast vår podoroschna, som gaf oss anvisning på sex hästar, och så blefvo de vanligtvis utan vidare bekymmer å vår sida framförda och ispända. Posthästarne äro inga eländiga krakar, utan väl skötta och af godt hull, och deras klokhet och goda egenskaper i öfrigt äro i många fall verkligt beundransvärda. Utom hästar har hvarje posthåll skyldighet att hålla åkdon, men dessas förträfflighet står i skarpaste motsats mot de förras. Det vanligaste hjuldonet, som bjudes gemene resande, är telegan, ett vida beryktadt tortyrinstrument. Fyra plumpa hjul. af hvilka de bakre äro ungefär halfannan gång så höga som de främre, två axlar, hvardera med sitt der ofvan lagda tvärträ, och till sist ett bräckligt skal fogadt samman af bräder till formen af ett baktråg — det är hela telegan. Detta fordon lemnarknappast rum för två personer, och något säte finnes der icke. Ett något bättre fortskaffningsmedel, men äfven det i längden olidligt, är den så kallade tarantass-telegan, i dagligt tal kallad tarantass. Det är en modifikation af telegan, med fram- och bakvagnen förenade

genom två eller fyra grofva trästänger, som knappast fjädra sig, hvarpå en låg, aflång »låda» är lagd, närmast hvilande på två tvärträn och oftast halftäckt. Det hjuldon, som egentligen kallas tarantass och är en half- eller heltäckt chaise af i alla hänseenden robust bygnad, finnes ytterst sällan, och då i något gammalt dåligt exemplar, på posthållen. Det är det enda för en lång resa under sommartiden användbara fortskaffningsmedel, och den, som har att tillryggalägga en mycket lång väg, skaffar sig alltid i någon stad en tarantass för ett par hundra rubel. Endast genom att i denna inbädda sig i ett lager af hö om ett par fots mäktighet är det möjligt att natt och dag härda ut alla de qval, som vägarnas knagglighet orsakar. Tarantassen är den sibiriske resandens bostad, der tillbringar han natt och dag utan åtskilnad, tills han slutligen hinner målet. Vägsträckans längd tvingar den resande att, om han ej vill spilla tiden, resa oafbrutet framåt. Derför söker man på posthållen icke sitt natthärberge, det har man mycket bättre i sin tarantass — och denna de resandes häfdvunna sed är väl också orsaken dertill, att man i Sibirien aldrig på posthållen och ytterst sällan i städerna på hotellen finner en säng, der man kan hvila ut natten öfver. På hotellen i Tomsk ochOmsk, t. o. m. i Krasnojarsk, finner man ypperliga restaurationer, tidningsrum, ja t. o. m. biljarder, men af sängar för den resande finnes der knappast något spår. Först då man närmar sig Europas gräns, möter denna nödvändighetsartikel. — Beträffande snabbheten, med hvilken man i allmänhet reser, så kan det nämnas, att vi genom Sibirien färdades med en hastighet af 20 sv. mil i medeltal om dygnet. Och dock gjorde vi dagligen tre längre uppehåll, morgon, middag och afton.

Från Jekaterinenburg, der vi stannade tre dagar, företogo vi en utflykt till de Beresovska guldgrufvorna, och sedan vi tagit en flyktig kännedom om stadens stensliperier, myntverk, naturaliesamlingar och annat, fortsatte vi den 1:sta november vid midnatt i slädar resan norrut mot Nischnij Tagilsk, der furst Demidoffs rika koppar- och jerngrufvor äro belägna. Här mottogos vi af ställets disponent, herr Wåhlstedt, och hans fru med den utsöktaste välvilja. Ett kort, men lärorikt uppehåll egnades här åt beseendet af grufvorna och med dem förenade storartadt anlagda etablissement.

Vintern var nu kommen på allvar, och Ural hade 14 dagar tidigare, än eljest plägar vara händelsen, blifvit farbart med slädar. Gynnade af ett ypperligt före skyndade vi derför mot vester. Från Nischnij Tagilsk erbjuder Ural flera mil vesterut en mycket vacker anblick: djupa långa dalgångar och höjder omväxlande, klädda af mörkgröna, resliga och smala granar (Pinus obovata), mera sällan af tallar och björkar. Vår väg gick öfver Kungur,Perm och den nyss isbelagda Kama till Kasan. Några timmars uppehåll i denna egendomliga stad gaf oss tillfälle att se oss om i den stora universitetsbygnaden och särskildt i de geologiska och zoologiska samlingarna. Vägen mellan Kasan och Nischnij Novgorod är chaussée, omgifven af åldriga, mossbelupna björkar och en skog af jättestora ekar. Tatarbyar finnas här och der utefter hela vägen, hvar och en med sitt tempel. Den 13:de nov. framkommo vi till Nischnij Novgorod. Vår glädje var ej ringa att ändtligen få taga farväl af landsvägarnas outhärdlighet, ty här begynner jernvägen.

De större ryska tidningarna begynte innehålla ständiga notiser och långa korrespondensartiklar och diskussioner om vår expeditions oväntade framgång. Tidningsuppsatserna entusiasmerade folket, och entusiasmen gaf sig luft i festliga och storartade tillställningar till vår chefs ära. Så blef vår resa genom Ryssland och Finland en nästan oafbruten festlighet. Minnena från Nischnij Novgorod, Moskva och Petersburg äro många och kära, ty ryssarne äro ett älskvärdt folk, men vistelsen i Helsingfors och umgänget med de finska studenterna äro mig de dyrbaraste minnen från den långa återvägen.

Den 30:de november inträffade vi med ångbåten Aavasaksa i Stockholm och dermed var expeditionen i sin helhet slutad.

*

1.

Från Tromsö till Jugor Scharr.

Den 8:de juni kl. 6 f. m. lemnade vi Tromsö, till en början bogserade ett par mil af en liten ångbåt. Emedan vinden var ogynsam, måste vi redan samma dag mot aftonen gå till ankar i sundet mellan Karlsön och Renön. Naturen deromkring var mycket storartad. Bergen reste sig tvärbrant ur hafvet mot höjden; de, som vi sågo framför oss längst bort i fjorden på ett afstånd af fyra till fem mil, sades hafva en höjd af omkring tre tusen fot. Täta grå moln insvepte ofta deras öfre hälft, snön beklädde deras sidor med undantag af några hundra alnar nederst vid hafvet, och i dalgångarna mellan dem nedsköto små blågröna jöklar eller isbräer, de sista lemningarna från den tid, då en flera hundra fot mäktig ismassa höljde dessa nejder, liksom Skandinaviens land i sin helhet, och en afbild i smått af hvad Grönland, Spetsbergen, norra Novaja Semlja och åtskilliga andra för likartade naturförhållanden som dessa utsatta länder nu för tiden hafva att uppvisa i stort. En och annan bäck, manad fram ur snötäcket af den i dessa trakter och på denna tid af året ständigt lysande solens strålar — ty vi voro redan några tiotals mil norr om polcirkeln — hastade brådskande ner till hafvet.

Under uppehållet vid Renön, som till vår otålighet varade fem hela dagar, sysselsatte vi oss med arbeten på land och sjö. På Renön letade viupp en grotta, ganska täck i sitt slag, af 20 famnars längd, 4, 5 till 6 alnars bredd och ända till 12 alnars höjd. Hon gick ej i rät linie in i berget, utan böjde af något åt venster, hade strax till höger från ingången en stor, lång och smal sidogång, som gick i plan med hufvudgångens golf. Taket uppbar en massa stora vackra stalaktiter, som till största delen nedbrötos och togos med om bord. Golfvet var vid tillfället täckt af en fots djupt vatten, och bottenlagret utgjordes af sand och nedfallna små stenar. På väggarna syntes oregelbundna små fördjupningar, som arbetats ut af det nedrinnande vattnet.

Den 14:de juni på morgonen blef vinden sydostlig, och med dennas tillhjelp arbetade sig »Pröven» så småningom fram genom Fuglösundet, sedan gammalt illa kändt för sina hastigt växlande vindkast. Blåhvalar, Balænoptera Sibbaldii, syntes på afstånd då och då skicka en vattenpelare mot höjden, och hafhästar, Procellaria glacialis, kretsade omkring fartyget i samma mån talrikare som vi kommo längre mot öster. Längs efter Norges nordligaste kust gick vår väg sakta fram, så att vi först efter tre dygns segling befunno oss utanför Nordkap. Denna Europas till utseendet nordligaste udde utgör en ur hafvet mot vester, norr och öster brant uppstigande del af Magerö; ofvan bildar den en jämn platå af stor utsträckning, som höjer sig 976 fot högt öfver hafvet. Utsigten är mot söder spärrad af de söderut liggande högre partierna af Magerö, mot vester ser man ned öfver Hjelmesönoch Ralfsöns toppar, mot öster sträcker sig långt ut i hafvet Corgas Njargs långa profil med Nordkap ytterst; nedanför sig ser man på $^1/_8$ mils afstånd den långa, låga Knivskiärodde, som säkerligen är Norges nordligaste spets, men ej faller så i ögonen som det höga Nordkap. Till minne af kung Oskars besök är nu på toppen upprest en pelare af huggen granit.

Sedan vi passerat Tanafjorden, fingo vi en massa seglare i sigte, ända till 40 stycken, hvilka alla tydligen befunno sig på väg till Arkangelsk. Några timmar senare, det var den 18:de juni på aftonen, friskade vinden i betydligt, vi lemnade de snabba seglarna bakom oss, med 6 till 7 knops fart i timmen styrde vi rätt österut mot Novaja Semljas vestkust, och vid midnattstiden försvann Norges land under horisonten såsom en blånande strimma i vester. Följande dagen gick vinden öfver på nordkanten, rundtomkring var dimma, men ej af farlig art, seglen refvades, så att vi till en början gjorde blott 4 knops fart i timmen, men sedermera ända till 6 och 7, och skutans gungning och slingringar, som redan den föregående natten pröfvat vår sjömannaduglighet, fortforo, ehuru ej så våldsamt som förut. Luftens temperatur, som medan vi lågo vid Karlsön växlade mellan + 5° och + 6° Cels., sjönk småningom under vår färd mot öster ända till + $1°,_8$ Cels., och vattnets i ytan, som på samma ställe höll sig konstant vid + 5° Cels., gick den 21:sta juni ända ned till —$0°,_2$ Cels. Man tolkade detta som ett tecken, att vi befunno oss inärheten af is, och erfarenheten förvissade oss snart om riktigheten deraf. Den 21:sta juni på eftermiddagen seglade vi igenom lätt fördelad bay-is; ett större band af en half mils utsträckning tvang oss att ändra kurs, vi fruktade, att vi under den något häftiga stormen och de besvärliga rullningarna skulle komma att hålla sjön några dagar, men då vi den 22:dra intagit vår frukost, skingrades bekymren och vår glädje blef stor, då kl. $^1/_2$ 10 f. m. kaptenen förkunnade, att vi hade »land i sigte». Nyfikenheten att få se, hvad hafsfaunan hade att bjuda på, manade zoologerna att genast begynna sina arbeten, och resultatet blef, redan efter första draggningen, en vacker samling, långt större än vi vågat hoppas, af hafsdjur, som hämtades upp från 60 famnars djup, och

detta lofvade godt för framtiden.

Vår öfverresa från Norge till Novaja Semlja, förträffligt gynnad af väder och vind, hade varat något öfver sju dygn, då vi den 22:dra juni kl. $^{1}/_{2}$ 9 på aftonen kastade ankar i fjorden vid Norra Gåskap. Vi hade förestält oss att här finna snö och is i stora massor, höga fjäll med djupa dalgångar och i dessa senare väldiga jöklar stiga ned ända till hafvet. Men ingenting sådant fans här, och Nordenskiöld försäkrade, att vi icke skulle träffa en enda jökel söder om Matotschkin Scharr. Ett högt bräm af snö omgaf kusten strax invid hafvet. Landet var, så långt vi kunde se, tämligen lågt, inga höga berg reste sig någonstädes inom synhåll, allt var en slätt, ännu fuktig af smält vintersnö, men fri vorden redan från den, och täcktaf en nästan oafbruten gräsmatta. Der och hvar sågos spår i den sandblandade fuktiga leran af renar och någon stor simfågel, antagligen gäss, och fjärplytar (Tringa maritima) och labbar rörde sig rundtomkring oss. Bergmassan, som stiger tämligen brant, omkring 10 till 15 fot öfver hafsytan, utgöres af en svart skiffer, ej synnerligen hård, som antagligen härrör från stenkolstiden. Vegetationen var visserligen ännu föga framskriden, ty endast tio fanerogama växter träffades med blomma eller knopp, men botanisterna trodde sig kunna försäkra, med hänsyn till hvad t. ex. Spetsbergen och andra under likartade naturförhållanden befintliga länder hafva att framvisa, der ögat ej tjusas af en grönskande gräsmatta, att »Novaja Semlja är ett förlofvadt land». Så gingo vi sent på natten om bord, högligen nöjda med de första intryck vi fått af ett land, som enligt vår föreställning borde vara ett i alla hänseenden ogästvänligt land.

Midsommardagen gjorde sitt inträde med ruskigt väder och en tätare dimma än vanligt. Både luftens och vattnets temperatur var mot aftonen jämnt +1° Cels. Vinden var sedan morgonen blifven NNV, och emedan vi under sådana vindförhållanden ej längre kunde ligga till ankar på samma plats, gingo vi till segel för att kryssa norrut mot Matotschkin Scharr. Under seglingen dit gjorde vi först ett längre uppehåll i Lilla Karmakul bay. Djupt inskuren i landet som den är, hyste den ännu en god samling af is, omkring 4 fot tjock, men lätt fördelad och sönderbruten, så att underde tre dygn vi lågo der nästan hela bugten rensades från is. Härifrån kryssade vi norrut längs efter den fjordrika kusten. Vinden, som höll sig kring VNV, dog småningom alldeles ut, så att vår segling gick mycket långsamt framåt. Då vi den 30:de juni kommo i bredd med Alkfjället, på ett par mils afstånd från land, syntes fördelad bay-is, och i samma mån vi närmade oss denna och vinden stillnade af, framkommo till hafsytan massor af sådana hafsdjur, dem endast ett arktiskt haf frambringar, och hvartill sydliga haf, sådana som Atlanten och Medelhafvet, sällan kunna framvisa något motstycke. De utgjordes till största delen af små fria medusor, i glasgrönt och violett skiftande kammaneter, hvaribland flera voro jättar i sitt slägte, samt Limacina arctica och Clio borealis, hvilka bägge genom sina egendomliga rörelser, som närmast kunna förliknas vid en fågels i rymden, ådrogo sig vår synnerliga uppmärksamhet. Solen, som allt sedan vi lemnade Norge gömt sig bortom moln och dimma, bröt ändtligen fram och visade den spegelblanka hafsytan med de derpå simmande isflaken i all deras glans: aftonen var den härligaste vi dittills upplefvat, och midnatten med sin sol likaså.

För dem bland oss, som förr ej deltagit i resor till arktiska land, erbjöd Alkfjället, beläget 4 eller 5 mil söder om vestra inloppet till Matotschkin Scharr, en egendomlig anblick. Med terassformiga afsatser, skilda från hvarandra genom föga mer än 1 till 2 fot, reste sig der en klippvägg nästan lodrätt till en höjd af öfver 100 fot. Redan på långt afstånd gafen egendomlig, ändlös musik tillkänna, att vi här hade framför oss ett s. k. fågelberg, och sjelfva namnet var redan ett bevis derför. I bergsskrefvorna öfverst hade tretåige måsen eller krykjan (Larus tridactylus) bygt sina ständigt fuktiga, men starka bon af alger, och på de smala och svårtillgängliga afsatserna suto, eller rättare stodo i föga framåtlutad ställning, tätt packade intill hvarandra, man kunde nästan säga sida vid sida, och så långt ögat nådde, alkor (Uria Brünnichii), en hvar rufvande sitt ägg, som utan något underlag hvilade på kala klippan. Lockade af begäret att plocka ägg, som sedan under någon tid utgjorde en växlande läckerhet bland våra bordsanrättningar, företogo vi, med fara att i hvarje stund ramla ned för de branta afsatserna, en vandring i fågelberget. De enfaldiga djurens oförskräckthet var så stor, att vi till en början, för att komma åt deras ägg måste med våld lyfta dem derifrån, men sedan de tyckts väl inse vårt djerfva tilltag, aflägsnade de sig flockvis i tusental under hiskligt skrik, hvarvid ofta hände, att äggen kommo ur sin position och gingo raka vägen i hafvet.

Efter ett kort uppehåll i Besimannaja bay, der på den leriga bottnen rörde sig ett rikt och växlande djurlif, lupo vi den 7:de juli på morgonen in i vestra mynningen af Matotschkin Scharr, det är det trånga sund, som skiljer norra

och södra Novaja Semlja åt. Vår afsigt var att på denna väg söka intränga i Kariska hafvet, men sammanhängande is lade snart hinder i vägen för en fortsatt segling idenna riktning. Strömsättningarna i det på sina ställen knapt mer än $^{1}/_{8}$ mil breda och ända till 6 mil långa sundet förde då och då stora isflak ut genom mynningen, så att vi ibland ett par gånger dagligen måste lyfta ankar för att undgå sammanstötningar med isstyckena, och denna omständighet, att massor af is esomoftast fördes till sjös, ingaf oss hopp, att efter en ej allt för lång tid passagen skulle blifva fri. Den tid, som sålunda förgick under otålig väntan att komma vidare, användes flitigt för arbeten på land och sjö. Ett härligt väder, ända till + 12° Cels. på morgnarna, gynnade våra arbeten, och solen brände hett i dalsänkningarna mellan de höga fjällen. En yppig, men kanske något enformig växtlighet var redan här vaknad till lif, och botanisterna funno en synnerlig förnöjelse i äkta arktiska ranunkler, rödblommiga Pedicularis-former och den välluktande lilla Parrya arctica, som träffades öfver allt på den långsamt sluttande, somligstädes ganska fuktiga, men ej sällan med steniga och soliga kullar försedda stranden. Det soliga vädret hade derjämte framlockat en massa insekter af skilda ordningar, hvarigenom zoologerna blefvo satta i ett länge sökt tillfälle att lägga en god grund för kännedomen om Novaja Semljas hittills så godt som okända insektfauna. Expeditionen har från Novaja Semlja och Waigatsch-ön hemfört ej mindre än inemot 120 olika insektarter, då man förut från dessa trakter känt endast 7. Hafsbottnens ypperliga beskaffenhet gaf äfven goda zoologiska skördar. Vår kapten jämte styrmannen och ene harpunerarenroade sig i sin tur med att på lediga stunder eftersätta de snabbfotade renarna, och tidigt en vacker morgon återkommo de ombord med den glädjande underrättelsen, att de fält ej mindre än tio stycken.

Under våra försök att genomsegla sundet hunno vi ej längre än till den lilla från södra ön kommande bäcken Schumilichas utlopp, d. v. s. ungefär $^{1}/_{5}$ af sundets hela längd. Derifrån företog Nordenskiöld en utfärd i båt för att göra sig närmare underrättad om isens beskaffenhet och läge. Vid Valross-kap mötte han fast, ogenomtränglig is, och då han kom tillbaka från båtfärden, förklarade han det vara omöjligt att inom åtta eller kanske fjorton dagar finna en genomgång på denna väg. Samtidigt besteg Lundström ett berg, beläget på södra öns strand tätt intill vår ankarplats. Genomvåt och grundligt afkyld — ty ett hiskligt regn, åtföljdt af en orkanlik storm, utbröt då han nyss bestigit bergets topp — återkom han först på morgonen den följande dagen. Han berättade, att han från det höga bergets topp, som var belägen omkring 3200 fot öfver hafvet och der han i en stenvarde nedlagt en minimitermometer och skriftliga underrättelser om sitt besök der, haft en ojämförligt skön utsigt. På norra stranden reste sig bergen med sina spetsiga och sönderrifna toppar till en höjd af omkring 3000 fot, och på några ställen skuro sig blågröna jöklar väg ned genom dalgångarna. Han hade vidare en öfverblick öfver sundet i hela dess utsträckning från vester till öster; han såg huru isen hade föga utsträckning, kanske blott en mil ellernågot mera, han såg der bortom sundet ända till dess östra mynning alldeles isfritt, och han tyckte sig vidare se ett stycke in i det, till utseendet isfria, Kariska hafvet.

Efter sådana underrättelser om isens utsträckning, och sedan såväl floran som faunan blifvit grundligt undersökta och nödiga ortbestämningar gjorda, befans det ej rådligt att stanna längre qvar här. Vi styrde sålunda den 13:de juli vår kosa tillbaka genom Matotschkin Scharrs vestra mynning för att se till, om den Kariska Porten vore mera gynsam för vår segling. Vi följde den södra öns vestkust åt, voro i allmänhet gynnade af ett ypperligt väder, och gjorde några korta uppehåll vid Skodde bay, Norra och Södra Gåskap samt på ett par ställen i Kostin Scharr. Såsom märkligast från denna färd söderut längs efter kusten förtjenar att nämnas, att vid Skodde bay insamlades i mängd goda försteningar, antagligen från juratiden; vid Norra Gåskap, der vi midsommardagen hade + 1° Cels., rådde nu (den 15:de juli) en relativt tropisk värme, ty luftens temperatur var + 20,°$_5$ C. och vattnets +7°,$_1$ C., och vegetationen hade sedan vårt förra besök der gjort ovanliga framsteg; vid Södra Gåskap insamlade botanisterna i massa det märkliga gräset Pleuropogon Sabinei, hittills kändt endast från Melville-ön i nordligaste Amerikas arkipelag och från Novaja Semlja hemfördt i ett par exemplar af Baer 1837 och Heuglin 1871.

Då vi framkommo till Kariska Porten, det omkring 5 mil breda sund, som skiljer ön Waigatschfrån Novaja Semlja och första gången genomseglades år 1556 af engelsmannen Bourrough, visade sig denna alldeles spärrad af is, så långt vi kunde se, och en häftig nordan i förening med strömsättningen i sundet dref stora massor af is mot vester. Vi begagnade oss af den gynnande vinden och seglade vidare åt sydost längs efter vestkusten af den

liksom södra Novaja Semlja låga Waigatsch-ön. Det gick framåt med fart, och den 26:te juli kastade vi ankar strax vester om kap Grebenni ej långt från ingången till Jugor Scharr. Här sattes vårt tålamod på hårdt prof. Under tre dygn rasade en nästan orkanlik storm från NNO, hvarmed under sista dygnet förenade sig ett oafbrutet regn. Vi voro nästan urståndsatta att göra någonting, och oaktadt vår fyndige kaptens invention af ett mycket enkelt instrument för draggning från fartyg, då detta ligger för ankar och man ej kan gå ut med båt, gaf detta ej full sysselsättning. Den 30:de juli på morgonen gingo vi alla fem med stor förtjusning i land. Regnet hade nu ändtligen upphört, vindens styrka var gången ner till 1 och himlen lofvade till hälften en molnfri dag. Då vi stego i land på kap Grebenni, der ett gammalt, mossbelupet rysskors af vanligt utseende stod ytterst på udden, mötte oss till en början hvitgrå kalkklippor från siluriska formationen och derefter en yppig, rik och långt framskriden växtlighet. Från denna utfärd hemförde vi en rik skörd, såväl af försteningar som af växter och djur. Knappast hade vi efter återkomsten till fartyget intagit vår middag, då ropet »Samojeder synligapå stranden» satte oss alla på benen igen för att skynda åter i land. Vi begåfvo oss i båten och stodo efter snabb rodd på stranden. Der möttes vi af två äldre samojeder och en samojedgosse om nio år, alla klädda i sina egendomliga pesker, som betäcka hela kroppen alltifrån ögonbrynen öfver hufvudet och ända ned till hälarna, samt i vanliga fall endast lemna ansigtet fritt. De voro åtföljda af två tjutande hundar, en liten svart hundvalp och sammanlagdt 11 renar, förspända tre slädar. De hade ett allvarligt och dystert utseende, men uppförde sig ingalunda krypande, utan tvärtom ledigt, naturligt och otvunget. Deras hår var svart och slätt, deras ögon bruna med skarpt plattad glob, hvilket förhållande gaf dem ett högst egendomligt utseende, deras kindbågar voro föga framstående, och ögonen icke märkbart snedstälda. Öfver hufvud måste vi om dessa individer af den samojediska stammen säga, att de icke voro fula och att de icke hade ett ointelligent utseende. Sedan de uttryckt sin önskan att få tillbyta sig salt, medtogo Nordenskiöld och Lundström dem alla tre ombord, undfägnade dem der med hvarjehanda matvaror och »vodka», som tillverkats för tillfället af zoologisk sprit, gåfvo dem sedan en ganska stor qvantitet salt, och kommo så med sina värda gäster åter igen i land. Vodkan hade verkat upplifvande på samojedernas tröga lifsandar, så att, då de kommo åter till sina renar, de voro betydligt muntra och språksamma, samt inbjödo oss samt och synnerligen att taga oss en profåkning. Några antogoinbjudningen och läto köra sig i fullaste karrier öfver backar, stenar och vatten omväxlande, till egen men än mera till åskådarnas ytterliga munterhet. Vi skildes snart från samojederna, hvilka sade sig hafva sina tält en mil inåt ön, gjorde följande dagen ytterligare en utflykt till landet, och seglade sedan under ett ypperligt väder in i vestra inloppet till Jugor Scharr, der vi den 31:sta juli på aftonen kastade ankar tätt invid den samojedisk-ryska sommarstationen öster om Chabarowa-berget.

2.

Jugor Scharr. Kariska hafvet. Samojedisk offerplats.

Jugor Scharr kallas sedan gammalt sundet som skiljer ön Waigatsch från den längst i nordost utskjutande delen af Europas fasta land. Det bär äfven ett annat, men mindre brukligt namn, Pets Sound, så benämndt af engelsmännen till minne af deras landsman Pet, hvilken år 1580 på ryska handelskompaniets bekostnad företog en expedition till Novaja Semlja och Waigatsch-ön och då lyckades, först af alla, genomsegla detta sund och intränga några mil i Kariska hafvet. Under den visserligen korta, men som förut nämnts tålamodspröfvande tid, då vi lågo för ankar invid kap Grebenni, sågos massor af is oupphörligt taga vägen ut genom vestra inloppet till Jugor Scharr. Vind och ström hade väl redan förut befriat sundet från dess boja, det af sommarsolen på förhand uppluckrade istäcket, men den inbjudningen och läto köra sig i fullaste karrier öfver backar, stenar och vatten omväxlande, till egen men än mera till åskådarnas ytterliga munterhet. Vi skildes snart från samojederna, hvilka sade sig hafva sina tält en mil inåt ön, gjorde följande dagen ytterligare en utflykt till landet, och seglade sedan under ett ypperligt väder in i vestra inloppet till Jugor Scharr, der vi den 31:sta juli på aftonen kastade ankar tätt invid den samojedisk-ryska sommarstationen öster om Chabarowa-berget.

2.

Jugor Scharr. Kariska hafvet. Samojedisk offerplats.

Jugor Scharr kallas sedan gammalt sundet som skiljer ön Waigatsch från den längst i nordost utskjutande delen af Europas fasta land. Det bär äfven ett annat, men mindre brukligt namn, Pets Sound, så benämndt af engelsmännen till minne af deras landsman Pet, hvilken år 1580 på ryska handelskompaniets bekostnad företog en expedition till Novaja Semlja och Waigatsch-ön och då lyckades, först af alla, genomsegla detta sund och intränga några mil i Kariska hafvet. Under den visserligen korta, men som förut nämnts tålamodspröfvande tid, då vi lågo för ankar invid kap Grebenni, sågos massor af is oupphörligt taga vägen ut genom vestra inloppet till Jugor Scharr. Vind och ström hade väl redan förut befriat sundet från dess boja, det af sommarsolen på förhand uppluckrade istäcket, men denihållande NNO-liga stormen hade från Kariska hafvet fört ned en vacker samling af is, och denna var nu mödosamt pressad igenom den tämligen breda passagen. När vi den 31:sta juli på aftonen seglade in i sundet och gingo till ankar utanför den samojedisk-ryska sommarstationen, syntes knappast ett isblock mer, och solen speglade sin bild i det fullkomligt lugna hafvets yta.

Öster om Chabarowa-berget, der Nikolskaja-bäcken gjuter sitt ringa vatten i det hästskoformade, omkring sex mil långa och två till tre mil breda sundet, strax innanför dess vestra mynning, har den nämnda sommarstationen, som af norska fångstmän är känd under namnet »samojederstaden», sitt läge. Den utgöres af några få låga och enkelt inredda trähus, samt en för grekisk-katolska trosbekännare, huru få de än för någon längre tid må vara samlade på ett ställe, oumbärlig kyrka. Grånad och gammal vorden, samt skakad i sina fogningar af de väldiga vinterstormarna, är kyrkan till det yttre så »enkel i sine prydno», att ingen främling skulle misstänka bygnadens bestämmelse, så vidt ej några lutande träkors, ett anbragt öfverst på takåsen och de andra vid ingången, ledde hans tankar på ett tempel. Och med det yttre står hennes inre i fullkomlig öfverensstämmelse. Fem lampor, ett rökelsekar och några bilder och målningar af religiöst innehåll är allt, som der står att finna. En gång om året förrättar en prest derstädes en mässa, men när behofvet kommer på, tjenar den rättroende ryssen der sin Gud med böner och korsningar —och en och annan gång händer också, att samojeden ställer sina steg till helgedomen, förutsatt att han förut af någon rysk ämbetsman, i de flesta fall en prest, för några glas vodka, hans allt i allom, låtit till namnet sälja sig till kristna läran. Utom kyrkan och de fasta boställena funnos der vid vårt besök sex flyttbara tält, bygda af näfver eller segelduk och bebodda nästan uteslutande af samojeder, hvaremot ryssarne tagit sin bostad i de bättre skyddande, men mindre luftiga trähusen. Ställets invånare voro omkring ett halft hundrade, mestadels medelålders män och ynglingar samt ett fåtal qvinnor och barn. De flesta voro ryssar, ett mindre antal samojeder, som med de förra drefvo gemensamt arbete, och skygga samojedskor, de der ingalunda kunde beskyllas för någon högre grad af nyfikenhet. Promyschlenniki (d. v. s. sommarstationerade späckdjursjägare och fiskare, såsom ordet lämpligast torde kunna återgifvas) som de äro, komma de från Pustosersk vid Petschora årligen hit vid sommarens början, då ännu kusterna omgifvas af is, som för isbjörnar, hvalrossar och skälar är ett kärt och ofta nödvändigt tillhåll. Då är ypperligaste tiden för dessa djurens fångst, men sedan den ihållande sommarvärmen smält bort eller åtminstone i förening med andra mäktiga naturens krafter bidragit att skingra ismassorna, hvarvid de nämnda djuren draga sig mot norden, då är det hufvudsakligen fångsten af hvitfiskar, lax och sik, som intill sena hösten utgör föremålet för de sommarstationerade männens arbeten.Vår ankomst till »samojederstaden» hälsades, långt innan vi ankrat, med hurrarop från stranden; en lätt förklarlig sak, alldenstund ett fartygs ankomst till denna plats är en mycket stor sällsynthet, som numera upprepar sig högst kanske blott två gånger, hvarje sommar. Det var redan sent lidet på aftonen, men folket var ännu i liflig rörelse på stranden. Några utaf oss skyndade derför genast i land. Ryssarne mottogo dem med all upptänklig välvilja, inbjödo dem i sina bostäder och undfägnade dem bland annat med karavanté, kokadt i samovar och serveradt i äkta kinesiskt porslin. Då de våra efter detta förelöpande besök kommo åter om bord, följde dem, i flera större och mindre båtar fördelade, ända till tjugu personer. Dessa stannade qvar hos oss en ganska rundlig tid, under skärskådande af fartygets många detaljer, deribland ej minst den zoologiska apparaten och i flaskor spritlagda djur. Under tiden fick bränvinsflaskan då och då göra sin rund bland våra gäster, och detta bidrog naturligen att öka munterheten och stärka deras tillgifvenhet för oss. Den följande dagen var varm och öfver måttan solig, hvarför vi samtligen använde tiden för en utflykt till samojederstaden och trakten deromkring.

Landet var, så långt man kunde se, tundraartadt, lågt och slätt, utan märkbara upphöjningar, och bevuxet med en sparsam, ej fullkomligt täckande gräsmatta. Det dystra intryck, som den ändlösa enformigheten der väckte, kunde endast i ringa mån motvägas af anblicken af de blåa Polemonierna eller mörkgrönaHedysarum obscurum, hvilka här och der på fotshöga stammar buro sina vackra blomklasar. Små grunda bäckar arbetade sig sakta fram mot hafvet öfver sandig botten, och der dessa efter vårflödet dragit sig samman inom trängre gränser, frodade sig nu på det qvarlemnade slammet ett alnshögt gräs, förnämligast sammansatt af någon storväxt Calamagrostis och ett lämpligt tillhåll för flugor, myggor och steklar, som der sökte en sannolikt ej karg näring. En och annan stor humla flög sorglös förbi, behagligt gassande sig i de brännande solstrålarna. Efter den korta promenaden inåt tundran togo vi oss ett rätt uppfriskande bad i öppna hafvet, väl ej så mycket för nyttans, men fast mera för det ovanligas skuld — det var vid 69° 40' nordl. bredd —, och gingo sedan att åse de förenade ryssarnes och samojedernas skämtsamma lekar utanför deras bostäder. Komna åter om bord, fingo vi hela dagen mottaga upprepade besök af de flesta stationens invånare, som mot gamla kläder af renskinn, pesker, mössor, vantar och vackert utsirade stöflar önskade tillbyta sig hvad helst vi kunde ha att bjuda på. Samvaron var väl intressant nog till en början, men då den hotade aldrig vilja taga slut, begynte den förefalla oss besvärlig, i synnerhet som vår konversation, i följd af obekantskap med ryska språket, måste skötas med minspel, nickningar och andra lämpliga åtbörder.

Den 2:dra augusti, sedan vi först gjort ett sista besök med tält på Waigatsch-öns södra strand, fortsatte »Pröven» sin väg åt Kariska hafvet, fördframåt mindre af vindens hjelp än af strömmens, som just då gick i riktning från vester till öster genom sundet. Vid midnattstiden passerades kap Iarsol, som är den yttersta grenen af Urals afsänkning mot norden och kan sägas beteckna gränsen mellan Jugor Scharr och det Kariska hafvet. På morgonen den 3:dje augusti befunno vi oss redan långt öster om Waigatsch-ön, hvilken nyss försvunnit under horisonten, på det ställe, der hafsbottnen sänker sig kittelformigt ned mellan 100 och 400 famnar. Kl. 8 f. m. var luftens temperatur + 7°,$_0$ Cels., och hafsytans + 3°,$_6$ Cels. Vår närmaste afsigt var att segla mot Hvitön, belägen strax norr om 73° nordl. bredd vid Jalmáls (Samojedhalföns) nordända, och redan efter ett dygns segling hade vi på det fullkomligt isfria, af milda, ljumma vindar lätt krusade hafvet tillryggalagt en tredjedel af vägen, men de följande dagarne blef vinden motig och skral, så att vi måste segla omväxlande i nordvestlig, nordostlig och sydostlig riktning. Den 7:de aug., då vi befunno oss strax vester om kap Wengan på Samojedhalfön, fingo vi till vår stora glädje besök af en norsk fångstskeppare, Hans Berg, hvilken redan var nära att sluta sin fångst för året och nu hade för afsigt att först segla till Jugor Scharr, stanna der ungefär två veckor samt sedan återvända direkt till Wadsö. Kaptenen berättade oss, att flera fångstmän höllo till norrut, att några lågo indrifna i Kariska bugten och qvarhöllos af is der, att han sjelf under sin fångsttur seglat fram och åter mellan Novaja Semljas nordända och Hvitön, att han tilloch med varit ett stycke bortom nämnda ö, samt att han ingenstädes, så långt han kunnat se, iakttagit sammanhängande, ogenomtränglig drifis. Hafvet norrut, sade han, var isfritt, och året var gynsamt för segling i detta haf. Genom Matotschkin Scharr, då vordet isfritt, hade han den 25:te juliMan torde erinra sig, att »Pröven» lemnade Matotschkin Scharr »den 13:de juli, således tolf dagar innan det blef segelbart. seglat in i Kariska hafvet och sedan dess med framgång drifvit sin fångst här. Vi begagnade tillfället att med fångstmannen sända några bref och telegram, och detta var enda gången vi mötte någon seglare öster om Novaja Semlja.

Från Kap Wengan seglade vi i nordlig och nordostlig riktning utmed Samojedhalföns vestra kust. Så vidt kändt är, har denna stora halfö, som i vester begränsas af Kariska bugten och Kariska hafvet samt i öster af Obviken och i längd omfattar mer än sex breddgrader från polcirkeln norrut, hittills aldrig varit besökt af någon naturforskare. Tillfället förde oss händelsevis en dag så nära kusten, att man ansåg en landstigning kunna företagas utan någon synnerlig tidspillan. Medan fartyget sålunda kryssade utanför, skyndade vi i land. Det var strax söder om halföns nordvestra hörn. Landet reste sig tämligen brant omkring 50 fot öfver hafsytan och syntes helt och hållet bestå af sand. Ej en enda sten stod att finna någonstädes. Här och der skar sig en tämligen djup bäck genom den i fina, tunna lager antagligen af hafvet afsatta sanden, och en yppig, men ej mycket växlande florakaraktäriserade trakten öfver hufvud. Af landdjur träffades få former, några insekter funnos på blommorna af Eriophorum capitatum i synnerhet. Gräset var mångenstädes verkligen högt, högre än vi någonstädes förut funnit

det under resan. I en djupt inskuren hafsvik, der en stor flod med sina små bigrenar mynnade, förekommo hundratals fåglar, till största delen ejdrar jämte ett fåtal lommar. På den sandiga stranden nederst vid hafvet syntes friska spår efter renar, samojediska slädar och menniskor som gått barfota. Intressantast af allt var fyndet af ett ofvan på den höga slätten beläget samojediskt offerställe. Det bestod af i en hög hopkastade skallar, en stor del mossbelupna, andra ännu ganska friska, af isbjörnar, hvalrossar och renar, samt i denna hög uppresta sex trästycken, groft formade till menskliga figurer och föreställande gudar, i ögon och mun öfversmetade med blod. På två af trästyckena i högen sutto på hvardera en renskalle, med undantag af underkäken. Talrikast i samlingen voro björnskallarna, ända till 40 stycken, fåtaligast voro de af hvalross, och alla saknade hörntänder, hvilka säkerligen blifvit för något praktiskt ändamål borttagna. De sämsta gudarne fingo stanna qvar, men två de bästa jämte några blodiga skallar följde med om bord som godt byte.

Det kan löna mödan att i samband med omnämnandet af dessa samojediska gudar erinra om följande. Utom *Num*, det högsta osynliga väsendet, aöfverguden, dyrka samojederna de s. k. *Tadebtsjo* och *Hahe*. Dessa äro analoga och hvarandra liknande gudomligheter, så till vida som de äro Num underordnade, men olika deruti, att *Tadebtsjo* äro andeväsen, otillgängliga för hvarje annan än den i mysterierna invigde Tadiben (d. ä. trollkarlen, som inför undergudarna för den rådsökande eller bönfallande samojedens talan och ensam förstår deras svar), hvaremot *Hahe* äro förkroppsligade och kunna rådfrågas äfven af den i magiens mysterier oinvigde. Dessa Hahe åter äro antingen naturliga eller konstgjorda; naturliga gudomligheter äro stenar af ovanlig form, träd och andra sällsynta naturföremål. »Råkar samojeden på en sådan raritet, som enligt hans teologi kan gälla för Gud, så omlindar han den med brokiga band eller klädesflikar och släpar den med sig, ehvar han färdas. Hedniska samojeder äga en skild släde, *Hahen gan* kallad, hvari de förvara sina husgudar, hvilka åtfölja dem under alla deras färder. Om det gudomliga föremålet är af den storlek, att det icke beqvämligen kan inpackas i slädan, så dyrkas det såsom en gemensam folkgud. Sådana folkgudar finnas på ön Waigatsch i stor mängd, hvilka alla sägas bestå i stenar och klippor. Den förnämsta bland dem är belägen midt på ön och bär namnet *ja jieru Hahe*, d. ä. landets herre Hahe. Denna bild säges bestå uti en större sten, belägen nära intill en jordhåla. Enligt berättelsen har stenen ej funnits här i äldre tider, och ingen vet hvadan den kommit. Dess form skall vara lik en menniskas med undantag af hufvudet, som på stenen ärspetsigt. Efter detta original, förtäljer traditionen, hafva samojederna börjat forma större och smärre gudabilder af trä, hvilka pläga benämnas *Sjadæi* af den anledning, att de äro försedda med ett menniskolikt anlete *(Sja')*. Dessa bestå dels af manliga och dels af qvinliga gudomligheter, de äro vanligen klädda i samojedisk drägt och på bästa vis utsmyckade med gördlar, röda band och allt slags glitter. Dock ser man äfven nakna Sjadæi vid samojedernas fångstställen, der de stå med ansigtet vändt åt vester» (Castrén).

Till sist några ord om samojederna såsom en egen och afskild folkstam. I likhet med tunguser, mongoler, turkar och de många finska folkslagen leda samojederna sina anor närmast från mellersta Asiens berg, der deras stamfäder i en aflägsen och obekant forntid måste haft sitt tillhåll på den höga Altai-kedjan. Man säger sålunda på goda skäl, att de äro ett altaiskt folk med mongoliskt blod i sina ådror. Från sitt ursprungliga stamhåll i mellersta Asien hafva de i tidernas längd småningom dragit sig mot norden, kanske ej sällan trängts undan af andra mäktigare stammar, och de stora sibiriska floderna hafva sannolikt varit deras säkra vägvisare. För närvarande lefva de spridda på de skoglösa tundrorna längs ishafvets kuster alltifrån Kaninska halfön i vester till Chatanga-viken (öster om Taimyr-landet) i öster, och i söder gå de så långt som till staden Turuchansk vid Jenissej (66° nordlig bredd). De längst i norr befintliga stammarne äga stora renhjordar, med hvilka de nomadisera på tundrorna,och bo i flyttbara tält: de sydliga deremot, de s. k. ostjak-samojederna, idka jagt i skogarna och fiskafänge i floderna, äga till största delen inga renar och bo i så kallade jurt eller små stugor. Ej mäktiga af någon kultur, gå de en säker undergång till mötes. Deras antal i hela Sibirien skattades år 1838 till endast 2,836, en ytterst ringa siffra, jämförd med den öfriga landmassans.

3.

Ankomst till Jenissejmynningen. Dicksons hamn. Expeditionens tudelning. Prövens återfärd till Norge.

Vid 71° nordlig bredd, ej långt från Samojed-halföns vestkust, förändrade sig hafsvattnets färg från blågrön till brun, och i detta bruna vatten lefde på ytan kiselalger (diatomaceer) i otrolig mängd. På några få undantag när bibehöll vattnet sedermera allt intill Hvitön sin bruna färg, men öster derom, långt utanför den sjutio mil långa Obvikens mynning, öfvergick denna så småningom till gulbrun. Ledande sitt ursprung från eller rättare sagdt utgörande en del af det vatten, som Obfloden i riklig mängd för ned till hafvet, var det sött, men hade tillika en kärf och något obehaglig smak, ehuru det väl lät dricka sig. Det hvilar som ett lag af ringa mäktighet, omkring en aln eller så, på det tyngre och ojämförligt kallare ishafvets vatten, och dessa bägge vattnens olika beskaffenhet är så stor, att och bo i flyttbara tält: de sydliga deremot, de s. k. ostjak-samojederna, idka jagt i skogarna och fiskafänge i floderna, äga till största delen inga renar och bo i så kallade jurt eller små stugor. Ej mäktiga af någon kultur, gå de en säker undergång till mötes. Deras antal i hela Sibirien skattades år 1838 till endast 2,836, en ytterst ringa siffra, jämförd med den öfriga landmassans.

3.

Ankomst till Jenissejmynningen. Dicksons hamn. Expeditionens tudelning. Prövens återfärd till Norge.

Vid 71° nordlig bredd, ej långt från Samojed-halföns vestkust, förändrade sig hafsvattnets färg från blågrön till brun, och i detta bruna vatten lefde på ytan kiselalger (diatomaceer) i otrolig mängd. På några få undantag när bibehöll vattnet sedermera allt intill Hvitön sin bruna färg, men öster derom, långt utanför den sjutio mil långa Obvikens mynning, öfvergick denna så småningom till gulbrun. Ledande sitt ursprung från eller rättare sagdt utgörande en del af det vatten, som Obfloden i riklig mängd för ned till hafvet, var det sött, men hade tillika en kärf och något obehaglig smak, ehuru det väl lät dricka sig. Det hvilar som ett lag af ringa mäktighet, omkring en aln eller så, på det tyngre och ojämförligt kallare ishafvets vatten, och dessa bägge vattnens olika beskaffenhet är så stor, attom man från det fullkomligt salta och kalla ishafsvattnet, hvars temperatur redan på så ringa djup, som 10 till 20 famnar, går under nollpunkten, upptager och i sött och varmt ytvatten, ända till + 7° Cels., förflyttar hafsdjur, så börja de genast visa sjukliga symptom och de aldra flesta dö inom några få ögonblick.

Sedan vi passerat Hvitöns nordvestra hörn, ställdes kosan åt nordost. Om också framkomsten till mynningen af Jenissej, der sedan år 1741 ingen forskare varit, i främsta hand låg oss om hjertat, så var det tillika af stor geografisk vigt att se till, hvarest under närvarande förhållanden sammanhängande is stode att finna och huru långt det Kariska hafvet vore navigabelt. Af sådan anledning företogs först en tur i den anförda riktningen. Vår färd allt ifrån Jugor Scharr till Samojedhalfön, längs dennas vestkust och långt bortom Hvitön var i allo ypperligt gynnad. Is hade vi ingenstädes på vår väg der funnit. Sålunda, om jag undantager ett par isflak af obetydlig utsträckning, seglade vi fram öfver ett isfritt haf ända till 75° 40´ nordl. bredd och 78° 40´ ostl. längd från Greenw. Der mötte oss först en sammanhängande, ogenomtränglig drifismassa, hvars början eller slut vi ingenstädes kunde upptäcka, och då isen hindrade ett vidare framträngande i denna riktning, beslöt Nordenskiöld att vända mot söder och segla åt Jenissejmynningen. Det var den 12:te augusti vid middagstiden. Den följande dagen på morgonen voro vi, genom någon oförsigtighet å styrmannens sida, komna in blanddrifisen, så att det var hardt när att vi blifvit der instängda. Saken såg helt visst bekymmersam ut för dem, som varit med om dylikt förut, men tack vare gynnande omständigheter — en frisk storm och omtänksamhet i förtid — kommo vi ut derifrån efter några timmars segling, och då var den allvarliga faran verkligen öfverstånden.

Den 15:de augusti på morgonen fingo vi Taimyrlandets vestkust i sigte, och kl. 9 på aftonen samma dag gingo vi till ankar mellan Nordvest-Kap och de s. k. Sjevero Vostotschni-öarna strax norr om 73° nordl. bredd. Stället benämnes nu Dicksons hamn och erbjuder en mycket god ankarplats.

Knappast hade vi gått till ankar i Dicksons hamn, då vi på det låga fastlandet upptäckte några renar och ej långt från dem en lurfvig isbjörn, som i sakta mak stälde kosan åt stranden midt för der vi ankrade. Théel gick genast i land med båt för att hälsa odjuret med några skott. Det var ganska egendomligt att se, huru den efter byte vädrande björnen — han låg och lurade tätt pressad till marken —, när han blef de landstigna varse, genast rusade mot dem i hastigt lopp, som det tycktes till anfall. Kommen fram mot jägaren blott på några få alnars afstånd, fick han ett skott i pannan, som tvang honom att lika hastigt göra helt om och ta till flykten. Nyfikenheten, säkerligen ej hämndbegäret, manade dock björnen att åter göra front mot sin förföljare; ett andra skott träffade honom då, upprätt och förvånad som han stod, i hjertat — han gjorde ej några språng mera, utan föll hastigtbaklänges, och inom några minuter var dödsarbetet slutadt.

Omgifningarna vid Dicksons hamn utgöras af ett lågt, tundraartadt och öde fastland, som här och der skjuter upp små kullar, och en arkipelag af små holmar, hvilkas grundmassa af basalt gifver deras stränder ett egendomligt, trappformigt utseende. De äro kala och föra en mycket torftig växtlighet, men såsom en ersättning derför äro stränderna högt ofvan vattenbrynet belamrade med stora drifvedsstockar, som floden under vårflödet fört med sig ner långt fjärran ifrån och vind och ström sedan hjelpt till att lägga vackert upp i en af menniskor sällan besökt trakt. Naturen tilltalar öfvervägande genom sin tystnad, ty luftens bevingade invånare äro en stor sällsynthet och hafvet lifvas af föga annat än några hvitfiskar (Delphinapterus leucas) och snaddar (Phoca hispida), som då och då tumla sig i vattenbrynet. Under den korta sommartiden skall man kanhända också på fasta landet möta en eller annan lurfvig isbjörn, som, då vårfloden tog bort ismassorna och förde dem mot norden, blef tvungen att gå miste om månget eljest säkert byte, eller en flock af snabbfotade renar, som väl förstå att undgå den glupske isbjörnens försåtliga anläggningar.

Med vår insegling i Dicksons hamn var expeditionens första och vigtigaste afdelning gången till ända, och snart förestod den stund, då vi skulle skiljas i två afdelningar, af hvilka den ena med fartyget borde gå norr om Novaja Semlja tillbaka till Norge och den andra skulle med båt gå uppförJenissej samt sedan landvägen öfver Sibirien, Ural och Ryssland vända åter till Sverige. Nordenskiöld sjelf, åtföljd af Lundström och Stuxberg jämte tre man af besättningen, återvände öfver Sibirien, hvaremot Kjellman och Théel medföljde Pröven tillbaka till Norge.

Om Prövens återfärd till Norge har Kjellman i bref till Oskar Dickson meddelat följande:

»Den 17:de augusti på aftonen voro Nordenskiöld och hans följeslagare rustade att anträda sin färd från Dicksons hamn vid Jenissejs mynning. Tidigt på morgonen den 18:de skulle afresan ske. Under natten utbröt imellertid en häftig N—NO storm, hvilken tvang dem och oss att qvarblifva der vi voro. Först på morgonen den 19:de minskade stormen och kl. 11 f. m. denna dag lemnade oss den högstammade nordlandsbåten »Anna» med sin sex man starka besättning och ilade för refvadt segel mot söder. Några timmar derefter lättade vi ankar och kryssade ut mellan Sjevero Vostotschni-öarna, mellan hvilka vi allestädes funno rent farvatten och 5—6 famnars djup. Vårt närmaste mål var den plats på nordöstra Novaja Semlja, der den berömde arktikern Barents 1596—97 öfvervintrade.

»På ett par mils afstånd från land träffade vi ett bredt isband, hvilket dock, icke lade några svårare hinder i vägen för vår framfärd, emedan den utgjordes af gles, till storleken obetydlig is. — Den 21:sta på morgonen, då vi befunno oss utanför Obs mynning, blef det åter en häftig storm från N—NO. Vår belägenhet var rätt oroande. Vi voronödsakade att segla, för att ej drifva inåt den med bankar uppfylda mynningen af Ob eller mot den landtunga, som framskjuter mellan denna flod och Jenissej, men då vi kunde föra endast några små segellappar, måste vi befara, att afdriften skulle blifva så stor, att vi komme i närheten af Hvitön, utanför hvilken milslångt till hafs djupet uppgår till endast 5 à 6 famnar, och der det följaktligen nu grundbröt. Pröven ansträngdes hårdt och arbetade våldsamt i den höga, krappa sjön. — Hvitön fingo vi denna gång icke i sigte. Just då vi enligt besticket skulle befinna oss i dess närhet, ökades helt tvärt djupet från 12—15 famnar, hvarvid det förut hållit sig, till 80 och straxt derefter till 125 famnar. På detta oväntade förhållande fingo vi följande dag förklaring. En observation visade nämligen, att vi under stormen genom en stark strömsättning från de båda stora floderna förts nära en breddgrad NV om vår kurs.

»Den 23:dje på förmiddagen mötte vi is. Vi befunno oss då på 75° 22´ nordlig bredd och 66° 30´ ostlig längd från Greenwich. I N och NO låg isen tät. Mot V och NV syntes isfritt vatten. Vi fortforo att hålla nordvestlig kurs, seglande längs med iskanten. Denna böjde sig dock snart starkt mot vester, och ett par mil söder om kap Middendorff, der vi befunno oss kl. 8 e. m. nyssnämnda dag, var afståndet mellan land och den täta »isbaxen» föga öfver en mil. Längre mot norr sträckte sig isen fortfarande mot land och, så vidt vi från utkikstunnan kunde se, var vägen stängd vid denudde, hvars namn ofvan anfördes. Vi hade synbarligen råkat in i en af den för tillfället rådande SV vinden bildad bugt i ismassan. Jag lät derför vända och styra åt söder mot Matotschkin Scharr. — Följande dag inträdde dimma, stiltje och hög sydvestlig dyning, och dessa väderleksförhållanden fortforo så godt som utan afbrott i 5 dygn. Endast för någon kort stund fingo vi se land, från hvilket vi befunno oss på 2—3 mils afstånd, och endast sällan fyldes Prövens segel under någon timme så mycket, att skutans förskräckliga slingring i någon mån motvägdes.

»Den trakt af Novaja Semlja, utanför hvilken vi lågo, var helt olik de delar, med hvilka vi förut gjort bekantskap. Landet bildade nämligen en jämn, mot hafvet tvärbrant stupande högplatå, täckt af inlandsis, från hvilken fem mäktiga jöklar sträckte sig ut i hafvet. I förbigående må nämnas, att dessa jöklar till sitt läge stämma väl öfverens med fem på en af de nyaste kartorna öfver Novaja Semlja anmärkta och med särskilda namn betecknade landtuddar.

»Under dessa dagar sysselsatte vi oss hufvudsakligen med zoologiska arbeten. En rik skörd af lägre hafsdjur i yppigt utvecklade former gjordes, hvilken visade, att det Kariska hafvet, som fått gälla för att vara om ej helt och hållet i saknad af, dock ytterst fattigt på lägre djur, äfven i sin nordvestra del äger en rikedom på evertebrater, som öfvergår hafvets vester om Novaja Semlja och väl kan mäta sig med den, som är känd från andra delar af Ishafvet.»Ändtligen på qvällen den 28:de inträdde förändring i väderleken. Luften klarnade upp och det började blåsa en frisk nordostlig bris. Vi seglade längs med landet åt söder. Detta bibehöll sin karaktär af platåland, men började blifva genomskuret af djupt, mot hafvet gående dalar. Inlandsisen upphörde. Kusten, som mellan kap Middendorff och kap Edward varit jämn utan inskärningar, blef rik på fjordar. En af dessa, belägen på ungefär 75° nordlig bredd, afslutades i sitt inre med en praktfull jökel, den sista vi sågo under vår seglats söderut. Utanför fjordarne lågo oftast talrika öar och skär.

»Den 29:de gingo vi till ankar i en vik, som på de kartor, vi hade tillgängliga, saknade namn och som vi derför tillsvidare kallade Uddebay. Den ligger på 74° 15´ nordlig bredd.

»Här uppehöllo vi oss till följande dag och sysslade med naturhistoriska undersökningar. — Den omgifvande trakten var ytterst ödslig och hade, såsom det tycktes, nyss blifvit fri från snö. På land var ej ett djur att se. Vegetationen var arm och redan delvis förstörd af frost, men erbjöd dock mycket af intresse, särskildt genom den anslutning, den visade till vegetationen omkring Jenissejs mynning. De växter, som här insamlades, äro, så vidt vi hafva oss bekant, de enda man känner från Novaja Semljas ostkust. — Här kommo vi till insigt om, att det Kariska hafvets växtverld är långt ifrån fattig. Detta visade såväl de betydliga algmassor, som lågo uppkastade på stränderna, som ock den mängd af dylika växter, vi här med svablar och bottenskraporupphämtade. Alla de för den närliggande delen af Ishafvet karaktäristiska algarterna erhöllos här, och dessa visade äfven den yppiga utveckling, som är egendomlig för flertalet af Ishafvets algformer.

»Den gynsamma vind, som fört oss till Uddebay, upphörde, då vi kommit några mil söder om denna fjord, och efterträddes af stiltje, omväxlande med svag motvind. Det gick derför långsamt framåt längs den af djupa, breda fjordar inskurna kusten. Vi fortforo att, såsom hittills skett, observera hafvets temperatur på olika djup, loda, dragga, taga vattenprof m. m. Vår afsigt att ännu en gång gå till ankar vid norra Novaja Semljas ostkust, nämligen i Kankrina-bugten några mil norr om Matotschkin Scharr, omintetgjordes derigenom, att Pröven af en längs kusten mot söder gående ström, som dock först i närheten af Matotschkin synes erhålla någon nämnvärd styrka, under stiltje och tät dimma fördes icke allenast söder om denna bugt, utan äfven 12 mil (eng.) söder om östra mynningen af Matotschkin Scharr. Hit inkommo vi den 4:de september. Under hela vår färd söder om de fem isfjällen hade vi icke sett en enda isbit.

»Innan jag går vidare torde det tillåtas mig att nämna några ord om de högre, vertebrerade djur, hvilka vi funno bebo eller besöka det Kariska hafvet. — Hvalrossen förekommer här ännu ymnigt och har under de sista åren varit föremål för indrägtig fångst från norrmännens sida. Flerestädes utefter Samojedhalfön och Hvitön sågo vi stora hjordar af detta präktiga djur. — Kariska hafvetäger tre sälarter, nämligen storsälen (Phoca barbata), små- eller ringlade sälen (Ph. hispida) och Grönlands- eller Jan Mayens-sälen (Ph. groenlandica). Den sistnämnda var den, som oftast och i största mängd visade sig för oss. — Utanför Ob och Jenissej voro hvitfiskar (Delphinapterus leucas) rätt vanliga, och vid Novaja Semljas ostkust sågo vi en stor fenhval. Lägger jag härtill, att en dag, då vi lågo i stiltje mellan Uddebay och Matotschkin Scharr, en isbjörn helt oförmodadt kom utsimmande från land till vårt fartyg, der han naturligtvis snart fick sin bane, — så har jag omnämnt alla de däggdjur, vi iakttogo under vår seglats i det Kariska hafvet. — Fågelverlden var ytterst arm. Jag kan nästan säga, att det var en stor sällsynthet att få se en tärna, en mås eller en hafhäst. Alkan, som förekommer i så oerhörda massor vid Novaja Semljas vestkust, tyckes saknas vid ostkusten. Vi sågo här endast en, och denna syntes hafva förirrat sig hit.

»Endast några få fiskarter observerades.

»Den 10:de september nådde vi vestra mynningen af Matotschkin Scharr. Vår resa fördröjdes af storm, stiltje, motvind och ofördelaktig ström. Ej en enda timme hade vi god vind. Upprepade gånger tvungos vi för längre eller kortare tid att ligga till ankar. I vårt sällskap voro tre norska fångstfartyg, hvilka under sommaren befarit det Kariska hafvet, men alla jämte nio andra fartyg en längre tid legat inneständga af is i Kariska bugten.

»Vid Matotschkin hade hösten gjort sitt inträde. De omgifvande bergen voro snöklädda, och äfvende lågländta trakterna började blifva hvita. Fågelverlden stod på flyttningsresa och landvegetationen hade redan hårdt angripits af frost. — Tiden var just ej lämplig för naturhistoriska undersökningar, men vi sökte dock att, så mycket som möjligt, nyttigt använda de tider, då vi lågo stilla. De zoologiska och algologiska samlingarna riktades, och frön af här förekommande fanerogamer insamlades.

»Tidigt på morgonen den 11:te september lemnade vi Matotschkin Scharr och styrde kosan hemåt. Under hela öfverresan till Norge var vädret mycket ruskigt. Vinden höll sig nästan utan afbrott på vestkanten (SSV—NV), och den ena stormen aflöste den andra. Härtill kommo oupphörliga regn- och snöbyar och ett våldsamt, upprördt haf. — Den 20:de på eftermiddagen fingo vi under nordvestlig storm Nordkyn i sigte, och följande dag, då det rasade en fruktansvärd nordlig snöstorm och förfärliga brottsjöar gång efter annan hotade att krossa vårt lilla fartyg, lyckades vi komma till ankar i Magerö-sundet. »Pröven» var något segelsliten, men i öfrigt oskadd.

»På qvällen den 26:te inlöpte vi i hamnen vid Hammerfest, men fortsatte redan följande morgon vår färd. Några mil vester om denna stad råkade vi ut för stiltje, som varade nära tre dygn. Härunder lemnade oss Théel, som begaf sig med ångbåt till Tromsö och hemmet.

»Den 3:dje oktober kl. 1 förmiddagen fälde vi ankar på Tromsö redd.»

4.

Flodresan uppför Jenissej.

Den 19:de augusti på morgonen, då vi vaknade, begynte det teckna sig till, som skulle stormens styrka gifva sig och skilsmässans stund snart vara inne. De föregående tre dagarna, eller nästan hela den tid som vi tillbragte i Dicksons hamn, hade visat en mycket mulen och dyster uppsyn, stormen hade rasat med hvinande gny genom tacklaget, regndigra moln hade då och då tömt sitt innehåll öfver oss och skutan arbetat under våldsamma slingringar. »Anna», den för flodresan särskildt bygda nordlandsbåten, låg färdig att när som helst mottaga oss, lastad som hon var med tält, sofsäckar, köksattiralj, för zoologiska och botaniska insamlingar nödigt tillbehör, konserverade och andra lifsmedel, som kunde vara erforderliga för sex personer under minst fyra veckors tid, samt till sist det aldra nödvändigaste i klädväg.

Efter ömsesidigt tömda afskedsbägare och lyckönskningar till gynsam resa togo vi ett sista farväl af våra vänner på »Pröven», som ett par timmar senare lyftade ankar och kryssade mot norden. Vår båtresa gynnades af en alldeles ypperlig nordvestvind. Den tillfälligtvis dimhöljda ögruppen med dess steniga och af drifved belamrade stränder lemnade »Anna» snart nog bakom sig i norr, och med en hastighet af fyra engelska mil i timmen passerade vi utefter det skog- och busklösa Taimyrlandetslåga, enformiga strand. En ljusnande strimma nederst vid horisonten i vester bådade vackert väder, och detta var så mycket mera uppmuntrande, som en oafbruten segling dygnet i ända på ett nära okändt vatten förestod oss. En liten för vinden väl skyddad bugt manade oss likväl att för en stund der lägga i land och intaga vår middag. Den lilla hafsbugten vimlade af vackra hafsdjur, rödvioletta kammaneter och andra, ett tydligt bevis för, att vattnet ännu här hade qvar en god del af sin salthalt.

Vid midnattstiden lemnade vi det smutsgrå hafsvattnets område bakom oss, och då vi följande dagen, den 20:de aug., tidigt på morgonen fingo Volgino, en för närvarande obebodd sommarstation, bestående af blott en enda låg koja, i sigte, var vattnet oblandadt brunfärgadt flodvatten. Luftens temperatur var då +10° C. och vattnets +11°,$_5$ C. Ej långt söder om Volgino, vid ungefär 72° 15´ nordl. bredd, utskjuter en obetydlig landtunga med namnet kap Krestovski, och i dess närhet ligger den nu mera öfvergifna vinterstationen Krestovskoj. Der gjordes ett kort uppehåll, sedan vi efter nära ett dygns segling tillryggalagt omkring åtta svenska mil. Ännu för tjugofem år sedan bebodd, var denna vinterstation (simovie) fordom den nordligaste vid Jenissejs stränder. Under någon längre tid har den helt säkert utgjort en ganska vigtig nederlagsplats för en efter allt utseende rik fångst af flodens alster, isynnerhet af snaddar och hvitfiskar, hvilka vid flodmynningen förekomma ganska talrikt och äfven gå långt uppför densamma. Den här i störremassor än annorstädes vida omkring af nordvestliga stormar på stranden uppkastade drifveden har erbjudit ett ypperligt bygnadsmaterial, och omgifningens rikedom på jagtens och fiskets föremål var kanhända särskildt egnad att locka nybyggaren att just på denna plats söka en gifvande utkomst. Bygnaderna, tre till antalet, äro uppförda med mycken omsorg, men tidens tand har naturligen tryckt sin stämpel på dem. Ett fjerdedels sekel går aldrig gerna spårlöst förbi. Deras bygnadssätt är helt egendomligt. Enhvar af dessa bygnader är en af tjocka drifvedsstockar konstlöst hopfogad sammansättning af flera smärre, som på ena sidan, den åt stranden belägna, der hufvudingången till det hela befinner sig, äro lagda i rät linie med hvarandra, men på de öfriga tre sidorna bilda en oregelbunden förening af utskjutande qvadratiska figurer, olika stora och med olikstora mellanrum sig imellan. Det hela erinrar genom sina rätvinkliga anläggningar i någon mån om ett kors, och denna omständighet har gifvit åt stället dess namn. Bygnadernas inre står i fullkomlig öfverensstämmelse med deras yttre. En dörröppning, belägen åt floden och så låg, att man endast nedhukad kan komma genom henne, leder in till ett större rum; på hvarje sida om detta finnas flera andra, det ena bakom det andra och mindre i samma mån som de äro mera aflägsnade derifrån. För rummens belysning var sörjdt genom små, en half manshöjd från golfvet anbragta fyrsidiga öppningar. I några af rummen fans ännu en del husgerådssaker qvar, kring väggarne löpte låga, bredabänkar eller britser, hvilka tjenstgjort som sitt- och sofplatser. Taken voro platta, torfbetäckta.

Efter ett kort uppehåll på detta i viss mån intressanta ställe lade vi åter ut och följde som förut den östra flodstranden på föga afstånd. Vi hade ännu ingen erfarenhet af, i hvad förhållande simoviernas eller sommarstationernas läge står till Jenissejflodens grundare ställen. Utan att ana det minsta, fingo vi nu helt oförmodadt ett betydelsefullt »memento» för framtiden. Ett vidsträckt grund skar sig långt ut från stranden, och vattnets djup var ej tillräckligt, att vår båt skulle kunna föras deröfver. Efter flera mödofulla och till och med bekymmersamma försök att komma förbi lyckades vi ändtligen, men vi gingo också derifrån med den åsigten, hvilken sedermera visade sig vara verkligt grundad, att der ett nybygge, bebodt eller öfvergifvet; har sitt läge, der kan man vara viss om att i de aldra flesta fall stöta på ett långt i floden tvärt utskjutande sandgrund. På dessa grund lägga hvitfiskfångarne ut sina nät, ty der gå hvitfiskarna till i synnerlig mängd.

Genomtrötta efter en nära två dygns segling, der uppmärksamheten i snart sagdt hvarje minut togs i anspråk, slogo vi första gången under båtfärden vårt tält på morgonen den 21:sta aug. Det var vid kap Schaitanski, på en mossbevuxen, genomfuktig, sandig mark. Sluttningarna mot floden voro bevuxna med frodiga videbuskar (Salix lanata) och yppigt gräs af flera slag. I ett närbeläget kärr växte hjortron, odon, sqvattram, dvärgbjörk ochandra

nordiska former, hvaraf flertalet återfinnes inom den skandinaviska floran.

Vid Sopotschnaja Korga, belägen strax söder om föregående ställe, tillbragte vi två dygn. Den nordliga vindens häftighet tvang oss att kringpåla tältet, och då vi den ena af de båda aftnarna kröpo i våra sofsäckar, var temperaturen, som dittills varit jämförelsevis behaglig, gången ner till – $1°,_5$ C.

Natten mellan den 23:dje och 24:de aug. tillbragtes under segel. Vinden var fortfarande gynsam, och då vi den 24:de aug. på morgonen redan före soluppgången landstego och slogo vårt läger vid Mesenkinflodens utlopp i Jenissej, befunno vi oss sex sv. mil söder om föregående lägerplats. Vi passerade dervid de nordligaste bebodda ställena på flodens högra (Mesenskoj) och venstra sida (Sverevo). En frisk vind och en stundom hög sjö förde oss raskt framåt. Genom bristande uppmärksamhet hände då, medan vi, för att undgå den höga sjögången på flodens midt, styrde in åt högra stranden, att vi seglade tätt in på ett från denna långt utskjutande grund, hvars svallvågor ej i tid märktes. Seglet hissades ögonblickligen ned, med årornas hjelp sökte vi arbeta oss tillbaka mot vinden, men det oaktadt fördes vi så småningom rakt på grundet, hvars brottsjöar nu på blott ett par alnars afstånd visade sig i all sin hemska prakt. Då ingen annan utväg att komma undan syntes möjlig, nödgades vi segla rakt öfver grundet, i förhoppning att vår båt skulle af bränningarna lyftas öfver; och tack vare detta lyckliga påfund, som väl också kunnat hafvaen olycklig utgång, kommo vi undan med lifvet. När vi kommit öfver grundet, insågo vi rätt tydligt farans vidd, och föga troligt är, att, om båten blifvit fyld med vatten eller slagits sönder, någon utaf oss genom simning förmått rädda sig till den $^1/_4$ fjerdingsväg aflägsna stranden. Ty luftens temperatur var vid tillfället endast $+3°,_4$ C. och vattnets ej fullt + 1° C.

Vid Mesenkinfloden stannade vi två dygn. Under första dagen fingo vi besök af två ryssar från Goltschicha, hvilka voro utgångna för att plocka hjortron. Emedan de voro de första menniskor vi träffade på under denna afdelning af färden, blefvo de med nöje mottagna i vårt tält, och i gengäld derför lemnade de oss alla de upplysningar vi önskade. Den ene af dessa var en nära femtioårig kosak med namnet Feodor samt af ett allvarligt och pålitligt utseende. Han blef mot 50 silfverrubel antagen såsom vår lots under den återstående färden till Dudino, dit vi ännu hade omkring 25 sv. mil qvar och der vi enligt all beräkning kunde hoppas att sammanträffa med någon af de fyra ångbåtar, som för närvarande trafikera Jenissejfloden under en sträcka af 200 sv. mil.

Med vår kosak Feodor till vägvisare lemnade vi den 26:te aug. Mesenkin. Sedan vi besökt kap Gostinoj, der i branterna mot stranden en rik skörd gjordes af subfossila snäckor och musslor, dem tundrans hafsvattensaflagringar ofta i stor mängd hysa, och derefter tillbragt en föga afundsvärd natt på sandreflarna af Jakovievas mynning, gick vår väg ejlängre utmed stranden, utan genom den arkipelag af låga holmar, som strax nedanom 71:sta breddgraden tager sin början och omfattar minst 15 geografiska mil i längd. Under sommarmånaderna råder på dessa öar mycket lif och rörelse. Der förekommer då någonting, som man skäligen kunde gifva namnet årsmarknad. Hvarje familj har sina bestämda fiskgrund, eller slå sig några familjer tillsamman och lägga turvis sina nät på sådana ställen, som äro särskildt gifvande. Fiskfångsten tager sin början i midten af juni och fortgår till slutet af augusti. Lifligast är rörelsen i juni och slutet af juli, då handelsfartyg från Jenisseisk lägga till vid de Briochovskiska öarne eller Nikandrovskaja Protoka. Då göres ingen skilnad mellan dag och natt, såsom der också vid den tiden i verkligheten ingen skilnad är. Utan afbrott läggas näten ut och tagas åter upp, och bytet lemnas omedelbart på fartygen, der det genast insaltas i derför afsedda, färdigstående tunnor. Hufvudföremålet för fångsten är en sikart med namnet muksun, hvars värde fastställes vid säsongens början i en församling af köpmän och fiskare, och efter denna beräknas och taxeras sedermera alla andra större och mindre fiskslag. Vid denna tid ser man öfver allt på öarna spridda samojedtält eller s. k. ryska balaganer. På en af de Briochovskiska öarna tillbragte vi en natt vid en sådan rysk sommarstation. Platsen var bebygd med tre trähus af vanlig form samt fem af drifved och derofvanpå lagda jordtorfvor sammanfogade tält (d. ä. balaganer). Af dessa senare hade två utseendet af vanligasamojedtält, voro ofvan tillspetsade; två andra voro bygda i form af afstympade pyramider, och det femte slutligen var rektangulärt med inåt lutande väggar. Alla tälten hade i taket en öppning för rökens aflopp. Stationen var nu obebodd, men friska spår utvisade, att fiskare nyligen varit der, och vår lots påstod, att de efter slutadt fiske för ungefär en månad sedan lemnat platsen och begifvit sig söderut.

Tolstonovskoj är den nordligaste kyrkobyn på Jenissejs östra strand. Den är sig lik fortfarande som för tretio år sedan: ett uselt näste af några få trähus med fönster till största delen af fiskskinn. Efter mycket bråk och jägtande på sistone nådde vi vid Saostrovskoj den 31:sta aug. ångbåten »Alexander», som nu befann sig på återresa till Jenisseisk, och dermed var vår verkligen angenäma, om också mången gång mödosamma båtfärd, som varat 12 dygn, slutad.

Ångbåten Alexanders befälhafvare och delägare. Ivan Mikailovitsch Jatschmenjeff, var synbarligen ingen förfaren sjöman, utan, såsom vi sedermera fingo veta, en köpman från Jenisseisk, hvilken begagnade sitt fartyg såsom en flyttbar handelsbod och med varor från samma stad försåg de spridda invånarna kring flodens stränder med deras nödvändighetsartiklar. I stället uppköpte eller tillbytte han sig af dem den fisk, de pelsverk och mammutbetar, som de kunde afyttra. Ångbåten var för den skull ej inredd för passagerare, och det hade sig till en början ganska svårt att finna lämplig plats för oss; men slutligen anvisades oss en afdelning, den enda som virimligen kunde erhålla, ett litet kyffe så trångt, att vi med möda kunde ligga tre i bredd och dit dagern insläpptes genom ett enda fönster, som ej var mer än åtta tum i qvadrat.

Bland de få kyrkobyar, som vid Jenissejs stränder eller dess grannskap äro belägna inom skogsregionen, är Dudinskoj den nordligaste; den är belägen vid ungefär 69° 23´ nordl. bredd, på högra flodstranden. Det lilla samhället utgöres af omkring ett halft hundrade personer, fördelade på några få, till det yttre enkla och utan smak uppförda bygnader. Dessa äro försedda med små fönster af glas och nederst, ända till fönstrens höjd, omgifna af träramar, innanför hvilka är lagd en två till tre fot tjock vall af hårdt sammanpackad jord, hvilken tjenar till skydd för den långa vinterns häftiga stormar och ej sällan 50 grader skarpa köld. Belägen i en i viss mån öde trakt, der den med nordanvindarna kämpande lärkträdskogen dragit upp sin gräns mot den ändlösa tundran, lemnar platsen ännu intet tillfälle till något slags jordbruk, och invånarne äro för den skull närmast hänvisade till de få naturens håfvor, som fisket under sommaren och jagten företrädesvis under vintern lemna dem. Husdjur, sådana som hästar och kor, äro också ännu en mycket stor sällsynthet.

Dudinskoj lemnade vi den 4:de september för att fortsätta vår färd uppför Jenissejfloden till den inemot 150 sv. mil aflägsna staden Jenisseisk, dit vi anlände den 30:de i samma månad. Vår ångbåtsfärd gick mycket långsamt. Oftast seglades bådenatt och dag, men likväl kunde i medeltal ej mer än fem sv. mil tillryggaläggas om dygnet. Flodens strömkraft är icke svår att öfvervinna, men ångmaskinens förmåga var i stället ringa, och ångbåten förde till en början en, sedermera två för fiskinsaltning afsedda »lodjor» (pråmar) på släp. Deraf ångbåtens snigelartade gång. Nästan dagligen gjordes flera uppehåll. Dessa, som ej sällan varade två till tre timmar, voro oss synnerligen kärkomna, ty derigenom sattes vi i tillfälle att företaga utflykter till lands, göra samlingar af växter och djur, sätta oss i beröring med både de halfvilda och de civiliserade invånarne kring flodens stränder och flyktigt taga kännedom om deras egendomliga utseende och lefnadsvanor.

Der den från öster kommande Nedre Tunguska gjuter sitt vatten i Jenissej, reser sig öfverst på flodens branta strand ett Gudi helgadt kloster. Det bär namnet Troitzkoj samt grundlades och uppbygdes för något öfver två århundraden sedan af en man med namnet Tichon. Belyst af den nedgående solens strålar, visar det sina tre kupoler och hvitmenade väggar i all deras glans. Vi stannade der öfver natten, och genom vår ångbåtsbefälhafvares mellankomst blefvo vi i tillfälle att bese så väl klosterkyrkan med det närbelägna bönehuset som priorns enkla, af föga annat än föregångarnes bilder i olja prydda bostad. För vår resas välgång höll priorn, biträdd af en underprelat och en korgosse, i den rikt upplysta kyrkan en ganska högtidlig mässa, allt under de rättroendes flitiga bugningar ochkorsningar, hvarefter han för oss förevisade den tunga jernsele, med hvars hjelp klostrets grundläggare och ende uppbyggare ditsläpat fjärran ifrån hvarje sten, som för bygnadens uppförande erfordrats. Den helige grundläggarens multnade qvarlefvor gömdes nu i en enkel katafalk i det ännu enklare af trä uppförda bönehuset. Vi fördes äfven dit in, och der berättade man för oss ställets historia i korthet.

Den 15:de september, då vi befunno oss något norr om 64:de breddgraden, inträffade en hastig temperaturförändring. De föregående dagarna hade utmärkt sig genom sydliga vindar, en ovanlig hetta, ända till +17° C., och någon gång regn. Nu sjönk termometern plötsligt, samtidigt som vinden blef nordlig, så att den

nämnda dag vid middagstiden ej steg öfver + 5° C., och på morgonen föll litet snö. De närmast följande dagarna voro äfven kyliga, och natten mellan den 19:de och 20:de, då vi befunno oss mellan 61:sta och 62:dra graden nordl. bredd inträffade den första egentliga nattfrosten. Lufttemperaturen vid middagstiden tilltog sedan under månadens följande dagar från + 9° till + 14° C., men vattnets i floden höll sig mycket konstant, mellan + 8° och +9° C. Nattfrosterna uteblefvo dock sedermera sällan.

Allt tecknade sig, som vore hösten kommen på allvar — det vitnade ju tydligt de långa nätterna, de mörka aftnarna och de gulnade löfven kring stränderna. Saknaden af tillräckligt arbete eller omväxling deri bidrog tillika, att vi för länge sedan önskat ångbåtsresan slutad. Allt var i det storahela ett och enahanda. Ej under då, att vi efter sex veckors flodfärd med största tillfredsställelse och längtan packade ihop våra saker och provisoriskt gjorde oss färdiga för hvad som ytterligare komma skulle: landresan genom Sibirien. Med lättadt hjerta lemnade vi »Alexander» den 30:de september på förmiddagen, och efter några timmar hade vi redan tagit en grundlig öfverblick af staden Jenisseisk.

5.

Landresan genom Sibirien och Ryssland.

Om man bortser från Turuchansk, beläget strax söder om polcirkeln i bredd med det förut omnämnda klostret Troitzkoj, så är Jenisseisk den nordligaste staden vid Jenissejs stränder. Efter den grundliga eldsvåda, som 1869 på ett par timmar jämnade nästan hela staden med marken, har den åter igen arbetat sig upp till sitt förra omfång, men synnerligen storartad är den icke. Som öfver allt i de ryska och sibiriska provinsstäderna, äro gatorna mycket breda, raka och rätvinkligt anordnade, sakna visserligen stenläggning, men äro delvis försedda med trätrottoarer. Husen äro mestadels låga, sällan af mer än två våningars höjd, samt till aldra största delen bygda af trä. Något egentligt sevärdt äger staden icke, så vidt man ej dit vill räkna de fem kyrkorna, men de bjuda just icke främlingen på något af intresse. Invånarnes antal är omkring 7,000. För undervisningens främjande är sörjdt genom hela ett och enahanda. Ej under då, att vi efter sex veckors flodfärd med största tillfredsställelse och längtan packade ihop våra saker och provisoriskt gjorde oss färdiga för hvad som ytterligare komma skulle: landresan genom Sibirien. Med lättadt hjerta lemnade vi »Alexander» den 30:de september på förmiddagen, och efter några timmar hade vi redan tagit en grundlig öfverblick af staden Jenisseisk.

5.

Landresan genom Sibirien och Ryssland.

Om man bortser från Turuchansk, beläget strax söder om polcirkeln i bredd med det förut omnämnda klostret Troitzkoj, så är Jenisseisk den nordligaste staden vid Jenissejs stränder. Efter den grundliga eldsvåda, som 1869 på ett par timmar jämnade nästan hela staden med marken, har den åter igen arbetat sig upp till sitt förra omfång, men synnerligen storartad är den icke. Som öfver allt i de ryska och sibiriska provinsstäderna, äro gatorna mycket breda, raka och rätvinkligt anordnade, sakna visserligen stenläggning, men äro delvis försedda med trätrottoarer. Husen äro mestadels låga, sällan af mer än två våningars höjd, samt till aldra största delen bygda af trä. Något egentligt sevärdt äger staden icke, så vidt man ej dit vill räkna de fem kyrkorna, men de bjuda just icke främlingen på något af intresse. Invånarnes antal är omkring 7,000. För undervisningens främjande är sörjdt genomskolor för gossar och flickor, särskildt för hvardera slaget. Åkare finnas äfven här som i andra städer, och om man är beqväm af sig, kan man hyra en isvoschtschik för den ringa summan af 15 à 20 kopek (= omkr. 40 à 50 öre) i timmen. I kommersielt hänseende spelar Jenisseisk icke någon synnerlig rol, och detta är också anledningen till, att man ännu icke funnit för godt att sätta staden i telegrafisk förbindelse med Krasnojarsk, hvarigenom den långa sibiriska telegraflinien stryker fram. Hjertliga menniskor togo oss i Jenisseisk om händer och sökte på allt möjligt sätt bereda oss förströelse under de tre dagar vi tillbragte der; många voro de, som gjort

sig förtjenta af vår särskilda gärd af tacksamhet, ingen dock i sådan grad som Ivan Jatschmenjeff, vår intime vän sedan ångbåtsresan.

Den 3:dje oktober lemnade vi Jenisseisk. För egen räkning hade vi köpt en tarantass, i hvilken vi jämte en del saker instufvade oss så godt vi kunde; våra tre matroser fingo åtnöja sig med ett sämre slags åkdon, som benämnes telega och ombyttes vid hvarje särskildt skjutshåll. — Vägen mellan Jenisseisk och Krasnojarsk, något öfver 30 sv. mil i längd, är ganska förträfflig, ehuru ej allestädes så väl underhållen som den kunde vara. Täta och ypperliga barrskogar omgifva den på ömse sidor, der den icke slingrar sig tätt utmed venstra flodstranden. I samma mån man nalkas Krasnojarsk antager landet ett kuperadt utseende, ty höjder och dalar omväxla der ständigt med hvarandra. Detär Altai-kedjans yttersta låga förgreningar, som orsaka detta.

Till Krasnojarsk anlände vi den 5:te oktober på aftonen. Här är Jenissej ännu omkring $^{1}/_{10}$ mil bred, och dess vattenmassa säges framflyta med en mils hastighet i timmen. Flodstranden, röd och brokig, stiger brant upp, och bergkullar af några hundra fots höjd omgifva staden på tre sidor och göra dess läge ej ringa pittoreskt. Krasnojarsk grundlades 1628, blef 1797 särskild distriktsstad i Tobolska guvernementet, införlifvades 1809 med guvernementet Tomsk, men utgör nu mera sedan 1822 sätet för guvernören i det från den öfriga sibiriska landmassan då utbrutna Jenisseiska guvernementet. Staden har något öfver 11,000 invånare, tre kapell och fem kyrkor för statskyrkans bekännare, en romersk-katolsk och en luthersk kyrka samt en judisk synagoga. För undervisningen finnas flera läroanstalter, bland hvilka särskildt förtjenar att nämnas ett klassiskt gymnasium med ej mindre än 200 lärjungar. Gymnasiets direktor, Aristovsky, hade den godheten att för oss förevisa läroverkets lokal med dess samlingar och lärjungar, och det beredde oss mycket stor förnöjelse att iakttaga, huru allt derinom var förträffligt stäldt för undervisningen. Der fans bland annat ett visserligen litet, men godt fysiskt-kemiskt kabinett, och samlingen af växter, djur och mineralier var ganska ändamålsenlig. Lärarne voro fullt vuxna sina åligganden, och Aristovsky sjelf var en på samma gång kunskapsrik som praktiskt duglig man. Regeringen synes verkligen hafvakommit under fund med en mycket vigtig sak, den nämligen, att de oundgängliga vilkoren för en framgångsrik undervisning äro anskaffandet af dugliga lärare och dessas anständiga aflöning. Derför hade också läroverkets direktor en betalning, som motsvarar en svensk universitetsprofessors dubbla lön, och de öfriga lärarne voro aflönade i proportion derefter.

Komna till Krasnojarsk, hade vi att fortsätta resan vesterut på den stora sibiriska postvägen, som från Ural leder ända bort till Irkutsk och derifrån svänger om Baikals södra ända och följer floden Amurs norra strand till staden Nikolajevsk, ej långt från dess mynning. Vi stannade i Krasnojarsk fyra dygn och begåfvo oss så i väg en vacker, något kylig oktoberafton. Sedan man lemnat städerna Atschinsk och Marinsk bakom sig och begynner nalkas Obflodens område, träder man in på den stora, genom sina boskapsfarliga sjukdomar under sommartiden illa beryktade Barabasteppen, hvilken i form af en lång ellips sträcker sig från trakten af Tomsk vesterut inemot Ural till Permska guvernementets gräns. På denna stora stepp, närmast kring den stora sibiriska poststråten, frodas ännu någon busk- och trädvegetation, ehuru nog mycket spridd och sparsam och hufvudsakligast bestående af aspar och björkar. Men söderut, inemot Balkasch-sjön, blifva träden sällsyntare, och slättlandet, hvars grund utgöres af sand med stundom mycket tjock mylla, täckes nästan helt och hållet af artemisior, som förekomma i snart sagdt hundradetals former och härhafva sitt egentliga hemland. Mellan Omsk, Semipolatinsk och Kolyvan hyser steppen några saltsjöar, och deromkring är trakten mer än vanligt steril.

Bland Vest-Sibiriens städer intager Tomsk ett mycket framstående rum. Staden är sätet för en mängd förmögna kapitalister och en vigtig transitoplats för handeln mellan Kjachta och Tjumen. Den fyller utan gensägelse alla rimliga anspråk på en civiliserad stad. Förmögenheten har låtit de eljest vanliga trähusen till en mycket stor del ersättas af hvitmenade, högresta, ståtliga bygnader af tegel, och hvad man annorstädes, utom möjligen i Irkutsk, fåfängt söker öfver hela Sibirien, nämligen en väl sorterad bokhandel och ett för allmänheten tillgängligt lånbibliotek, det finner man jämte mycket annat godt i denna stad. Men såsom en betänklig bristfällighet må man väl äga rätt att anse det, att stadsmyndigheterna förlagt postkontoret utanför stadens aflägsnaste hörn. Då jag, i korrespondensärenden stadd, under vårt vistande i Tomsk till min förargelse erfor detta, kunde jag ej låta bli att tänka på Upsala, der en välvis myndighet ännu för ett par år sedan ej vetat bättre än att till allmänhetens

beqvämlighet förlägga telegrafstationen i ena och postkontoret i motsatta ändan af staden!

Omsk blef, liksom Tomsk, vår hvilostation under resan för två dagar. Denna stad har en mycket stor areal, men husen äro nästan alla små, låga och fula, så att platsen icke äger någonting tilldragande. Imellertid måtte denna, liksom de sibiriska städerna öfver hufvud, under sista tiden hafva gåttbetydligt framåt, ty då dess folkmängd år 1850 uppgafs vara 11,705, säges den nu belöpa sig till omkring 30,000. Här är sätet för generalguvernören öfver Vest-Sibirien med hans närmaste ämbetsmän, och här äro äfven högre och lägre militärskolor och gymnasier förlagda. Öfverste Nyberg och telegrafist Hansen, den förre finne, den senare dansk, visade oss i denna stad många prof på vänlighet och tillmötesgående; men för oss såsom naturforskare var bekantskapen med herr Slovzoff af ovärderligt gagn. Denne visade oss nämligen sina betydande samlingar af växter från Kirgissteppen samt mineralier och reptilier från Altai, och af de senare likaväl som af de förra var han oegennyttig nog att skänka oss hvad som fans in duplo — en för vetenskapen utan tvifvel ytterst värdefull samling. Han var naturforskare af själ och hjerta, det kunde man märka på hvarje hans minspel, då han nu, som han tyckte, för sakkunnige män fick lägga fram en obetydlig del af sina rika iakttagelser. Jag frapperades ej litet, då jag på väggen i hans arbetsrum fann Darwins porträtt i kabinettsformat och bland hans boksamling dennes arbete »on the origin of species». Till etnografernas beaktande tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på följande hans mening. »Vester ut på steppen», sade han, »ej här kring Omsk, men bortom Tjukalinsk och fram mot Ural finnas längs vägen en hel mängd kurganer. Genom gräfningar har man lyckats ur dem framleta hjelmar. Dessa hjelmar äga en ytterst slående likhet med hjelmar som gräfts upp i Ungarn, och jag håller för mycketsannolikt, att en folkvandring en gång gått här förbi från Altai, öfver Ural och in i hjertat af Europa.» Tjukalinsk, Ischim och Jalutorovsk passerades härefter lika hastigt som förut Atschinsk, Marinsk, Kolyvan och Kainsk, alla ganska betydande och raskt framåtgående orter, af hvilka de större kartorna intill senaste tid ej känt de flesta ens till namnet. Först i Tjumen nödgades vi göra ett längre uppehåll, för att gifva vår tarantass en grundlig reparation efter alla hans mödosamma och halsbrytande ansträngningar. Det förtjenar anmärkas, att den smed, som först eftersändes, visserligen förklarade sig villig att laga vår vagn, d. v. s., som han sade, islå en stor spik någonstädes på det skralaste stället, men han var tillika nog oförsynt att för detta sitt arbete fordra 15 silfverrubel (40 kr. svenskt). Vi afskedade naturligtvis den välmenande mästaren och tillkallade en annan, som för en långt mindre betalning uträttade ett minst tiodubbelt svårare arbete. Staden Tjumen, hvars invånartal redan år 1842 uppgick till 14,337 och för närvarande torde kunna skattas till inemot 40,000, är känd för sin stora marknad, hvilken infaller en hel månad tidigare än den i Irbit, och bildar hufvudpunkten för transito-handeln med alla de varor, som sändas från det inre af Ryssland till Sibirien eller från Sibirien till de europeiska guvernementen. Från Tomsk gå nämligen fartyg först ned för Ob, så upp för Irtisch, Tobol och Tura till Tjumen; der lastas varorna ur och skickas sedan landvägen vesterut. Öfver Tjumen gå också de for-karavaner, som vilja taga denkortaste vägen till lands, och forornas mängd är så stor, att den anslås till minst 50,000 årligen. Staden har tillika många läderfabriker och är särskildt berömd för sin juftberedning.

När vi lemnat Tjumen, voro vi komna utom steppens område, och barrskogsdungar begynte kanta vägen. De blifva sedan tätare och högre, ju närmare man kommer Ural. Kölden tilltog småningom, snön begynte falla, der låg redan i bergstrakten ett tunnt täcke förut; vi funno det nödigt att i hastigaste fart skynda mot Jekaterinenburg, yttersta målet för vår resa genom Sibirien. Sent på natten den 28:de oktober passerade vi det gränsmärke, som betecknar skilnaden mellan Europa och Asien. Kusken fäste vår uppmärksamhet derpå, och några minuter senare gjorde vi vårt inträde i Jekaterinenburg.

Genom sitt utseende ter sig Jekaterinenburg såsom en fullkomligt europeisk stad. Men ehuru räknad till Europa, är den dock belägen på Asiens jord, på Uralkedjans sänkning mot öster. Omgifningarnas rikedom på bergshandteringens produkter, deribland guld i ej ringa mängd från de Beresovska guldverken, har bragt staden till välmåga, och i närvarande stund räknar den något mer än 30,000 invånare. Staden är sätet för en af det Permska guvernementets fem kretsstyrelser. Bland andra läroanstalter finnes der ett talrikt besökt klassiskt gymnasium. Der är ock förlagd en afdelning af ryska myntverket, och ett i ganska storartad skala anlagdt stensliperi sysselsätter många arbetare.

Så som Jekaterinenburg räknar sig till Eurupaoch står i långt närmare förbindelse med det europeiska moderlandet än med det sparsamt befolkade Sibirien i öster, så har der också begynt utveckla sig en ganska lofvärd intelligent verksamhet. Sedan några år tillbaka är der ett naturforskarsällskap bildadt, som ifrigt arbetar för vetenskapens spridning genom lärda skrifters utgifning och upprättandet af ett naturhistoriskt museum. En tidning utgifves också i staden, men den utkommer på obestämda tider och innehåller, i följd af de invecklade och tidsröfvande omständigheterna vid censureringsarbetet, intet annat än varupriser, lokala personalnotiser och vigtigare telegrafiska depescher. Det förtjenar att i samband härmed göra följande erinringar. I hela Sibirien, om vi räkna dit äfven Jekaterinenburg, finnas ej mer än två väl organiserade boktryckerier, det ena i Irkutsk, generalguvernörsstaden i Ost-Sibirien, det andra i Jekaterinenburg. Från den förra officinen utgå de skrifter, som det Geografiska Sällskapets sibiriska afdelning utgifver, äfvensom staden Irkutsks i typografiskt afseende ypperligt utstyrda dagliga tidning, samt möjligen ett och annat arbete af sjelfständig art. Boktryckeriet i Jekaterinenburg åter utsänder ej annat än det tillfälliga notisbladet i oktavformat och, när så behöfves, det derstädes befintliga naturforskarsällskapets skrifter. Förutom dessa två lära boktryckerier äfven finnas i de sibiriska guvernementsstäderna, men de skola vara af mycket primitiv art och förtjena knappast detta namn. Också utgå från dem inga andra produkter än sådana, som på ämbetets vägnar författats af deadministrativa myndigheterna och ej innehålla annat än efterlysning af förrymda fångar. Det kungliga biblioteket i Stockholm innehar ett märkligt prof af detta senare slag. Det är ett exemplar af »Jenisseiskij Wädomosti» från 1862, representeradt af den för tryck minst användbara och uslaste grålump. Man får för öfrigt en god föreställning om boktryckeriets och författarskapets ståndpunkt i Sibirien, då man erfar att, allt sedan denna landmassa så småningom blef lagd till ryska monarkien, der intill år 1870 icke blifvit tryckt mer än två särskilda böcker.

Jekaterinenburg var för oss en vigtig station: der kunde vi sägas vara komna inom Europas område och der fingo vi byta ut de i längden nervskakande hjuldonen mot beqväma slädar. Vi skola med några ord vidröra det ryska och sibiriska skjutsväsendet.

Det finnes säkerligen icke i hela verlden något land, som kan uppvisa en postväg i längd jämförlig med den, hvars ena ändpunkt är belägen i hjertat af europeiska Ryssland, i Nischnij Novgorod, der det europeiska jernvägsnätet för närvarande slutar, och den andra strax invid Stilla hafvets vestkust, i Nikolajevsk. En blick på kartan visar, att här icke är fråga om tiotals, utan om åtskilliga hundratals mil. För postens skyndsamma befordran är utefter hela denna vägsträcka, vanligast på ett afstånd af två till tre sv. mil, i hvarje större by inrättadt ett posthåll, med skyldighet att hålla ett större eller mindre antal hästar allt efter postverkets och de resandes approximativa behof. Dessa hästar äger den resandebegagna, men endast för så vidt han är försedd med behörig podoroschna, och på denna senares beskaffenhet beror snabbheten af hans resa. Der gifvas nämligen tre olika slag af podoroschnor: 1:o) kurirpodoroschnan, som lemnas endast åt de högsta ämbetsmän och andra i regeringsärenden stadda personer, 2:o) kronpodoroschnan (kasannaja pod.), hvilken lemnas åt personer, som resa i tjensteangelägenheter, samt väl rekommenderade främlingar, 3:o) den vanliga podoroschnan, som hvarje »gemen» resande erhåller. Vi voro försedda med en kronpodoroschna, och tack vare detta vigtiga dokument behöfde vi i vanliga fall vid ombyte af hästar ej vänta längre än omkring 15 minuter. Der behöfdes just ingen synnerlig parlamentering — vi framvisade endast vår podoroschna, som gaf oss anvisning på sex hästar, och så blefvo de vanligtvis utan vidare bekymmer å vår sida framförda och ispända. Posthästarne äro inga eländiga krakar, utan väl skötta och af godt hull, och deras klokhet och goda egenskaper i öfrigt äro i många fall verkligt beundransvärda. Utom hästar har hvarje posthåll skyldighet att hålla åkdon, men dessas förträfflighet står i skarpaste motsats mot de förras. Det vanligaste hjuldonet, som bjudes gemene resande, är telegan, ett vida beryktadt tortyrinstrument. Fyra plumpa hjul. af hvilka de bakre äro ungefär halfannan gång så höga som de främre, två axlar, hvardera med sitt der ofvan lagda tvärträ, och till sist ett bräckligt skal fogadt samman af bräder till formen af ett baktråg — det är hela telegan. Detta fordon lemnarknappast rum för två personer, och något säte finnes der icke. Ett något bättre fortskaffningsmedel, men äfven det i längden olidligt, är den så kallade tarantass-telegan, i dagligt tal kallad tarantass. Det är en modifikation af telegan, med fram- och bakvagnen förenade genom två eller fyra grofva trästänger, som knappast fjädra sig, hvarpå en låg, aflång »låda» är lagd, närmast

hvilande på två tvärträn och oftast halftäckt. Det hjuldon, som egentligen kallas tarantass och är en half- eller heltäckt chaise af i alla hänseenden robust bygnad, finnes ytterst sällan, och då i något gammalt dåligt exemplar, på posthållen. Det är det enda för en lång resa under sommartiden användbara fortskaffningsmedel, och den, som har att tillryggalägga en mycket lång väg, skaffar sig alltid i någon stad en tarantass för ett par hundra rubel. Endast genom att i denna inbädda sig i ett lager af hö om ett par fots mäktighet är det möjligt att natt och dag härda ut alla de qval, som vägarnas knagglighet orsakar. Tarantassen är den sibiriske resandens bostad, der tillbringar han natt och dag utan åtskilnad, tills han slutligen hinner målet. Vägsträckans längd tvingar den resande att, om han ej vill spilla tiden, resa oafbrutet framåt. Derför söker man på posthållen icke sitt natthärberge, det har man mycket bättre i sin tarantass — och denna de resandes häfdvunna sed är väl också orsaken dertill, att man i Sibirien aldrig på posthållen och ytterst sällan i städerna på hotellen finner en säng, der man kan hvila ut natten öfver. På hotellen i Tomsk ochOmsk, t. o. m. i Krasnojarsk, finner man ypperliga restaurationer, tidningsrum, ja t. o. m. biljarder, men af sängar för den resande finnes der knappast något spår. Först då man närmar sig Europas gräns, möter denna nödvändighetsartikel. — Beträffande snabbheten, med hvilken man i allmänhet reser, så kan det nämnas, att vi genom Sibirien färdades med en hastighet af 20 sv. mil i medeltal om dygnet. Och dock gjorde vi dagligen tre längre uppehåll, morgon, middag och afton.

Från Jekaterinenburg, der vi stannade tre dagar, företogo vi en utflykt till de Beresovska guldgrufvorna, och sedan vi tagit en flyktig kännedom om stadens stensliperier, myntverk, naturaliesamlingar och annat, fortsatte vi den 1:sta november vid midnatt i slädar resan norrut mot Nischnij Tagilsk, der furst Demidoffs rika koppar- och jerngrufvor äro belägna. Här mottogos vi af ställets disponent, herr Wåhlstedt, och hans fru med den utsöktaste välvilja. Ett kort, men lärorikt uppehåll egnades här åt beseendet af grufvorna och med dem förenade storartadt anlagda etablissement.

Vintern var nu kommen på allvar, och Ural hade 14 dagar tidigare, än eljest plägar vara händelsen, blifvit farbart med slädar. Gynnade af ett ypperligt före skyndade vi derför mot vester. Från Nischnij Tagilsk erbjuder Ural flera mil vesterut en mycket vacker anblick: djupa långa dalgångar och höjder omväxlande, klädda af mörkgröna, resliga och smala granar (Pinus obovata), mera sällan af tallar och björkar. Vår väg gick öfver Kungur,Perm och den nyss isbelagda Kama till Kasan. Några timmars uppehåll i denna egendomliga stad gaf oss tillfälle att se oss om i den stora universitetsbygnaden och särskildt i de geologiska och zoologiska samlingarna. Vägen mellan Kasan och Nischnij Novgorod är chaussée, omgifven af åldriga, mossbelupna björkar och en skog af jättestora ekar. Tatarbyar finnas här och der utefter hela vägen, hvar och en med sitt tempel. Den 13:de nov. framkommo vi till Nischnij Novgorod. Vår glädje var ej ringa att ändtligen få taga farväl af landsvägarnas outhärdlighet, ty här begynner jernvägen.

De större ryska tidningarna begynte innehålla ständiga notiser och långa korrespondensartiklar och diskussioner om vår expeditions oväntade framgång. Tidningsuppsatserna entusiasmerade folket, och entusiasmen gaf sig luft i festliga och storartade tillställningar till vår chefs ära. Så blef vår resa genom Ryssland och Finland en nästan oafbruten festlighet. Minnena från Nischnij Novgorod, Moskva och Petersburg äro många och kära, ty ryssarne äro ett älskvärdt folk, men vistelsen i Helsingfors och umgänget med de finska studenterna äro mig de dyrbaraste minnen från den långa återvägen.

Den 30:de november inträffade vi med ångbåten Aavasaksa i Stockholm och dermed var expeditionen i sin helhet slutad.

*

Svenska expeditionen till Jenissej 1876.

För att fortsätta de under föregående sommar begynta undersökningarne öfver Kariska hafvets naturförhållanden och segelbarhet, hade professor Nordenskiöld i Göteborg förhyrt ångbåten »Ymer», kapten N. Ericson. Med

denna afgick han från Tromsö den 25:te juli på eftermiddagen, för att utan ytterligare anlöpande af någon norsk hamn segla direkt till Novaja Semlja och Jenissej. Vinden kom ångan till hjelp, så att vi snart passerade Karlsön och Fuglösundet, bägge sedan fjoråret väl bekanta ställen. Dagen derpå lemnade oss dr Kjellman vid Måsön, som han valt till sin utgångspunkt för denna sommars undersökningar öfver Finnmarkens algvegetation. Offörtöfvadt ångade vi vidare genom Magerösundet, och när vi kort derpå lemnat norska kusten bakom horisonten, stälde vi kursen direkt mot Matotschkin Scharr.

Öfverfärden till Novaja Semlja gick förträffligt. Det åtgick ej synnerligen mycket mer än tre dygn från det vi lemnat Norges land bakom och tills vi fingo Novaja Semlja inom synkretsen. Söndagsmorgonen den 30:de juli lupo vi tidigt in genom vestra mynningen af Matotschkin Scharr. Vi sammanträffade der med ryssar från Hvita hafs-trakten,som, fördelade på två skonertar, här sysslade med jagt och laxfångst. För vetenskapligt bruk köpte vi af dem ett par laxar, de enda, som de tillfälligtvis ägde oskadda. När vi af dem inhämtat de få upplysningar, som de kunde lemna om isförhållandena, fortsattes färden vidare, och mot aftonen samma dag gingo vi till ankar i Beluscha bay, en lång arm af Matotschkin Scharr, belägen strax innanför dess östra mynning.

Den 31:sta juli på eftermiddagen ångade vi åter upp och seglade in i Kariska hafvet. Der mötte vi inom kort drifis. till en början spridd och fördelad, men den visade sig snart ogenomtränglig, och då tillika stark isblink visade sig i nordost, öster och sydost, vände vi åter till Matotschkin Scharr, Stannade så der från den 1:sta till den 5:te augusti invid den nu förfallna lilla hydda, der hälften af Rossmyslows parti, sju man, öfvervintrade 1768—69.

Den 5:te augusti ställdes kosan söderut längs Novaja Semljas ostkust. Redan följande dagens morgon voro vi komna till Kariska Porten. Vår färd gick i kustvattnet mellan landet och drifisen, hvars utsträckning mot öster vi naturligtvis icke kunde känna. Det var omöjligt att veta, om det var Karabugtens is, som nu frigjorts och befann sig på väg mot norden, eller om det var is, som genom ihållande nordliga vindar drifvits söderut och nu trängts in der i den långa och smala viken.

Från Kariska Porten beskrifver vår väg österut mot Samojedhalfön (Jalmal) en mångvinklig zigzagformig linie — allt en följd af isförhållanden, disigluft och skarpa ostliga vindar, som vår meteorologiska journal från dessa dagar (6:te— 10:de augusti) ständigt antecknat. Ej sällan blef maskinen för flera timmar, en gång till och med för ett helt dygn, stoppad, då vi läto fartyget drifva för vinden och strömmen och använde tiden uteslutande för vetenskapliga undersökningar, draggning och svabling.

Den 10:de augusti visade sig Samojedhalfön inom synkretsen. Vi ångade genom den till en början lätt fördelade drifisen, sågo, som vi tyckte, öppet vatten norrut och gjorde derför all möjlig ansträngning att genomtränga det tätt packade isbandet. Men vid middagstiden kringslöt oss isen fullständigt, och så fingo vi ligga der instängda, utan att komma hvarken fram eller tillbaka, under ett helt dygn, tålmodigt bidande hvad komma skulle. Det var vesterut från Mordi, vid ungefär 70° 20´ nordl. bredd.

Efter ett dygn, som sagdt, trädde befrielsens timme in, vind och ström hjelpte hvarandra åt att drifva isflaken åtskils, men först den 12:te augusti begynte vi avancera mot norden. Det blef nu tydligt, i samma mån vi aflägsnade oss mer och mer från Karabugtens mynning, att hafvet utanför icke hyste synnerligen mycket drifis; den aftog mer och mer i massa, och då vi passerat 72° nordl. bredd, upptog den knapt mer än tre procent af hafvets yta.

Vi dublerade Hvitön den 13:de augusti, styrde sedan österut, ständigt under regnmolnbetäckt eller fullkomligt disig himmel, och nådde den 15:de augusti på eftermiddagen Jenissejviken. Der seglade vi utefter vestkusten af en, som det vill synas,hittills okänd ö af ganska stor utsträckning. Hon pejlades så godt möjligt var, fick taga plats på kartan i den breda mynningsviken och erhöll namnet Sibiriakoffs ö — en erkänslans gärd åt den man, som med Oskar Dickson delat kostnaderna för denna sommars svenska expedition.

Djupet i flodmynningen är betydligt, från 5 och 6 ända till 15 famnar, och några grund tyckas der icke finnas annorstädes än här och der vid stränderna. Obehindradt passerade vi derför den stora farleden äfven nattetid. Den

16:de augusti fälde vi ankar vid Mesenkin, 71° 25´ nordlig bredd, der möte var bestämdt med dr Théel och hans följeslagare den 15:de. Vi erforo, att de icke anländt, togo så om bord Feodor, kosaken, densamme, som under förra sensommaren vägledde oss genom ögruppen ända upp till Dudino.

Nu var Nordenskiölds mening att med ångbåten gå så långt som möjligt upp för floden — detta i den dubbla afsigten att bringa de medförda varorna till ett för de jenisseiska ångbåtarna lätt tillgängligt ställe och på samma gång förkorta det Théelska partiets väg till vår öfverenskomna mötesplats. Men kungsådrans väg, der den stryker fram, antagligen i många slingringar, sedan hon lemnat den väl 15 sv. mil långa ögruppen bakom sig, var i anseende till flodens betydliga bredd omöjlig att träffa på, och Feodor visade sig icke äga den för våra förhållanden nödiga kännedomen om flodens djup. Förgäfves arbetade vi derför under nära en hel dag i alla möjliga och omöjliga riktningar föratt komma fram till öarna. Sedan vi ändtligen stött på grund, uppgafs försöket; vi vände om vid ungefär 71° nordlig bredd.

Vid Korepovskoj lossades största delen af varorna och ställdes der tills vidare under Feodors uppsigt. Nu återstod oss endast att invänta Théel och kamraterne. Yttersta tiden derför bestämdes till den 1:sta september, ty längre förbjöd oss vår egen framtida säkerhet att stanna. Vi väntade och hoppades dag efter annan — men förhoppningarna felslogo ständigt. Nordenskiöld satte ryssarne i rörelse och skickade skrifvelser till Briochovskiska öarne och mot Jakovieva, ställen, der de vid denna tiden rimligtvis kunde antagas vara att finna; en samojed tog fram sin schamantrumma och spådde oss våra kamraters osvikliga ankomst efter en viss tid. Men ingenting hjelpte — de uteblefvo.

Väntans dagar (23:dje—31:sta aug.) användes för exkursioner till lands i zoologiskt och geologiskt syfte, och ett sista försök gjordes att segla floden uppför, denna gång tätt utmed högra flodstranden. Sedan äfven detta försök visat sig icke kunna aflöpa med önskad framgång, gingo vi till ankar ungefär halfvägs mellan kap Gostinoj och Korepovskoj, och der förskaffade oss våra utflykter till lands ett oväntadt rikt byte af subfossila skaldjur, som plockades i mängd och i goda exemplar i tundrans tvärbranta sluttningar mot flodbrädden.

Det var väl svårt att lemna Jenissej och anträda återfärden, utan att medföra våra efterlängtade kamrater och under den plågande ovisshetenom, hvarest och huru de kunde befinna sig. Men nödvändighetens lag, gjord upp på förhand, bjöd oss att resa — och vi reste.

Efter ett par korta uppehåll vid Mesenkin och Priluschnoj, bägge för geologiska undersökningar, ångade vi Jenissej utför, passerade den 2:dra september Dicksons hamn och gingo så mot Novaja Semlja. Den starka ström, som orsakas af flodvattnet, satte oss nordligare, än vi beräknat, så att vi i det närmaste kommo att följa »Prövens» kurs under förra sommaren. Vi kommo nordvest ut ofvan om 75° nordlig bredd och till kap Middendorffs meridian ungefär, mötte der ett isband, hvars östra rand vi följde mot söder, men blefvo snart nog qvitt detta. Vid Novaja Semljas ostkust herskade dimma, ej sällan åtföljd af regn, och denna hindrade oss för ett par dagar att angöra land.

Ändtligen lupo vi den 7:de september på aftonen in i östra mynningen af Matotschkin Scharr, der vi ankrade först utanför Rossmyslows ofvan nämnda öfvervintringsstuga och senare i den närbelägna Gubin-viken. Här intogs vår barlast.

Den 13:de september på eftermiddagen lemnade vi Novaja Semljas vestkust, och den 18:de september anlände vi till Hammerfest. Återresan var, liksom resan i sin helhet, ytterst angenäm. Under färderna öfver öppet haf förekom ingen enda verklig storm, och vindarnes styrka var i de flesta fall mycket svag. Himlens starka molnbetäckning var deremot regel, knappast en enda dag visade sig fullkomligt klar. Vår meteorologiska journal talaroftast om regnmoln, ej sällan om dimma och disig luft.

Ställa vi nu tillsammans i en lätt öfverskådlig bild resans gång med nordligaste Norge såsom utgångs- och slutpunkt, så kan denna bäst sammanfattas under följande fyra kategorier. 1:o) Öfver-och återresan mellan Norge och Novaja Semlja upptog sex dagar (27:de—29:de juli och 14:de— 16:de september). 2:o) I Matotschkin Scharr tillbragte vi elfva dagar (30:de—31:sta juli; 2:dra— 4:de augusti; 8:de—13:de september). 3:o) Navigeringen i

Kariska hafvet kräfde sjutton dagar (1:sta, 5:te—15:de augusti; 3:dje—7:de september). 4:o) Vistelsen på Jenissejfloden innefattade aderton dagar (16:de aug.—2:dra sept.). Något öfver en månad i oafbruten serie utgjorde alltså den tid, som kom på det Kariska hafvets och Jenissejmynningens andel. Det är väl värdt att erinra om detta sakförhållande. Jag finner deri ett ytterligare bevis jämte många andra för en obehindrad kommunikation mellan Jenissej och Novaja Semlja, äfven om man har att kämpa med så skenbart svåra isförhållanden som de, hvilka till en början lade något hinder i vår väg mellan Waigatsch och Samojedhalfön.

Professor Nordenskiöld skyr inga uppoffringar för att möjligast fullständigt samla de norska fångstmännens journaler från Novaja Semljas haf, och när han en gång hinner sammanställa till ett alla dessa iakttagelser, som datera sig från sommaren 1869, och med dem förena äfven den omfattande erfarenhet, som han sjelf samlat under denna ochföregående sommar, så är jag öfvertygad om, att man skall vara ett godt stycke på väg till en säker kännedom om de för en regelbunden sjökommunikation mellan Europa och Sibirien nödiga förutsättningarne.

Denna sommars expedition hade en tvåfaldig uppgift, en merkantil och en vetenskaplig. Merkantil, för så vidt hon hade att visa kommunikationens möjlighet och på samma gång ett parti varor medfördes. Vetenskaplig, för så vidt den föregående sommarens arbeten fortsattes.

Liksom 1875, så blefvo äfven nu iakttagelser samlade öfver barometerståndet, himlens molnbetäckning, vindarnes riktning och styrka, luftens och ytvattnets temperatur. Dylika iakttagelser anstäldes regelbundet fem gånger dagligen, men imellanåt, då sådant var af speciellare intresse, t. ex. vid öfvergången från ett till ett annorlunda beskaffadt vatten, eller då vi färdades fram bland eller utefter isband, oftare, hvarannan eller till och med hvarje timme. För bedömandet af strömmarnes riktning och vattnets täthet och salthalt togos öfver hundra vattenprof, oftast från ytan, men äfven från bottnen och mellanliggande djup. Lagda till dem från 1875 års färd, komma de helt säkert att lemna ett mycket intressant resultat. Djuplodningar och mätningar af temperaturen på djupet verkstäldes också, när dertill gåfvos lämpliga tillfällen.

Det ingick i resans program att drifva de hydrografiska arbetena som hufvudsak. Mindre voro de förhoppningar, som kunde ställas på debiologiska vetenskapernas främjande. Likväl fogade omständigheterna så, att rika samlingar hopbragtes så väl af lefvande djur från Kariska hafvets olika djup, som af subfossilier från Jenissejtundran. Märkligast bland de senare äro stora, ända till halfannan tum tjocka stycken af mammuthud, åtskilliga skelettdelar af mammut och en subfossil skalle af myskoxe (Ovibos moschatus), hvilket allt Nordenskiöld fann vid och strax söder om Mesenkin. Mammutfyndet är för oss svenskar af mycket stort värde, emedan det odeladt kommer att tillfalla museerna i Stockholm och Göteborg. Fyndet af myskoxskallen åter äger vetenskapligt intresse, emedan det sprider något ljus öfver detta djurs forntida utbredning. Det vill nämligen synas, som om myskoxen en gång varit samtidig med mammutdjuret och bebott lika beskaffade områden som detta. Nu mera är mammuten utdöd, men myskoxen lefver ännu, på sina ställen i ganska talrik mängd, och så vidt kändt är, förekommer han i Nordamerika, på norra Parry-öarne, samt i Vest- och Ost-Grönland. Myskoxkranier hafva upprepade gånger blifvit funna i Sibirien, under samma förhållanden och i samma aflagringar som mammutlemningarne.

Den kände ryske paleontologen Friedrich Schmidt har från sin expedition till Jenissejtundran år 1866 hemfört ett betydligt material af subfossila skaldjur, ej mindre än femtiotre arter. Under vistelsen i Jenissej egnade vi derför så mycken omsorg som möjligt åt tundrans sandlager och deras djurlemningar. I valet af fyndorter voro vi mycket lyckliga.Korepovskoj och ett ställe, beläget ungefär halfvägs derimellan och kap Gostinoj, voro de mest gifvande. Vi hafva fört med oss hem en vacker samling af dessa subfossila skaldjur. Den utgöres ej allenast af samtliga hittills kända femtiotre arterna, utan innesluter tillika en och annan förut icke funnen form, och de flesta representeras af talrika, ytterst väl bibehållna exemplar.

Den sibiriska tundrans aflagringar äro af marint ursprung, de tyda på tillvaron af ett ishaf sådant som det närvarande, och deras tillkomst går säkerligen långt tillbaka i tiden. Måhända sammanfaller den med de postglaciala, snäckförande bankarnes bildning vid Uddevalla och i Norge. Ty djurlemningarna äro till största delen desamma. Men Skandinaviens klimat har undergått betydliga förändringar sedan den tiden. Sibirien är ett

af de länder, som kunna göra klar för oss den betydliga skilnaden mellan Skandinavien då och nu. Så vidt jag kan erinra mig, finnas ännu i denna dag alla den sibiriska tundrans subfossila skaldjur lefvande i hafvet derutanför, och det är tydligt, att det formrika djurlif, som nu ter sig i det Kariska hafvet, utgör en omedelbar fortsättning af det, som tundrans lager bevarat några lemningar utaf, möjligen med tillsats af en och annan senare invandrad form.

I två afseenden har denna expeditions zoologiska arbete varit för våra museer särdeles vinstgifvande. Det har först och främst inom alla grupper lagt åtskilligt nytt till den föregåendes mycket rikhaltiga samlingar, det har exempelvis ökatkrustacésamlingen med ej mindre än 20 procent nya arter, och af stråldjur (echinodermer) har genom upprepad svabling en alldeles utomordentlig mängd af individer hopbragts. Vidare voro vi, hvad jag bland det zoologiska lägger mesta vigt uppå, under våra svablingar nog lycklige att fånga två märkvärdiga djur, det ena af stråldjurens, det andra af sjöpennornas (pennatulidernas) klass (dessa senare kallas af bohuslänske fiskare »tandpetare» och »piprensare»). Det förra, en *Elpidia*, svablades upp redan under 1875 års expedition af dr Théel på ett betydligare djup invid Novaja Semljas ostkust ej långt från Matotschkin Scharrs mynning. Då fans det i endast få exemplar; nu hopbragte vi deraf ett betydligt antal. Det är en hittills okänd sjögurka (holothurioïd), som skiljer sig mycket från de aldra flesta andra af samma grupp genom det yttres fullkomligt bilaterala symmetri, men afviker från alla genom sin habitus och sin anatomiska bygnad och ställer sig ensam i sitt slag derigenom, att den i sig förenar karaktärer från skilda djurklasser.

Det andra märkliga djuret är en *Umbellularia* af ungefär halfannan fots längd, hämtad upp från 130 famnars djup. Det är en bland de största sällsyntheter inom djurverlden, såsom kan ses af följande erinringar. Två exemplar af slägtet umbellularia, de första, om hvilka vi äga någon kännedom, sägas hafva blifvit funna vid kusten af Grönland kring midten af förra århundradet. Efter en af Ellis och Mylius först gifven beskrifning inregistrerades djuret af Linné år 1758 i hans Systema Naturae underbenämningen Isis encrinus. Hvart originalexemplaren tagit vägen, är obekant. Den gåtlika djurformen, sådan man af beskrifningarna kunde sluta sig till den, har varit föremål för många tolkningar, tills svenska expeditionen till Grönland 1871 lyckades i Baffins bay dragga upp två exemplar deraf. Efter denna tid hafva individer af samma slägte funnits först af engelska Challenger-expeditionen 1873 mellan Portugal och Madeira, af samma expedition mellan Prins Edvards ö och Kerguelens land, samt möjligen på några andra ställen i det antarktiska hafvet, derefter af österrikisk-ungerska expeditionen 1873 mellan Novaja Semlja och Franz Josephs land, vidare under sommaren 1876 af norska Atlanterhafsexpeditionen utanför Norges vestkust och nu till sist af oss i Kariska hafvet. Det är således en djurform af vidsträckt utbredning, men ytterst sällsynt förekomst. Den företer tillika åtskilliga egendomligheter i sin bygnad.

*

Arktiska sommarminnen.

1.

En dag vid nedre Jenissej.

Den kortlifvade sommarens dagar voro snart räknade. Digra regnmoln och tunga cumuli hade nästan ständigt gömt solen för våra blickar, och omgifningen, äfven under årets vackraste tid enformig att skåda, syntes antaga ett allvarligare och dystrare utseende. Sommarvärmen, i förening med andra nödvändiga betingelser, hade redan bragt flertalet örter till fruktbildning; der visade sig ej ofta någon fördröjd blomma i sin fulla fägring. Hösten hade redan begynt teckna deras kronor och blad med sin egendomliga brungula färg, och qvicksilfverpelaren i lufttermometern höjde sig mycket sällan öfver tolf på den hundragradiga skalan. Vi hade hunnit med hvad göras

skulle, vi hade arbetat och skördat på land och sjö, vi hade så omsorgsfullt och träget som möjligt var skaffat oss ett godt naturhistoriskt material, vi hade slutligen — helt ofrivilligt naturligen — satt »Ymer» på grund ett par gånger; men allt det der var ingenting besynnerligt, ingenting som korsade våra planer. Funderingarna öfver våra söderifrån väntade kamraters uteblifvande voro, jämte bokliga studier, nu meranära nog det enda, som skaffade våra hjernor någon sysselsättning. Äfventyret på grundet vid Mesenkin, der vi för ett år sedan voro nära att gå till botten med lifvets förlust, hade vi i friskt minne, men denna sommarens expedition hade ännu icke dertill uppvisat ett motstycke. Ett litet äfventyr kunde vara ganska helsosamt. Omständigheterna förenade sig nu ändtligen att bjuda oss på ett sådant.

Det var den 29:de augusti, den fjortonde dagen i ordningen af dem, som vi hittills tillbragt på Jenissejfloden. »Ymer» låg förankrad på några kabellängders afstånd från högra flodstranden, med knappast tre famnar vatten under kölen. Morgonen hade visserligen varit regnig, men vinden var svag sydvest och vågrörelsen obetydlig. Ingenting, icke ens barometern, tydde till någon hastig och oväntad väderleksväxling. Tiden kunde icke mördas genom lätja och orkeslöshet, derför blef nu en landstigning beramad, så mangrann som möjligt. För sed hade dittills varit att aldrig företaga en landexkursion utan fullständig utrustning, och till denna hörde såsom oundgängligen nödvändig en stor korg, som inneslöt för minst ett dygn erforderliga lifsmedel, alltid stod färdig på sin bestämda plats och ännu ingen gång blifvit qvarglömd. Det skulle nu bli en riktigt grundlig exkursion för vetenskapligt syfte, nu skulle der letas efter mammutben, märkvärdiga oxskallar och subfossila snäckor, derför gingo vi sju man i land, och hunden »Rapp», som visat sig äga mycken böjelse för och förmåga att gräfva ut och fånga lemlar, fick särskildt tillstånd att följamed. Föremål som han var, synnerligast när det gälde en landstigning, för våra smekningar och vårt intresse, blef han orsaken dertill, att ingen tänkte på matkorgen. Den stannade om bord. Glömskan deraf var en af de väsentligaste orsakerna till vårt äfventyr.

Komna i land, delade vi oss i tre partier, som gingo åt skilda håll, ett utmed stranden, ett annat uppför en lång och djup dalgång, ett tredje till en brant strandafsats, rik på subfossila snäckor och musslor. Medan vi så fördelade arbetat någon tid, springer vinden om till nordvest, hans styrka börjar öka sig i betänklig grad, och luften blir tjock och disig. Jag sysslade som bäst i den branta strandafsatsen, då det begynte kännas något kallt om öronen, och fingrarnas muskler gjorde allvarliga ansatser att vägra viljan sin tjenst. När jag gaf mig tid att se mig om, slogo mig snöflingor i ansigtet, himlen var mörk som under en oktoberdags skymning, och flodvågorna äflades att i brådskande fart nå stranden. Ej långt aflägsen, visade »Ymer» sina svängande konturer genom ett ganska tätt snöglopp. Efter några minuter syntes några personer vid båten, om en stund voro vi alla församlade på samma ställe. Det hastiga och fullkomligt oväntade omslaget i väderleken hade kallat oss dit.

Nu var frågan att så skyndsamt som möjligt komma om bord. Färdiga att ögonblickligen sätta årorna i rörelse, förenade vi sju mans krafter till gemensamt och samtidigt arbete, och med matematisk noggrannhet riktades den förträffligafångstbåten rätvinkligt mot de skummande vågorna. I ett nu stöttes båten från land och gjordes flott, men vågornas förenade styrka blef oss öfvermäktig, den slungade vår starka och väl manövrerade farkost hänsynslöst tillbaka mot strandbrädden. Vårt arbete hade varit fåfängligt. Att göra om försöket igen hade utan tvifvel blifvit lika fruktlöst.

Med en naturforskares kalla resignation beslöto vi att se tiden an. Längre än ett dygn, så beräknade vi, kunde icke gerna vår förbindelse med »Ymer» blifva afbruten, ty stormens raseri kunde antagligen icke fortvara efter detta tidsförlopp. Vi hade redan gjort klart för oss, att det kunde blifva nödvändigt att genomgå ett helt dygns svältkur, vi hade, hvar och en på sitt sätt, genomtänkt de försakelser, som omständigheterna kunde lägga på oss, vi hade, med ett ord, fullkomligt left oss in i den närmaste tidens situation. Vi plockade drifvedsstockar och träpinnar på stranden, förde dem till den djupa dalgången och redde så en stor stockeld. På kullarna närmast omkring sopade stormen fram med förfärande fart, hans styrka var orkanlik, och den, som dristade sig dit upp, återkom med snöpiskadt ansigte och efter allvarliga ansträngningar att icke blifva omkullblåst. I den djupa dalgången deremot var man jämförelsevis väl skyddad, stormen hade icke tid att dröja vid en sådan obetydlighet. Vår belägenhet var visserligen icke afundsvärd, men den var icke heller så omåttligt vidrig, och vi fingo trösta oss med, att »sämre kunde man ha det». Vi fröjdades åt vår stockeld, vi skämtade och pratade.Medan ena sidan af

vår lekamen obarmhertigt piskades af snöstormen, fick den andra njuta af en öfverdrifven värmes behag, genom regelmässigt afpassad frontförändring sörjdes för bäggederas lust och olust i lika mått. Ett par cigarrer skänkte någon tröst i bedröfvelsen, men den trösten gick snart upp i rök.

Imellertid hade man från »Ymer» noggrant bevakat våra rörelser och förehafvanden. Man hade gifvit akt på vårt fåfänga försök att skeppa oss om bord, man hade vidare sett oss göra upp vår stockeld, man inbillade sig nu, i sin intelligenta enkelhet, att denna eld betydde ett stort utropstecken, satt efter det underförstådda ordet »mat». Å vår sida hade vi naturligen också ögonen riktade på »Ymer», som under våldsamt arbete tog den ena störtsjön efter den andra öfver bogen. Ett, tu, tre hissas flaggen i topp, han hissas ner efter en stund. Hvad månde detta betyda? Ett obegripligt telegrafspråk! Vi stodo der verkligen som sju sorgliga frågetecken. Vi höllo råd och kommo till det resultat, att ångbåten sväfvade i fara. Här var intet annat att göra än att försöka taga oss om bord.

Vi skyndade till båten, satte den åter i vattnet efter alla konstens och nödvändighetens fordringar, men vi kunde ingenting gagneligt uträtta. Vågornas raseri var större än förut, en åra fick sätta lifvet till, båten fyldes med vatten och slungades hänsynslösare än förra gången mot land. Med beklämda hjertan vände vi åter till vår stockeld, några efter ett föga angenämt fotbad.Återigen gick flaggan i topp. Hvad i all verlden kunde vara på färde? Behöfde »Ymer» ovilkorligt vår hjelp? — Det föreföll oss så. I våra hjernverkstäder föregick sannerligen ett pinsamt och olidligt arbete. För tredje gången gjordes återigen ett försök att sätta ut båten, men resultatet blef en upprepning af hvad förut skett. Att under närvarande förhållanden gå om bord stod ej i mensklig makt. Våra farhågor för ångbåtens väl voro drifna till sin spets, och kaptenen, som befann sig bland oss, pinades af en Tantali qval. För en stund sedan hade man sett, att äfven styrbordsketting var ute. ångbåten befann sig följaktligen i drift, nu tyckte man sig se endast en ketting, den andra vore således sprungen. Man hade att befara det värsta.

Till råga på förskräckelsen fingo vi nu se, huru man på ångbåten lösgjorde styrbords båt. Det gick mycket långsamt med dennas nedfirande, vi kunde icke rätt begripa, huru det skulle lyckas att sätta ut den, utan att den kantrade — vi stodo med den spändaste uppmärksamhet i verlden och afvaktade utgången af ett försök, som vi ansågo våghalsigt och dumt. Alls icke kunde vi begripa, hvad man åsyftade med båtens nedfirande. Ville man söka hämta oss? Helt säkert.

Den lilla bräckliga båten kom lyckligt i vattnet, han kantrade icke. Men båten närmade sig icke direkt mot stranden, han aflägsnade sig rakt akterut från fartyget, i en riktning följaktligen, som var nära nog parallel med stranden. Han roddes icke heller, ty båtmännen stodo ofta alla tre upprätta. Vi togonu för gifvet, att man var utgången för att loda, en mycket prisvärd försigtighet, framkallad, enligt vår tanke, af ångbåtens förmodade drift. — Men snart visade sig, att icke heller detta vårt antagande var riktigt.

Sent omsider kommo vi under fund med rätta orsaken till de besynnerliga fartygssignalerna och båtens utsättande. Båtmännen manövrerade med en stor tingest, som deras båt förde på släp och som ömsevis höjde sig på och sänkte sig mellan vågryggarna. När båten med sin tingest efter mycket bråk och lång tidsutdrägt närmade sig land, befans denna vara en stor tunna.

Nu sväfvade vi ej längre i någon villrådighet. Båten närmade sig stranden så långt möjligt var, tåget som förenat denna med tunnan kapades, båten vinschades tillbaka till fartyget, och tunnan slungades af bränningarna mot stranden. Vi jublade af glädje, och ett behagligt leende spelade öfver våra anleten. Tunnan bars i procession till stockelden. Hon öppnades och befans innehålla lifsförnödenheter af hvarjehanda slag jämte en skrifvelse, som tillönskade oss god aptit. De sända till största delen konserverade födoämnenas tillredning var några minuters verk. Anrättningarna smakade oss lukulliskt, och aptiten var okonstlad.

Den orkanlika stormen hade nu lagt sig betydligt, så att vi mot aftonen kunde sätta ut vår båt och gå om bord. Två timmar efter det vi återkommit till fartyget var allt lugnt och stilla, och våra farhågor för fartygets väl visade sig fullkomligtogrundade. Vi glömde snart vårt lilla äfventyr och talade ej mer derom; men ännu vid midnattstimmen påminte mig de döende flammorna från stockelden i dalgången om den flydda dagens onödiga bekymmer.

2.

Plock från Jenissej.

Två långa dagar hade vi tillbragt vid Mesenkin, lägrade fjärran från menniskoboningar, utan annat sällskap än ett par lommar, som under klagande sång högt sträckte sin flygt öfver ett närbeläget kärr, och några rödhalsade änder, som i likhet med oss befunno sig på väg till sydligare, gästvänligare nejder. Nattvak och omutlig beslutsamhet hade redan hjelpt oss ett godt stycke på väg, men båtfärden hade varit mödosam och ofta äfventyrlig, ty vi hade — helt naturligt i en så föga känd trakt — ingen den ringaste kunskap om flodens djupförhållanden. Vi skulle nu tidigt följande morgon få oss en vägvisare, som kunde säkert lotsa oss framåt. Glada att snart få bryta upp, kröpo vi i skymningen in i vårt tält, trötta af dagens mödor insomnade vi lätt på våra hufvudgärder af drifvedsstycken funna på stranden.

Feodor, så hette vår vägvisare, kosak till börden och nära femtio år gammal, purrade ut oss tidigt den följande morgonen. Han var ingen sprätt i sin klädedrägt, det må gudarne veta, ty allting var gammalt och väl nött, och hela hans yttre tyddepå ett lif tillbragt i försakelse och enslighet. Naturen trycker en mycket egendomlig prägel på alla högnordiska folk, infödda som inflyttade: litet gifver hon, och hvad hon gifver, det måste aftvingas henne genom mödosamt arbete. Hon tilltalar oftast genom sin enformighet och tystnad, mycket sällan genom någon slags omväxling. Deraf menniskornas allvar och slutenhet, tröghet och långsamhet, anspråkslöshet och förnöjsamhet, jämte många andra prisvärda eller förkastliga dygder. Så var nu Feodor en sådan der nomadiserande ryss, som förr en gång sett bättre dagar; men lifvets skola hade lärt honom att fördraga knappa vilkor, och han fann sig icke illa dervid. — — —

En lindrig kultje fylde »Annas», vår från Norge för flodfärden medförda, ypperliga nordlandsbåts segel, så att årorna sällan behöfde tillgripas. Morgonsolen strör sitt guld öfver kap Dorofejews tvärbranta sandstrand der borta i vester; det tecknar sig till en härlig dag. Feodor ser sig med sömniga ögon omkring, då och då uttalar han sitt »ladno» (nu går det bra), matroserna titta långt ifrån tankfullt i de lätt krusade vågorna, och »herrarna» (= »gosudari», hvarmed Feodor skilde mina två yrkesbröder och mig från de förra) kasta längtande blickar mot kap Gostinoj, som hägrar fram längst bort i söder och dit närmaste målet är för vår segling. Omgifningen är icke af sådan natur, att hon manar till växlande och underhållande eftertanke — derför är bäst att tända en cigarr, på möjligast minsta plats göra sig beqvämt, och liktdagdrifvare af första rang se så dum och andefattig ut som möjligt. Men Feodor har lefvat tillsammans med samojeder, han skall möjligen kunna förtälja oss en samojedisk saga. Han kan det visserligen icke med önskvärd precision, men kunde han det, så skulle den lyda ungefär så här:Det är en af de fem samojediska sagor, som *Castréns* samlarnit bevarat åt efterverlden.

»Två samojeder lefva på ett ödsligt ställe, fånga räfvar, soblar, björnar. Händer så, att den ena begifver sig på en resa, den andra blir hemma. Reser; en gumma hugger björkar; kom till gumman, talar: »hvarför hugger du så, gumma! Du kringhugger trädet; på detta sätt fälles det ej. Hugg från två sidor! Låt mig hugga!» Tog yxan från släden, började hugga på ett annat ställe, högg från två sidor, fälde trädet. Stälde trädet på slädan, förde det till gummans tält. Samojeden lade trädet på marken, gumman talar: »göm dig, så att ingen ser dig.» Han gömmer sig; gumman blir stående på backen. Sju flickor komma till henne. »Detta träd, hvem högg det åt dig? Sjelf hugger du ej på detta sätt. Hvem fins hos dig?» Gumman: »hos mig finnes ingen; sjelf har jag fält trädet!» Flickorna gingo strax bort, utan att ens träda in i tältet. Samojeden kommer fram ur sitt gömsle, går till gumman. Gumman talar: »i mörka skogen är en sjö, en lång sjö, gå dit! När du kommer dit, börja de sju flickorna att simma; de lemna sina kläder vid stranden. Gå sakta dit, tag från en bland flickorna hennes kläder och göm dem.» Samojeden for, komtill sjön, tog de bästa kläderna och gömde dem.. De sju flickorna simma, komma upp, börja kläda på sig; en af flickornas kläder äro försvunna. Kastade sig åter i sjön, de andra gingo bort. Gråter i sjön, vet ej hvem som tog kläderna, yttrar: »den som tagit mina kläder, hans hustru blir jag, om han återger kläderna.» Samojeden tror ej flickan, håller sig ännu i bakhåll. I sjön tänker flickan och talar för sig sjelf: »vår gumma har

ännu en äldre syster, hon har en son; om han tagit dem, blir jag hans hustru.» Nu kom mannen fram, flickan ser honom. »I sanning, du är vår gummas systerson! Gif mig mina kläder, så blir jag din hustru.» — »Om jag ger dig kläderna, far du åter upp till himlen, hvar tager jag reda på dig?» — »Visst blir jag din hustru! Gif mig kläderna, jag fryser.» — »Här finnas ej långt borta sju samojeder, som alla bo tillsammans på ett afsides ställe. De gå och stryka mycket omkring; när de komma hem, uttaga de sina hjertan och hänga dem på tältstängerna. Om du skaffar dig dessa sju hjertan, ger jag kläderna åt dig, annars får du dem ej, om du också skulle dö på detta ställe.» — »Jag tager dessa hjertan, gif mig kläderna.» — »Jag ger dem ej förrän du säger, huru du vill taga de sju sönernas hjertan.» — »Om natten går jag och tager dem.» — »Så tar du dem ej; många hafva försökt, men ännu har ingen fått dem. Kom närmare till mig, så vill jag lära dig, huru du kan få dem.» Hon simmade närmare till stranden, samojeden talar: »dessa hafva röfvat från mig en syster, henne måste man taga till hjelp. Dukommer till systern, hon håller vakt öfver alla hjertan, och af henne måste du begära dem.» Så kommo de öfverens, och han gaf kläderna åt flickan. Hon påklädde sig, och han började fordra en termin, inom hvilken hjertan skulle fås. »Inom fem dagar vill jag komma till dig med raid (=lastdragande renar) och med mitt tält», svarar flickan. Samojeden gick tillbaka till sitt tält, till kamraten. Han frågar: »hvar har du varit, hvad har du sett?» — »Ingenstädes har jag varit, intet sett.» Den andra kamraten talar: »du har tydligen varit hos fastern! Modern hafva de sju bröderna utan hjerta dödat, äfven dig döda de, om du går der; gå aldrig till gumman!» De lefva fem dagar; den femte dagen kommer flickan från luften med raid och tsjum (=renhudstält) och blef hans hustru. »Låt oss gå till de sju bröderna», talar hustrun. »Vi skola se, om vi ej kunna få deras hjertan.» Kommo till deras tält; bröderna voro borta, blott qvinnor finnas i tältet. Man och hustru gå i tältet, ingen ser hustrun. Mannen är synlig, talar till systern: »hvart lägga de sju bröderna sina hjertan, då de komma hem?» — »Der på stången lägga de dem till natten och sofva alltid utan hjertan.» Systern fortfar: »de hafva förtroende till mig, och när de komma hem om qvällen, tager jag ett fat, samt går från ena brodern till den andra. De lägga hvar sitt hjerta i fatet; jag hänger dem på stången». — »Du, tag fatet, borttag hjertan från stången och lägg dem i fatet. Om morgonen börja de bedja dig om sina hjertan, men kasta du sex de yngre brödernas hjertan, kastadem hvart som helst — de må dö —, men med den äldre broderns hjerta gå till honom och säg: 'om min moder lefver upp igen, ger jag dig mitt hjerta; annars icke!'»

Om natten går samojeden hem med sin hustru. Hans hustru talar: »gå ej du till dem!» — »Gif mig hjertat», svarar mannen, »så vill jag gå allena.» Hustrun lofvar gifva den äldre broderns hjerta åt sin man; han går vidare. Om natten vänder hon om. De sju bröderna äta ännu qvällsvard; ingen ser henne. De sluta sin qvällsvard, breda ut renhudar och lägga sig att sofva. Systern tager fram fatet, de lägga hvar sitt hjerta deri. Lade sedan hjertan på det bestämda stället. »Huru», frågar en af bröderna, »lade du våra hjertan så vårdslöst?» — »Hon vakar väl öfver dem», sade den äldsta brodern. Då de insomnade, for qvinnan af med dem. Kom till mannen med hjertan.

Då morgonen grydde, gick mannen med hjertan till bröderna; de hålla redan på att dö. Alla börja bedja om sina hjertan. Han kastar dem på golfvet, och som han kastar dem, dö de. Så dogo de sex yngre bröderna. Den äldsta broderns hjerta kastar han icke på golfvet. När denne allt fortfarande ber om sitt hjerta, säger mannen: »du har dödat min mor; gör du henne lefvande, så ger jag dig hjertat». — »Gif mig hjertat först, så skall jag sedan väcka henne till lif».— »Om du ej först gör henne lefvande, får du icke hjertat». Säger så äldsta brodren till sin hustru: »gå till stället, der den döda ligger, der fins en pung; hämta den åt mig, ipungen fins hennes ande». Hustrun hämtar pungen. »Gå till din döda moder, skaka pungen och låt anden fläkta öfver alla benen, så blir hon åter lefvande». Kom till modren, gjorde som samojeden befalt; modren fick så sitt lif igen. Skickade modren till sitt tält, gick sjelf till systern. Der lefver samojeden ännu. Han slängde hjertat på golfvet; äfven denne dog. Brodren gick hem med sin syster. Går så till fastern igen; hon är åter på samma ställe i skogen. Hon talar: »hafva de sju ej dödat dig ännu?» — »Nej, tvärtom hafva vi dödat dem; men huru går det med oss?» Fastern: »din hustrus knif är här; jag ger dig knifven, gif du den åt systern och bed henne göra dermed hvad hon vill, jag kommer sjelf snart till eder».

Samojeden kommer hem, ger knifven åt hustrun, ber henne göra dermed hvad hon vill. Hustrun tog dermed hjertan af alla, som voro i tältet, äfven af mannen och sig sjelf, samt kastade dem i luften. Fastern kommer, ser att

alla äro utan hjertan, talar: »alla äro utan hjertan, de lefva ej, de äro ej döda; hvad skall jag göra? Må jag gå till det långa träsket, kanske finner jag der åter någon». De sex systrarna bada åter i sjön; hon tog de bästa kläderna och gömde dem. De gråta der och klaga: »vi veta icke, hvart systern tagit vägen». De simmade, kommo upp; en saknar åter sina kläder, kastar sig i sjön, de öfriga gå bort. Flickan gråter: »den som tagit mina kläder, hans hustru skulle jag blifva, och hvilken död som helst skulle jag göra lefvande, blott jag finge mina kläder. I luftenfångade vi många hjertan, med dem kan jag hjelpa döda». Gumman kommer fram: »se här dina kläder!» — »Gif mig kläderna; allt, hvad jag lofvat, skall jag uppfylla.» — »Om du ger mig alla de funna hjertan, ger jag dig kläderna», talar fastern. »I lefven i luften, er syster fins nu på jorden; om hon ber er om något, kunnen I hjelpa henne?» — »Lefver hon, så göra vi henne allt, hvad hon vill». Flickan gaf hjertan, gumman kläderna. Gumman går till tältet, der menniskorna lefde utan hjertan, hvilka foro upp till himlen, gaf åt alla deras hjertan, och alla blefvo *rena* och *heliga.* »Nu», sade hustrun, »låt oss fara till himlen till våra systrar». De fångade renar och gåfvo sig å färde och foro i luften. Der mötte de en dimma så tjock, att de intet kunde se. Sju dagar foro de genom dimman, kommo så till ett varmt, mycket varmt och godt ställe. Der lefva de ännu i dag». — — —

Så kommo vi fram, efter nio timmars växelvis segling och rodd, till den lilla elfmynningen vid kap Gostinoj. Liksom målade, aftecknade blommorna och gräsen sina konturer skarpt och orörligt mot marken, ty ingen den minsta vindfläkt smekte dessa den snabba förgängelsens lekverk. Några högväxta cinerarior och en jättelik archangelica vitnade mindre om jordgrundens alstringskraft, än om en uppdrifven sommarvärmes arbete under högtryck. Alnshöga allerbuskar och små pilar, som kantade elfstränderna, gömde ingen liten qvittrande fågel eller något surrande yrfä i sitt bladverk, den lilla bäcken, som efter det ymniga vårflödet dragit sig tillbaka inomtrånga gränser, gick ljudlöst och tyst med sitt lilla bidrag till den majestätiska floden. Allt var tystnad och stillhet.

Men solen stod högt på himlen, hon hade för två timmar sedan passerat middagslinien, hon brände nu mycket hett mot de sandiga kullarne, ty luften var hög och ren, och inga moln voro stälda i hennes strålars väg. »Här är oss godt att vara; vi kunna taga oss ett bad i floden?» — »Omöjligt; tiden är dyrbar, vi måste flitigt använda minuterna».

Qvicksilfverhorisonten uppstäldes för astronomisk bestämning, botanisten riktade sina steg utmed elfbrädden, zoologen tog plats i de fossilrika kullarna. Arbetet begynte.— — — — — — — — — —

*

Solen stod ännu högt på himlen, då vi kl. 6 på eftermiddagen lemnade kap Gostinoj efter nyss intagen middag. Långsamt rodde vi fram längs östra flodstranden, som ut efter en lång sträcka var genomskuren af korta, i fonden blindt slutande djupa dalgångar, inklämda mellan åslika tillspetsade ryggar. Efter halftredje timmes rodd voro vi i bredd med Jakovievas elfmynning. Dagen hade varit fri från bekymmer; nu skulle vi återigen få någonting att tänka på. När solen gått ned, frambröt från elfdalen en tjock och tät dimma, väldig till sina dimensioner. Vi befunno oss ungefär en engelsk mil från stranden. Dimman bredde ut sig mer och mer, hon kom oss småningom allt närmare, slutligenkringslöt hon oss på alla sidor. Att tillbringa hela natten i vår båt syntes under sådana förhållanden icke alldeles ändamålsenligt, vi hade intet annat val än att ro till landet, der vi redan väntade oss en behaglig hvilas oskattbara njutning.

Matroserna hade tagit landkänning innan dimman bröt fram, men Feodor hade nog obetänksamt låtit pipan slockna och på sitt vanliga sorglösa vis vid samma tid tagit sig en liten tupplur. När nu dimman omtöcknade hans ögon, blef han något virrig till sinnes, ty kompassnålens betydelse var icke vuxen in i hans medvetande; han var alldeles villrådig och visste icke alls, hvarthän vi skulle vända oss för att komma i land. När vi rodde åt öster, hette det »tjepér ládno» (rätt så), när vi rodde åt söder, åt vester, åt alla möjliga andra håll, hette det också »tjepér ládno». Det der tyckte vi till en början var ganska löjligt, men alla menniskor äro icke födda med änglars tålamod.

När vi hållit på att leka blindbock en half timme eller så, stötte båten ändtligen på grund. »Räddade», tänkte vi: — men »errare humanum». Väl tjugo gånger satte vi oss fast, lika många gånger kommo vi flott igen, lika många

gånger och flera gjorde vi fruktlösa försök att finna strömfårans väg genom det der förargliga sandgrundet. Plötsligt gick ett ljus upp för Feodors villrådiga hjerna. En stor svart träkoloss, ett gammalt skeppsvrak, som när det sjönk engång kostade tio menniskors lif, dök upp tätt framför vår båt. — »Nu vet jag fullkomligt säkert, hvar vi äro, nu känner jag igen mig,vi äro genast i land» — »Ändtligen!» — De domnade benen sträcktes behagligt vid tanken på den snart förestående qvällsvarden och den ännu skönare drömda hvilan. Men det är en mycket vådlig sak att vagga in sin fantasi i drömda njutningar, när dessa gälla magens kraf — ty köttets späkning är en länge sedan öfvervunnen ståndpunkt.

Det der gamla fartygsskråfvet blef oss imellertid ingen varaktig fyrbåk under vår irrande färd. Efter ett par årtag var det försvunnet ur sigte, och när vi så kort derpå gång efter annan stötte på grund och ständigt nödgades ändra kurs, än hit och än dit, på djupt och grundt vatten omväxlande, visste vi icke, åt hvilket håll vi hade det. Ännu ett par gånger dök det fram; hvarje gång gjordes en ny, förhoppningsfull ansats.

Nära tre timmar hade förgått, sedan vi första gången stötte på grund och blindbocksleken begynte. Hela tillställningen började verkligen förefalla rätt odräglig. Matroserna hade ledsnat på att ro fram och åter utan önskvärdt resultat, och Feodor fick af dem uppbära mindre vackra förebråelser för att han ingen makt hade i dimman — men han lät sig icke genera, den gode mannen, ty »språket var ett väsentligt hinder» för honom liksom för den der filosofen, som för ett par år sedan reste till Tyskland för att förkofra sitt filosofiska vetande, men återkom lika ensidig som han for bort. En sista kraftåtgärd måste vidtagas, och den ledde till önskad utgång. Matroserna stego i vattnet,rekognoscerade, släpade båten öfver vidsträckta undervattens-sandbankar, och nådde så slutligen fast mark.

Tillfredsställelsen var allmän.

Men hurudan var den efterlängtade lägerplatsen? Det var en sank, genomvåt och fuktig sandbank, belägen i Jakovievas elfmynning, utan någon slags gräsmatta; endast här och der sköto några grässtrån upp af den arktiska catabrosa och en för mycket våta ställen utmärkande starrart. Men man ställer också icke anspråken så högt, då man befinner sig norr om 71:sta breddgraden, på endast 190 mils afstånd från polen. Af drifved, som vi eljest alltid kunde göra oss räkning på att finna i myckenhet, var det ej möjligt att efter en qvarts timmes letande finna mer än två obetydliga stycken, och de voro alldeles genomvåta. Kaffe måste vi värma upp oss med, det var en nödvändighet — derför måste en af de åtta årorna sätta lifvet till. Men innan hon offrades åt förgängelsen, betraktade henne matrosen med samma snåla och saknande min som girigbuken det klingande myntet, då han lemnar det ifrån sig.

Vi tillbragte icke någon afundsvärd natt vid Jakovieva. När vi vaknade morgonen derpå, genomforos vi af samma angenäma känslor som den, hvilken haft oturen att halka och falla i vattnet, men icke blött mer än ena sidopartiet. Fuktigheten hade skoningslöst trängt igenom både regnrockar och sofsäckar, så att vi kände oss ganska däfna.

3.

På Kariska hafvet.

Sedan tre dagar tillbaka hade »Ymer» med längre och kortare uppehåll loverat i alla möjliga väderstreck, för att icke för våldsamt knuffas med isflaken, mist och dimma hade under tiden ständigt till vår förargelse omgifvit oss — men ingen hade ännu tappat modet, utom möjligen Anna, vår penteriförestånderska, den gamla hederliga nuckan, som jag med framgång sökt plugga i, att vi nu voro som bäst på väg till nordpolen och isbjörnarnes rätta hemvist. Ändtligen arbetade sig några solstrålar väg till vårt ensliga skepp, vår belägenhet begynte blifva oss i någon mån klar.

Rundtom oss, i öster och vester, norr och söder lågo spridda drifisflak. Men framåt måste vi, om der gafs någon möjlighet. Fram mot middagen lättade dimmorna på sig betydligt, vår fångstmans spejande öga upptäckte ett vidsträcktare öppet vatten mot norr. Det passade alldeles i stycke med vår kurs, der måste vi följaktligen också

fram.

På kommandobryggan gick kaptenen med allvarlig uppsyn, alltimellanåt signalerande till styrmannen vid ratten, om han skulle falla af åt styrbord eller babord. Vi krånglade oss igenom den ena trånga passagen efter den andra, tills slutligen kaptenen förkunnade sitt afgörande »stopp».

»Nu», sade han, »är det omöjligt att gå längre. Jag kan icke svara för hvad som kan hända».

»Men», invände vår chef, »en norsk fångstskuta skulle utan synnerlig svårighet slå sig igenom här».

Kaptenen såg visserligen tusen svårigheter i att komma vidare, foster af en öfverdrifven inbillning — men en norsk fångstskuta utan andra hjelpmedel än segel, och en ångbåt med kol för tretio dygns ytterligare navigering, det var dock en jämförelse att tänka på. Man reflekterar icke allenast, man handlar också, om man vill komma ur fläcken. Så sattes maskinen åter i gång: inga betänkligheter. »Ymer» stötte obarmhertigt mot de halfruttna, af sol och dimmor redan länge frätta och uppluckrade isflaken, de silfverglänsande ismörtarna rusade kors och tvärs till vattenytan, obehagligt störda i sina funderingar under isflakens skyddande ränder.

Salongsuret visade tolf, och middagsbordet var dukadt. Vi intogo vår middag i frid och ro, föga bekymrade om hvad som föregick omkring oss, medan maskinen var stoppad och ångbåten följde ismassans allmänna, af strömsättningen påverkade rörelse. När vi efter intagen middag trädde åter ut på däck, låg »Ymer» så tätt omsluten af isflak, att det icke var möjligt att komma fram eller tillbaka. Att sätta propellern i rörelse var ingen möjlighet, ty på dennas förlust skulle naturligtvis vårt väl och ve bero. Med bärlingar hade vi en tid fullt upp att göra för att rädda skäddan — hon kunde möjligen i hvarje ögonblick tryckas sönder. Ångbåten låg som i en docka, der kunde ingen den lindrigaste rörelse förmärkas.

»Hvad är nu att göra?»»Vi måste ligga stilla».

Men huru länge, derom var ingen fråga, omöjligt hade det också varit att svara på en sådan; omständigheterna kunde komma att föreskrifva ett, två, åtta, fjorton dygn eller mera. Här var intet annat val än att se tiden an.

»Mödosam är vägen» — säger Payer — »som leder till polarverldens inre. Alla andliga och kroppsliga krafter måste den resande uppbjuda, för att aflocka den hemlighet, i hvilken han vill intränga, en torftig kunskap. Med outsägligt tålamod måste han väpna sig mot illusioner och motgångar, om han ännu vill fullfölja sitt mål, då han blifvit en skickelsens lekboll. Icke äregirighetens tillfredsställande kan vara detta mål, men vidgandet af våra kunskaper. År igenom tillbringar han i den fruktansvärdaste bannlysning, fjärran från sina vänner, från alla lifvets beqvämligheter, omgifven af faror och enslighetens plågande demoner. Derför kan också blott det ideella i hans mål hålla honom uppe; eljest irrar han, hemfallen åt andlig tvedrägt, i inre och yttre tomhet».

»Med hvilka oriktiga föreställningar beträder icke nybörjaren den ogästvänliga väg, som leder emot norden! Ty ingen bok var i stånd att säga honom sanningen i sin helhet. Han vet ännu ingenting om det oundgängliga öde, åt hvilket han är hemfallen, så snart han trädt inom isregionens förgård; han mäter storleken af de möjliga olyckorna efter köldens och stormarnes fysiska qval, men icke efter de moraliska försakelser, som vänta honom».I sanning: det är inga behagliga känslor, som tränga sig på en, då man i polarhafvet ser sitt fartyg på alla sidor tätt omslutet af is, fast och innerligt famntaget af den. Hvad slutet månde varda är omöjligt att förutse, ty det kan gestalta sig på så ofantligt många sätt. Ismassan, satt i rörelse af storm och sjö, är en obetvinglig fiende, ispressningarna, om de stöta till under polarnattens mörker, äro själsmördande vederstyggligheter. Detta och dylikt annat hade vi, med kännedom om föregående resandes äfventyr i polarhafvet, i värsta fall att motse, och instängningen, så länge den varade, var lämpligt egnad att leda våra tankar in i en arktisk resas alla försakelser och bitterheter. Österrikarnes två års långa försakelser och mödor, sedan »Tegetthoff» stängdes in, framstodo klart för min fantasi, den 2:dra tyska polarexpeditionens likaså, vårt fartygs förlisning i isen eller på en ogästvänlig strand, en långvarig återfärd landvägen genom delvis obebodda trakter, efter omintetgjorda förväntningar, eller en föga afundsvärd öfvervintring bland is och mörker voro saker, som i värsta fall lågo inom möjligheternas område — men ännu var icke tid att ängslas.

Till dessa tänkta, af föregångare genomlefda vedervärdigheter sällade sig den djupa tystnad, som herskade rundtom oss. Det Kariska hafvet ger, der is och täta dimmor råda, en trogen bild af de arktiska farvattnens tystnad och liflöshet, sådana som Payer och Weyprecht mästerligt skildrat dem. En mosaiklikt hopfogad massa af stora isflak, knappastnågonstädes afbruten af en upphöjning, och deröfver en rå och obehaglig dimma så tät, att föga mer än tretio alnar skilde åskådaren från synkretsen: detta var den enformighetens och liflöshetens bild, som omgifningen nedslående afspeglade i vår själ. Ett par labbar (Lestris), som spanande efter rof flaxade spöklikt kring vid synranden, förmådde icke ge lif åt den enkla taflan. Hon var icke af sådan art, att hon kunde skänka någon fägnad och tillfredsställelse, men hon gaf i stället ett osökt tillfälle till eftertanke och betraktelser öfver den arktiska naturens njugga håfvor.

Vår fångenskap skulle imellertid icke blifva långvarig. Redan den följande dagen hade isstyckena aflägsnat sig någon smula från hvarandra; strömsättningens riktning, som tyst och omärkligt fört igenom sitt arbete, hade varit oss bevågen. Men dimma herskade ännu, och utrymmet var icke tillräckligt nog, för att lemna vår ångbåt fri passage. Ännu hade vi att tillbringa två dygn bland vår ensliga omgifning, långsamt men stadigt frigjorda från den, lika långsamt och stadigt förda af strömmen i den riktning vi ämnade oss.

Medan vi så föras sakta fram af strömmen, lägga vi ut våra zoologiska apparater, för att se till, om tilläfventyrs på bottnen af det iskalla hafvet råder lika stor brist och enformighet som derofvan ytan. Svabeln och sänkhåfven, den senare en simpel jernram med en vidhängande säck, vitjad med kött, behöfva ingen tillsyn. Bottenskrapan åter, om hon skall gifva något, nedsläppes från en båt,som ros sakta framåt, under det skrapan på bottnen samlar upp allt, som kommer i hennes väg, stenar, slam, sand och lera jämte djur, som der »hafva sin varelse».

Det har varit sagdt, att det Kariska hafvet är ett djurfattigt haf, fattigare måhända än Östersjön. Men vattenprofven, som hämtats upp från djupet, hafva redan bragt oss till tvifvel om riktigheten af detta påstående, ty der är vattnet fullkomligt salt, ej sött eller bräckt som på ytan, och detta är en mycket vigtig betingelse för utvecklingen af ett omväxlande och rikt djurlif. Den söta vattenmassa, som de stora sibiriska floderna föra ned och strömmarna sedan sätta om på ytan, bör således i ingen mån bestämma djurlifvets sammansättning på bottnen af det derutanför liggande Ishafvet. Temperaturen på djupet, redan ett par famnar under hafsytan sjunken under nollpunkten, är också intet hinder för utvecklingen af ett kraftigt djurlif, den är tvärtom mycket välgörande derför, det vet man af erfarenhet från andra håll. God förhoppning hysa vi alltså om riklig skörd.

När leran och sanden, som bottenskrapan fört med sig upp från olika ställen och olika djup, undergått zoologens behöriga behandling, sållats, och de på sållets botten qvarlemnade djuren utplockats, när svabeln firats upp och de hoptofvade hamptrådarna utredts, och när till sist sänkhåfven fått lemna af sitt byte, då ha vi framför oss en rätt artig samling från skilda djurgrupper. Sänkhåfven har i hundratal fångat en vacker, glänsande, rödbruntångmärla med karmosinröda ögon, en art af Lysianassornas slägte, som nu, kommen på det torra, rullar sig otåligt fram och åter som en akrobat. Rofgirig som han är, låter han lätt fånga sig med ett stycke kött som lockbete, endast med våld är det möjligt att frigöra honom från det kraftigt gripna rofvet. Men knappast andra djur än Lysianassor för sänkhåfven med sig upp, dem åter för han med sig i otrolig mängd, och de måste vara nästan exempellöst talrika på bottnen.

Djur af andra slag äro insnodda i svabelns tofvor, sådana som rörbyggande borstmaskar, sabellider med bandade tentakler, hafsspindlar (en slags vattenandande spindlar med spinkiga, krumbugtade ben och en relativt ytterst liten bål), men framför alla andra utmärkta genom sin talrikhet äro sjöstjernorna, hvaraf synnerligast två slägten, Ctenodiscus och Stichaster, äro starkt representerade. Har svabeln gått fram på större djup, 20—50 famnar, för han någon gång upp den vackra hårstjernan Alecto Eschrichtii, en af de få nu lefvande representanterna för en under forna geologiska perioder mycket talrik djurgrupp, crinoideerna, samt det lika egendomliga »medusahufvudet», Asterophyton, utmärkt genom sina dikotomiskt grenade armar.

Bland den mängd af djur, som bottenskrapans slam och sand innehöll, äro två i synnerhet förtjenta af vår uppmärksamhet. Det ena är en liten mussla, ytterst talrik och på sin yta tätt besatt med kolonier af hydromedusor, Yoldia arctica. Hon har, jämte många andra af samma natur, lemnat spåraf sin forna tillvaro i Skandinaviens

vestra haf under en för lång tid sedan gången period, den tiden, då Sveriges land var sänkt några hundra fot under hafvets yta, då dess ur hafvet uppskjutande delar täcktes af en mäktig jökelmassa och dess kuster omgåfvos af ett fullständigt ishaf. Den lilla Yoldian, som nu träffas fossil i våra glaciala skalbankar och ej mer finnes lefvande i våra haf, leder tanken tillbaka på Skandinaviens forna bistra klimat och de betydliga klimatiska förändringar, som sedan dess försiggått. Genom de betingelser, under hvilka hon nu lefver i Kariska hafvet, gör hon klar för oss den betydliga skilnaden mellan Skandinavien då och nu.

En annan djurform, som i lika mån påkallar vår uppmärksamhet, är en art af isopodernas ordning bland kräftdjuren, der han lefver kraftigast utbildad, i Ishafvet, en jätte bland sina slägtingar, Idotea entomon. Det är en gengångare från flydda dagar, som nu för tiden, i föga växlande skepnad, lefver i vidt skilda och olikartade vatten, i Ishafvet längs hela gamla verldens kust från Warangerfjorden till Ochotska hafvet, i Östersjön, i åtskilliga af Skandinaviens och Finlands insjöar, i Kaspiska hafvet och i Baïkal. Det är den märkligaste af de djurformer, som för halftannat årtionde sedan gåfvo professor S. Lovén anledning att genom snillrikt kombinerade slutledningar lägga fram för oss en mästerlig tydning af en dittills olöst gåta: Ishafvets forntida samband med Östersjön, samtidigt som en landförbindelse ägde rum mellan Skandinavien och Tyskland öfver Danmark.Till likartade tankar kan sysselsättningen med Kariska hafvets rika och växlande djurverld leda oss, det är ej blott utredningen af hennes nutida sammansättning som intresserar oss, men ännu mera hennes förhållande till forntiden. Vill man göra sig förtrolig dermed, löper man icke fara att lida brist på själens helsosamma sysselsättning, äfven om motigheter infinna sig. Zoologen finner der arbete nog, ty enformigheten och fattigdomen ofvan upphäfves i tusenfaldt mått af rikedomen och omväxlingen under hafsytan, i det djurlif som, kraftigt utveckladt, rör sig på Kariska hafvets botten.

Arktiska sommarminnen.

1.

En dag vid nedre Jenissej.

Den kortlifvade sommarens dagar voro snart räknade. Digra regnmoln och tunga cumuli hade nästan ständigt gömt solen för våra blickar, och omgifningen, äfven under årets vackraste tid enformig att skåda, syntes antaga ett allvarligare och dystrare utseende. Sommarvärmen, i förening med andra nödvändiga betingelser, hade redan bragt flertalet örter till fruktbildning; der visade sig ej ofta någon fördröjd blomma i sin fulla fägring. Hösten hade redan begynt teckna deras kronor och blad med sin egendomliga brungula färg, och qvicksilfverpelaren i lufttermometern höjde sig mycket sällan öfver tolf på den hundragradiga skalan. Vi hade hunnit med hvad göras skulle, vi hade arbetat och skördat på land och sjö, vi hade så omsorgsfullt och träget som möjligt var skaffat oss ett godt naturhistoriskt material, vi hade slutligen — helt ofrivilligt naturligen — satt »Ymer» på grund ett par gånger; men allt det der var ingenting besynnerligt, ingenting som korsade våra planer. Funderingarna öfver våra söderifrån väntade kamraters uteblifvande voro, jämte bokliga studier, nu meranära nog det enda, som skaffade våra hjernor någon sysselsättning. Äfventyret på grundet vid Mesenkin, der vi för ett år sedan voro nära att gå till botten med lifvets förlust, hade vi i friskt minne, men denna sommarens expedition hade ännu icke dertill uppvisat ett motstycke. Ett litet äfventyr kunde vara ganska helsosamt. Omständigheterna förenade sig nu ändtligen att bjuda oss på ett sådant.

Det var den 29:de augusti, den fjortonde dagen i ordningen af dem, som vi hittills tillbragt på Jenissejfloden. »Ymer» låg förankrad på några kabellängders afstånd från högra flodstranden, med knappast tre famnar vatten under kölen. Morgonen hade visserligen varit regnig, men vinden var svag sydvest och vågrörelsen obetydlig. Ingenting, icke ens barometern, tydde till någon hastig och oväntad väderleksväxling. Tiden kunde icke mördas genom lätja och orkeslöshet, derför blef nu en landstigning beramad, så mangrann som möjligt. För sed hade

dittills varit att aldrig företaga en landexkursion utan fullständig utrustning, och till denna hörde såsom oundgängligen nödvändig en stor korg, som inneslöt för minst ett dygn erforderliga lifsmedel, alltid stod färdig på sin bestämda plats och ännu ingen gång blifvit qvarglömd. Det skulle nu bli en riktigt grundlig exkursion för vetenskapligt syfte, nu skulle der letas efter mammutben, märkvärdiga oxskallar och subfossila snäckor, derför gingo vi sju man i land, och hunden »Rapp», som visat sig äga mycken böjelse för och förmåga att gräfva ut och fånga lemlar, fick särskildt tillstånd att följamed. Föremål som han var, synnerligast när det gälde en landstigning, för våra smekningar och vårt intresse, blef han orsaken dertill, att ingen tänkte på matkorgen. Den stannade om bord. Glömskan deraf var en af de väsentligaste orsakerna till vårt äfventyr.

Komna i land, delade vi oss i tre partier, som gingo åt skilda håll, ett utmed stranden, ett annat uppför en lång och djup dalgång, ett tredje till en brant strandafsats, rik på subfossila snäckor och musslor. Medan vi så fördelade arbetat någon tid, springer vinden om till nordvest, hans styrka börjar öka sig i betänklig grad, och luften blir tjock och disig. Jag sysslade som bäst i den branta strandafsatsen, då det begynte kännas något kallt om öronen, och fingrarnas muskler gjorde allvarliga ansatser att vägra viljan sin tjenst. När jag gaf mig tid att se mig om, slogo mig snöflingor i ansigtet, himlen var mörk som under en oktoberdags skymning, och flodvågorna äflades att i brådskande fart nå stranden. Ej långt aflägsen, visade »Ymer» sina svängande konturer genom ett ganska tätt snöglopp. Efter några minuter syntes några personer vid båten, om en stund voro vi alla församlade på samma ställe. Det hastiga och fullkomligt oväntade omslaget i väderleken hade kallat oss dit.

Nu var frågan att så skyndsamt som möjligt komma om bord. Färdiga att ögonblickligen sätta årorna i rörelse, förenade vi sju mans krafter till gemensamt och samtidigt arbete, och med matematisk noggrannhet riktades den förträffligafångstbåten rätvinkligt mot de skummande vågorna. I ett nu stöttes båten från land och gjordes flott, men vågornas förenade styrka blef oss öfvermäktig, den slungade vår starka och väl manövrerade farkost hänsynslöst tillbaka mot strandbrädden. Vårt arbete hade varit fåfängligt. Att göra om försöket igen hade utan tvifvel blifvit lika fruktlöst.

Med en naturforskares kalla resignation beslöto vi att se tiden an. Längre än ett dygn, så beräknade vi, kunde icke gerna vår förbindelse med »Ymer» blifva afbruten, ty stormens raseri kunde antagligen icke fortvara efter detta tidsförlopp. Vi hade redan gjort klart för oss, att det kunde blifva nödvändigt att genomgå ett helt dygns svältkur, vi hade, hvar och en på sitt sätt, genomtänkt de försakelser, som omständigheterna kunde lägga på oss, vi hade, med ett ord, fullkomligt left oss in i den närmaste tidens situation. Vi plockade drifvedsstockar och träpinnar på stranden, förde dem till den djupa dalgången och redde så en stor stockeld. På kullarna närmast omkring sopade stormen fram med förfärande fart, hans styrka var orkanlik, och den, som dristade sig dit upp, återkom med snöpiskadt ansigte och efter allvarliga ansträngningar att icke blifva omkullblåst. I den djupa dalgången deremot var man jämförelsevis väl skyddad, stormen hade icke tid att dröja vid en sådan obetydlighet. Vår belägenhet var visserligen icke afundsvärd, men den var icke heller så omåttligt vidrig, och vi fingo trösta oss med, att »sämre kunde man ha det». Vi fröjdades åt vår stockeld, vi skämtade och pratade.Medan ena sidan af vår lekamen obarmhertigt piskades af snöstormen, fick den andra njuta af en öfverdrifven värmes behag, genom regelmässigt afpassad frontförändring sörjdes för bäggederas lust och olust i lika mått. Ett par cigarrer skänkte någon tröst i bedröfvelsen, men den trösten gick snart upp i rök.

Imellertid hade man från »Ymer» noggrant bevakat våra rörelser och förehafvanden. Man hade gifvit akt på vårt fåfänga försök att skeppa oss om bord, man hade vidare sett oss göra upp vår stockeld, man inbillade sig nu, i sin intelligenta enkelhet, att denna eld betydde ett stort utropstecken, satt efter det underförstådda ordet »mat». Å vår sida hade vi naturligen också ögonen riktade på »Ymer», som under våldsamt arbete tog den ena störtsjön efter den andra öfver bogen. Ett, tu, tre hissas flaggen i topp, han hissas ner efter en stund. Hvad månde detta betyda? Ett obegripligt telegrafspråk! Vi stodo der verkligen som sju sorgliga frågetecken. Vi höllo råd och kommo till det resultat, att ångbåten sväfvade i fara. Här var intet annat att göra än att försöka taga oss om bord.

Vi skyndade till båten, satte den åter i vattnet efter alla konstens och nödvändighetens fordringar, men vi kunde ingenting gagneligt uträtta. Vågornas raseri var större än förut, en åra fick sätta lifvet till, båten fyldes med vatten

och slungades hänsynslösare än förra gången mot land. Med beklämda hjertan vände vi åter till vår stockeld, några efter ett föga angenämt fotbad.Återigen gick flaggan i topp. Hvad i all verlden kunde vara på färde? Behöfde »Ymer» ovilkorligt vår hjelp? — Det föreföll oss så. I våra hjernverkstäder föregick sannerligen ett pinsamt och olidligt arbete. För tredje gången gjordes återigen ett försök att sätta ut båten, men resultatet blef en upprepning af hvad förut skett. Att under närvarande förhållanden gå om bord stod ej i mensklig makt. Våra farhågor för ångbåtens väl voro drifna till sin spets, och kaptenen, som befann sig bland oss, pinades af en Tantali qval. För en stund sedan hade man sett, att äfven styrbordsketting var ute. ångbåten befann sig följaktligen i drift, nu tyckte man sig se endast en ketting, den andra vore således sprungen. Man hade att befara det värsta.

Till råga på förskräckelsen fingo vi nu se, huru man på ångbåten lösgjorde styrbords båt. Det gick mycket långsamt med dennas nedfirande, vi kunde icke rätt begripa, huru det skulle lyckas att sätta ut den, utan att den kantrade — vi stodo med den spändaste uppmärksamhet i verlden och afvaktade utgången af ett försök, som vi ansågo våghalsigt och dumt. Alls icke kunde vi begripa, hvad man åsyftade med båtens nedfirande. Ville man söka hämta oss? Helt säkert.

Den lilla bräckliga båten kom lyckligt i vattnet, han kantrade icke. Men båten närmade sig icke direkt mot stranden, han aflägsnade sig rakt akterut från fartyget, i en riktning följaktligen, som var nära nog parallel med stranden. Han roddes icke heller, ty båtmännen stodo ofta alla tre upprätta. Vi togonu för gifvet, att man var utgången för att loda, en mycket prisvärd försigtighet, framkallad, enligt vår tanke, af ångbåtens förmodade drift. — Men snart visade sig, att icke heller detta vårt antagande var riktigt.

Sent omsider kommo vi under fund med rätta orsaken till de besynnerliga fartygssignalerna och båtens utsättande. Båtmännen manövrerade med en stor tingest, som deras båt förde på släp och som ömsevis höjde sig på och sänkte sig mellan vågryggarna. När båten med sin tingest efter mycket bråk och lång tidsutdrägt närmade sig land, befans denna vara en stor tunna.

Nu sväfvade vi ej längre i någon villrådighet. Båten närmade sig stranden så långt möjligt var, tåget som förenat denna med tunnan kapades, båten vinschades tillbaka till fartyget, och tunnan slungades af bränningarna mot stranden. Vi jublade af glädje, och ett behagligt leende spelade öfver våra anleten. Tunnan bars i procession till stockelden. Hon öppnades och befans innehålla lifsförnödenheter af hvarjehanda slag jämte en skrifvelse, som tillönskade oss god aptit. De sända till största delen konserverade födoämnenas tillredning var några minuters verk. Anrättningarna smakade oss lukulliskt, och aptiten var okonstlad.

Den orkanlika stormen hade nu lagt sig betydligt, så att vi mot aftonen kunde sätta ut vår båt och gå om bord. Två timmar efter det vi återkommit till fartyget var allt lugnt och stilla, och våra farhågor för fartygets väl visade sig fullkomligtogrundade. Vi glömde snart vårt lilla äfventyr och talade ej mer derom; men ännu vid midnattstimmen påminte mig de döende flammorna från stockelden i dalgången om den flydda dagens onödiga bekymmer.

2.

Plock från Jenissej.

Två långa dagar hade vi tillbragt vid Mesenkin, lägrade fjärran från menniskoboningar, utan annat sällskap än ett par lommar, som under klagande sång högt sträckte sin flygt öfver ett närbeläget kärr, och några rödhalsade änder, som i likhet med oss befunno sig på väg till sydligare, gästvänligare nejder. Nattvak och omutlig beslutsamhet hade redan hjelpt oss ett godt stycke på väg, men båtfärden hade varit mödosam och ofta äfventyrlig, ty vi hade — helt naturligt i en så föga känd trakt — ingen den ringaste kunskap om flodens djupförhållanden. Vi skulle nu tidigt följande morgon få oss en vägvisare, som kunde säkert lotsa oss framåt. Glada att snart få bryta upp, kröpo vi i skymningen in i vårt tält, trötta af dagens mödor insomnade vi lätt på våra

hufvudgärder af drifvedsstycken funna på stranden.

Feodor, så hette vår vägvisare, kosak till börden och nära femtio år gammal, purrade ut oss tidigt den följande morgonen. Han var ingen sprätt i sin klädedrägt, det må gudarne veta, ty allting var gammalt och väl nött, och hela hans yttre tydde ogrundade. Vi glömde snart vårt lilla äfventyr och talade ej mer derom; men ännu vid midnattstimmen påminte mig de döende flammorna från stockelden i dalgången om den flydda dagens onödiga bekymmer.

2.

Plock från Jenissej.

Två långa dagar hade vi tillbragt vid Mesenkin, lägrade fjärran från menniskoboningar, utan annat sällskap än ett par lommar, som under klagande sång högt sträckte sin flygt öfver ett närbeläget kärr, och några rödhalsade änder, som i likhet med oss befunno sig på väg till sydligare, gästvänligare nejder. Nattvak och omutlig beslutsamhet hade redan hjelpt oss ett godt stycke på väg, men båtfärden hade varit mödosam och ofta äfventyrlig, ty vi hade — helt naturligt i en så föga känd trakt — ingen den ringaste kunskap om flodens djupförhållanden. Vi skulle nu tidigt följande morgon få oss en vägvisare, som kunde säkert lotsa oss framåt. Glada att snart få bryta upp, kröpo vi i skymningen in i vårt tält, trötta af dagens mödor insomnade vi lätt på våra hufvudgärder af drifvedsstycken funna på stranden.

Feodor, så hette vår vägvisare, kosak till börden och nära femtio år gammal, purrade ut oss tidigt den följande morgonen. Han var ingen sprätt i sin klädedrägt, det må gudarne veta, ty allting var gammalt och väl nött, och hela hans yttre tyddepå ett lif tillbragt i försakelse och enslighet. Naturen trycker en mycket egendomlig prägel på alla högnordiska folk, infödda som inflyttade: litet gifver hon, och hvad hon gifver, det måste aftvingas henne genom mödosamt arbete. Hon tilltalar oftast genom sin enformighet och tystnad, mycket sällan genom någon slags omväxling. Deraf menniskornas allvar och slutenhet, tröghet och långsamhet, anspråkslöshet och förnöjsamhet, jämte många andra prisvärda eller förkastliga dygder. Så var nu Feodor en sådan der nomadiserande ryss, som förr en gång sett bättre dagar; men lifvets skola hade lärt honom att fördraga knappa vilkor, och han fann sig icke illa dervid. — — —

En lindrig kultje fylde »Annas», vår från Norge för flodfärden medförda, ypperliga nordlandsbåts segel, så att årorna sällan behöfde tillgripas. Morgonsolen strör sitt guld öfver kap Dorofejews tvärbranta sandstrand der borta i vester; det tecknar sig till en härlig dag. Feodor ser sig med sömniga ögon omkring, då och då uttalar han sitt »ladno» (nu går det bra), matroserna titta långt ifrån tankfullt i de lätt krusade vågorna, och »herrarna» (= »gosudari», hvarmed Feodor skilde mina två yrkesbröder och mig från de förra) kasta längtande blickar mot kap Gostinoj, som hägrar fram längst bort i söder och dit närmaste målet är för vår segling. Omgifningen är icke af sådan natur, att hon manar till växlande och underhållande eftertanke — derför är bäst att tända en cigarr, på möjligast minsta plats göra sig beqvämt, och liktdagdrifvare af första rang se så dum och andefattig ut som möjligt. Men Feodor har lefvat tillsammans med samojeder, han skall möjligen kunna förtälja oss en samojedisk saga. Han kan det visserligen icke med önskvärd precision, men kunde han det, så skulle den lyda ungefär så här:Det är en af de fem samojediska sagor, som *Castréns* samlarnit bevarat åt efterverlden.

»Två samojeder lefva på ett ödsligt ställe, fånga räfvar, soblar, björnar. Händer så, att den ena begifver sig på en resa, den andra blir hemma. Reser; en gumma hugger björkar; kom till gumman, talar: »hvarför hugger du så, gumma! Du kringhugger trädet; på detta sätt fälles det ej. Hugg från två sidor! Låt mig hugga!» Tog yxan från släden, började hugga på ett annat ställe, högg från två sidor, fälde trädet. Stälde trädet på slädan, förde det till gummans tält. Samojeden lade trädet på marken, gumman talar: »göm dig, så att ingen ser dig.» Han gömmer sig; gumman blir stående på backen. Sju flickor komma till henne. »Detta träd, hvem högg det åt dig? Sjelf hugger du ej på detta sätt. Hvem fins hos dig?» Gumman: »hos mig finnes ingen; sjelf har jag fält trädet!» Flickorna gingo strax bort, utan att ens träda in i tältet. Samojeden kommer fram ur sitt gömsle, går till gumman.

Gumman talar: »i mörka skogen är en sjö, en lång sjö, gå dit! När du kommer dit, börja de sju flickorna att simma; de lemna sina kläder vid stranden. Gå sakta dit, tag från en bland flickorna hennes kläder och göm dem.» Samojeden for, komtill sjön, tog de bästa kläderna och gömde dem.. De sju flickorna simma, komma upp, börja kläda på sig; en af flickornas kläder äro försvunna. Kastade sig åter i sjön, de andra gingo bort. Gråter i sjön, vet ej hvem som tog kläderna, yttrar: »den som tagit mina kläder, hans hustru blir jag, om han återger kläderna.» Samojeden tror ej flickan, håller sig ännu i bakhåll. I sjön tänker flickan och talar för sig sjelf: »vår gumma har ännu en äldre syster, hon har en son; om han tagit dem, blir jag hans hustru.» Nu kom mannen fram, flickan ser honom. »I sanning, du är vår gummas systerson! Gif mig mina kläder, så blir jag din hustru.» — »Om jag ger dig kläderna, far du åter upp till himlen, hvar tager jag reda på dig?» — »Visst blir jag din hustru! Gif mig kläderna, jag fryser.» — »Här finnas ej långt borta sju samojeder, som alla bo tillsammans på ett afsides ställe. De gå och stryka mycket omkring; när de komma hem, uttaga de sina hjertan och hänga dem på tältstängerna. Om du skaffar dig dessa sju hjertan, ger jag kläderna åt dig, annars får du dem ej, om du också skulle dö på detta ställe.» — »Jag tager dessa hjertan, gif mig kläderna.» — »Jag ger dem ej förrän du säger, huru du vill taga de sju sönernas hjertan.» — »Om natten går jag och tager dem.» — »Så tar du dem ej; många hafva försökt, men ännu har ingen fått dem. Kom närmare till mig, så vill jag lära dig, huru du kan få dem.» Hon simmade närmare till stranden, samojeden talar: »dessa hafva röfvat från mig en syster, henne måste man taga till hjelp. Dukommer till systern, hon håller vakt öfver alla hjertan, och af henne måste du begära dem.» Så kommo de öfverens, och han gaf kläderna åt flickan. Hon påklädde sig, och han började fordra en termin, inom hvilken hjertan skulle fås. »Inom fem dagar vill jag komma till dig med raid (=lastdragande renar) och med mitt tält», svarar flickan. Samojeden gick tillbaka till sitt tält, till kamraten. Han frågar: »hvar har du varit, hvad har du sett?» — »Ingenstädes har jag varit, intet sett.» Den andra kamraten talar: »du har tydligen varit hos fastern! Modern hafva de sju bröderna utan hjerta dödat, äfven dig döda de, om du går der; gå aldrig till gumman!» De lefva fem dagar; den femte dagen kommer flickan från luften med raid och tsjum (=renhudstält) och blef hans hustru. »Låt oss gå till de sju bröderna», talar hustrun. »Vi skola se, om vi ej kunna få deras hjertan.» Kommo till deras tält; bröderna voro borta, blott qvinnor finnas i tältet. Man och hustru gå i tältet, ingen ser hustrun. Mannen är synlig, talar till systern: »hvart lägga de sju bröderna sina hjertan, då de komma hem?» — »Der på stången lägga de dem till natten och sofva alltid utan hjertan.» Systern fortfar: »de hafva förtroende till mig, och när de komma hem om qvällen, tager jag ett fat, samt går från ena brodern till den andra. De lägga hvar sitt hjerta i fatet; jag hänger dem på stången». — »Du, tag fatet, borttag hjertan från stången och lägg dem i fatet. Om morgonen börja de bedja dig om sina hjertan, men kasta du sex de yngre brödernas hjertan, kastadem hvart som helst — de må dö —, men med den äldre broderns hjerta gå till honom och säg: 'om min moder lefver upp igen, ger jag dig mitt hjerta; annars icke!'»

Om natten går samojeden hem med sin hustru. Hans hustru talar: »gå ej du till dem!» — »Gif mig hjertat», svarar mannen, »så vill jag gå allena.» Hustrun lofvar gifva den äldre broderns hjerta åt sin man; han går vidare. Om natten vänder hon om. De sju bröderna äta ännu qvällsvard; ingen ser henne. De sluta sin qvällsvard, breda ut renhudar och lägga sig att sofva. Systern tager fram fatet, de lägga hvar sitt hjerta deri. Lade sedan hjertan på det bestämda stället. »Huru», frågar en af bröderna, »lade du våra hjertan så vårdslöst?» — »Hon vakar väl öfver dem», sade den äldsta brodern. Då de insomnade, for qvinnan af med dem. Kom till mannen med hjertan.

Då morgonen grydde, gick mannen med hjertan till bröderna; de hålla redan på att dö. Alla börja bedja om sina hjertan. Han kastar dem på golfvet, och som han kastar dem, dö de. Så dogo de sex yngre bröderna. Den äldsta broderns hjerta kastar han icke på golfvet. När denne allt fortfarande ber om sitt hjerta, säger mannen: »du har dödat min mor; gör du henne lefvande, så ger jag dig hjertat». — »Gif mig hjertat först, så skall jag sedan väcka henne till lif».— »Om du ej först gör henne lefvande, får du icke hjertat». Säger så äldsta brodren till sin hustru: »gå till stället, der den döda ligger, der fins en pung; hämta den åt mig, ipungen fins hennes ande». Hustrun hämtar pungen. »Gå till din döda moder, skaka pungen och låt anden fläkta öfver alla benen, så blir hon åter lefvande». Kom till modren, gjorde som samojeden befalt; modren fick så sitt lif igen. Skickade modren till sitt tält, gick sjelf till systern. Der lefver samojeden ännu. Han slängde hjertat på golfvet; äfven denne dog. Brodren

gick hem med sin syster. Går så till fastern igen; hon är åter på samma ställe i skogen. Hon talar: »hafva de sju ej dödat dig ännu?» — »Nej, tvärtom hafva vi dödat dem; men huru går det med oss?» Fastern: »din hustrus knif är här; jag ger dig knifven, gif du den åt systern och bed henne göra dermed hvad hon vill, jag kommer sjelf snart till eder».

Samojeden kommer hem, ger knifven åt hustrun, ber henne göra dermed hvad hon vill. Hustrun tog dermed hjertan af alla, som voro i tältet, äfven af mannen och sig sjelf, samt kastade dem i luften. Fastern kommer, ser att alla äro utan hjertan, talar: »alla äro utan hjertan, de lefva ej, de äro ej döda; hvad skall jag göra? Må jag gå till det långa träsket, kanske finner jag der åter någon». De sex systrarna bada åter i sjön; hon tog de bästa kläderna och gömde dem. De gråta der och klaga: »vi veta icke, hvart systern tagit vägen». De simmade, kommo upp; en saknar åter sina kläder, kastar sig i sjön, de öfriga gå bort. Flickan gråter: »den som tagit mina kläder, hans hustru skulle jag blifva, och hvilken död som helst skulle jag göra lefvande, blott jag finge mina kläder. I luftenfångade vi många hjertan, med dem kan jag hjelpa döda». Gumman kommer fram: »se här dina kläder!» — »Gif mig kläderna; allt, hvad jag lofvat, skall jag uppfylla.» — »Om du ger mig alla de funna hjertan, ger jag dig kläderna», talar fastern. »I lefven i luften, er syster fins nu på jorden; om hon ber er om något, kunnen I hjelpa henne?» — »Lefver hon, så göra vi henne allt, hvad hon vill». Flickan gaf hjertan, gumman kläderna. Gumman går till tältet, der menniskorna lefde utan hjertan, hvilka foro upp till himlen, gaf åt alla deras hjertan, och alla blefvo *rena* och *heliga*. »Nu», sade hustrun, »låt oss fara till himlen till våra systrar». De fångade renar och gåfvo sig å färde och foro i luften. Der mötte de en dimma så tjock, att de intet kunde se. Sju dagar foro de genom dimman, kommo så till ett varmt, mycket varmt och godt ställe. Der lefva de ännu i dag». — — —

Så kommo vi fram, efter nio timmars växelvis segling och rodd, till den lilla elfmynningen vid kap Gostinoj. Liksom målade, aftecknade blommorna och gräsen sina konturer skarpt och orörligt mot marken, ty ingen den minsta vindfläkt smekte dessa den snabba förgängelsens lekverk. Några högväxta cinerarior och en jättelik archangelica vitnade mindre om jordgrundens alstringskraft, än om en uppdrifven sommarvärmes arbete under högtryck. Alnshöga allerbuskar och små pilar, som kantade elfstränderna, gömde ingen liten qvittrande fågel eller något surrande yrfä i sitt bladverk, den lilla bäcken, som efter det ymniga vårflödet dragit sig tillbaka inomtrånga gränser, gick ljudlöst och tyst med sitt lilla bidrag till den majestätiska floden. Allt var tystnad och stillhet.

Men solen stod högt på himlen, hon hade för två timmar sedan passerat middagslinien, hon brände nu mycket hett mot de sandiga kullarne, ty luften var hög och ren, och inga moln voro stälda i hennes strålars väg. »Här är oss godt att vara; vi kunna taga oss ett bad i floden?» — »Omöjligt; tiden är dyrbar, vi måste flitigt använda minuterna».

Qvicksilfverhorisonten uppstäldes för astronomisk bestämning, botanisten riktade sina steg utmed elfbrädden, zoologen tog plats i de fossilrika kullarna. Arbetet begynte.— — — — — — — — — —

*

Solen stod ännu högt på himlen, då vi kl. 6 på eftermiddagen lemnade kap Gostinoj efter nyss intagen middag. Långsamt rodde vi fram längs östra flodstranden, som ut efter en lång sträcka var genomskuren af korta, i fonden blindt slutande djupa dalgångar, inklämda mellan åslika tillspetsade ryggar. Efter halftredje timmes rodd voro vi i bredd med Jakovievas elfmynning. Dagen hade varit fri från bekymmer; nu skulle vi återigen få någonting att tänka på. När solen gått ned, frambröt från elfdalen en tjock och tät dimma, väldig till sina dimensioner. Vi befunno oss ungefär en engelsk mil från stranden. Dimman bredde ut sig mer och mer, hon kom oss småningom allt närmare, slutligenkringslöt hon oss på alla sidor. Att tillbringa hela natten i vår båt syntes under sådana förhållanden icke alldeles ändamålsenligt, vi hade intet annat val än att ro till landet, der vi redan väntade oss en behaglig hvilas oskattbara njutning.

Matroserna hade tagit landkänning innan dimman bröt fram, men Feodor hade nog obetänksamt låtit pipan slockna och på sitt vanliga sorglösa vis vid samma tid tagit sig en liten tupplur. När nu dimman omtöcknade hans ögon, blef han något virrig till sinnes, ty kompassnålens betydelse var icke vuxen in i hans medvetande; han

var alldeles villrådig och visste icke alls, hvarthän vi skulle vända oss för att komma i land. När vi rodde åt öster, hette det »tjepér ládno» (rätt så), när vi rodde åt söder, åt vester, åt alla möjliga andra håll, hette det också »tjepér ládno». Det der tyckte vi till en början var ganska löjligt, men alla menniskor äro icke födda med änglars tålamod.

När vi hållit på att leka blindbock en half timme eller så, stötte båten ändtligen på grund. »Räddade», tänkte vi: — men »errare humanum». Väl tjugo gånger satte vi oss fast, lika många gånger kommo vi flott igen, lika många gånger och flera gjorde vi fruktlösa försök att finna strömfårans väg genom det der förargliga sandgrundet. Plötsligt gick ett ljus upp för Feodors villrådiga hjerna. En stor svart träkoloss, ett gammalt skeppsvrak, som när det sjönk engång kostade tio menniskors lif, dök upp tätt framför vår båt. — »Nu vet jag fullkomligt säkert, hvar vi äro, nu känner jag igen mig,vi äro genast i land» — »Ändtligen!» — De domnade benen sträcktes behagligt vid tanken på den snart förestående qvällsvarden och den ännu skönare drömda hvilan. Men det är en mycket vådlig sak att vagga in sin fantasi i drömda njutningar, när dessa gälla magens kraf — ty köttets späkning är en länge sedan öfvervunnen ståndpunkt.

Det der gamla fartygsskråfvet blef oss imellertid ingen varaktig fyrbåk under vår irrande färd. Efter ett par årtag var det försvunnet ur sigte, och när vi så kort derpå gång efter annan stötte på grund och ständigt nödgades ändra kurs, än hit och än dit, på djupt och grundt vatten omväxlande, visste vi icke, åt hvilket håll vi hade det. Ännu ett par gånger dök det fram; hvarje gång gjordes en ny, förhoppningsfull ansats.

Nära tre timmar hade förgått, sedan vi första gången stötte på grund och blindbocksleken begynte. Hela tillställningen började verkligen förefalla rätt odräglig. Matroserna hade ledsnat på att ro fram och åter utan önskvärdt resultat, och Feodor fick af dem uppbära mindre vackra förebråelser för att han ingen makt hade i dimman — men han lät sig icke genera, den gode mannen, ty »språket var ett väsentligt hinder» för honom liksom för den der filosofen, som för ett par år sedan reste till Tyskland för att förkofra sitt filosofiska vetande, men återkom lika ensidig som han for bort. En sista kraftåtgärd måste vidtagas, och den ledde till önskad utgång. Matroserna stego i vattnet,rekognoscerade, släpade båten öfver vidsträckta undervattens-sandbankar, och nådde så slutligen fast mark.

Tillfredsställelsen var allmän.

Men hurudan var den efterlängtade lägerplatsen? Det var en sank, genomvåt och fuktig sandbank, belägen i Jakovievas elfmynning, utan någon slags gräsmatta; endast här och der sköto några grässtrån upp af den arktiska catabrosa och en för mycket våta ställen utmärkande starrart. Men man ställer också icke anspråken så högt, då man befinner sig norr om 71:sta breddgraden, på endast 190 mils afstånd från polen. Af drifved, som vi eljest alltid kunde göra oss räkning på att finna i myckenhet, var det ej möjligt att efter en qvarts timmes letande finna mer än två obetydliga stycken, och de voro alldeles genomvåta. Kaffe måste vi värma upp oss med, det var en nödvändighet — derför måste en af de åtta årorna sätta lifvet till. Men innan hon offrades åt förgängelsen, betraktade henne matrosen med samma snåla och saknande min som girigbuken det klingande myntet, då han lemnar det ifrån sig.

Vi tillbragte icke någon afundsvärd natt vid Jakovieva. När vi vaknade morgonen derpå, genomforos vi af samma angenäma känslor som den, hvilken haft oturen att halka och falla i vattnet, men icke blött mer än ena sidopartiet. Fuktigheten hade skoningslöst trängt igenom både regnrockar och sofsäckar, så att vi kände oss ganska däfna.

3.

På Kariska hafvet.

Sedan tre dagar tillbaka hade »Ymer» med längre och kortare uppehåll loverat i alla möjliga väderstreck, för att icke för våldsamt knuffas med isflaken, mist och dimma hade under tiden ständigt till vår förargelse omgifvit oss — men ingen hade ännu tappat modet, utom möjligen Anna, vår penteriföreståndarska, den gamla hederliga

nuckan, som jag med framgång sökt plugga i, att vi nu voro som bäst på väg till nordpolen och isbjörnarnes rätta hemvist. Ändtligen arbetade sig några solstrålar väg till vårt ensliga skepp, vår belägenhet begynte blifva oss i någon mån klar.

Rundtom oss, i öster och vester, norr och söder lågo spridda drifisflak. Men framåt måste vi, om der gafs någon möjlighet. Fram mot middagen lättade dimmorna på sig betydligt, vår fångstmans spejande öga upptäckte ett vidsträcktare öppet vatten mot norr. Det passade alldeles i stycke med vår kurs, der måste vi följaktligen också fram.

På kommandobryggan gick kaptenen med allvarlig uppsyn, alltimellanåt signalerande till styrmannen vid ratten, om han skulle falla af åt styrbord eller babord. Vi krånglade oss igenom den ena trånga passagen efter den andra, tills slutligen kaptenen förkunnade sitt afgörande »stopp».

»Nu», sade han, »är det omöjligt att gå längre. Jag kan icke svara för hvad som kan hända».

»Men», invände vår chef, »en norsk fångstskuta skulle utan synnerlig svårighet slå sig igenom här».

Kaptenen såg visserligen tusen svårigheter i att komma vidare, foster af en öfverdrifven inbillning — men en norsk fångstskuta utan andra hjelpmedel än segel, och en ångbåt med kol för tretio dygns ytterligare navigering, det var dock en jämförelse att tänka på. Man reflekterar icke allenast, man handlar också, om man vill komma ur fläcken. Så sattes maskinen åter i gång: inga betänkligheter. »Ymer» stötte obarmhertigt mot de halfruttna, af sol och dimmor redan länge frätta och uppluckrade isflaken, de silfverglänsande ismörtarna rusade kors och tvärs till vattenytan, obehagligt störda i sina funderingar under isflakens skyddande ränder.

Salongsuret visade tolf, och middagsbordet var dukadt. Vi intogo vår middag i frid och ro, föga bekymrade om hvad som föregick omkring oss, medan maskinen var stoppad och ångbåten följde ismassans allmänna, af strömsättningen påverkade rörelse. När vi efter intagen middag trädde åter ut på däck, låg »Ymer» så tätt omsluten af isflak, att det icke var möjligt att komma fram eller tillbaka. Att sätta propellern i rörelse var ingen möjlighet, ty på dennas förlust skulle naturligtvis vårt väl och ve bero. Med bärlingar hade vi en tid fullt upp att göra för att rädda skäddan — hon kunde möjligen i hvarje ögonblick tryckas sönder. Ångbåten låg som i en docka, der kunde ingen den lindrigaste rörelse förmärkas.

»Hvad är nu att göra?»»Vi måste ligga stilla».

Men huru länge, derom var ingen fråga, omöjligt hade det också varit att svara på en sådan; omständigheterna kunde komma att föreskrifva ett, två, åtta, fjorton dygn eller mera. Här var intet annat val än att se tiden an.

»Mödosam är vägen» — säger Payer — »som leder till polarverldens inre. Alla andliga och kroppsliga krafter måste den resande uppbjuda, för att aflocka den hemlighet, i hvilken han vill intränga, en torftig kunskap. Med outsägligt tålamod måste han väpna sig mot illusioner och motgångar, om han ännu vill fullfölja sitt mål, då han blifvit en skickelsens lekboll. Icke äregirighetens tillfredsställande kan vara detta mål, men vidgandet af våra kunskaper. År igenom tillbringar han i den fruktansvärdaste bannlysning, fjärran från sina vänner, från alla lifvets beqvämligheter, omgifven af faror och enslighetens plågande demoner. Derför kan också blott det ideella i hans mål hålla honom uppe; eljest irrar han, hemfallen åt andlig tvedrägt, i inre och yttre tomhet».

»Med hvilka oriktiga föreställningar beträder icke nybörjaren den ogästvänliga väg, som leder emot norden! Ty ingen bok var i stånd att säga honom sanningen i sin helhet. Han vet ännu ingenting om det oundgängliga öde, åt hvilket han är hemfallen, så snart han trädt inom isregionens förgård; han mäter storleken af de möjliga olyckorna efter köldens och stormarnes fysiska qval, men icke efter de moraliska försakelser, som vänta honom».I sanning: det är inga behagliga känslor, som tränga sig på en, då man i polarhafvet ser sitt fartyg på alla sidor tätt omslutet af is, fast och innerligt famntaget af den. Hvad slutet månde varda är omöjligt att förutse, ty det kan gestalta sig på så ofantligt många sätt. Ismassan, satt i rörelse af storm och sjö, är en obetvinglig fiende, ispressningarna, om de stöta till under polarnattens mörker, äro själsmördande vederstyggligheter. Detta och

dylikt annat hade vi, med kännedom om föregående resandes äfventyr i polarhafvet, i värsta fall att motse, och instängningen, så länge den varade, var lämpligt egnad att leda våra tankar in i en arktisk resas alla försakelser och bitterheter. Österrikarnes två års långa försakelser och mödor, sedan »Tegetthoff» stängdes in, framstodo klart för min fantasi, den 2:dra tyska polarexpeditionens likaså, vårt fartygs förlisning i isen eller på en ogästvänlig strand, en långvarig återfärd landvägen genom delvis obebodda trakter, efter omintetgjorda förväntningar, eller en föga afundsvärd öfvervintring bland is och mörker voro saker, som i värsta fall lågo inom möjligheternas område — men ännu var icke tid att ängslas.

Till dessa tänkta, af föregångare genomlefda vedervärdigheter sällade sig den djupa tystnad, som herskade rundtom oss. Det Kariska hafvet ger, der is och täta dimmor råda, en trogen bild af de arktiska farvattnens tystnad och liflöshet, sådana som Payer och Weyprecht mästerligt skildrat dem. En mosaiklikt hopfogad massa af stora isflak, knappastnågonstädes afbruten af en upphöjning, och deröfver en rå och obehaglig dimma så tät, att föga mer än tretio alnar skilde åskådaren från synkretsen: detta var den enformighetens och liflöshetens bild, som omgifningen nedslående afspeglade i vår själ. Ett par labbar (Lestris), som spanande efter rof flaxade spöklikt kring vid synranden, förmådde icke ge lif åt den enkla taflan. Hon var icke af sådan art, att hon kunde skänka någon fägnad och tillfredsställelse, men hon gaf i stället ett osökt tillfälle till eftertanke och betraktelser öfver den arktiska naturens njugga håfvor.

Vår fångenskap skulle imellertid icke blifva långvarig. Redan den följande dagen hade isstyckena aflägsnat sig någon smula från hvarandra; strömsättningens riktning, som tyst och omärkligt fört igenom sitt arbete, hade varit oss bevågen. Men dimma herskade ännu, och utrymmet var icke tillräckligt nog, för att lemna vår ångbåt fri passage. Ännu hade vi att tillbringa två dygn bland vår ensliga omgifning, långsamt men stadigt frigjorda från den, lika långsamt och stadigt förda af strömmen i den riktning vi ämnade oss.

Medan vi så föras sakta fram af strömmen, lägga vi ut våra zoologiska apparater, för att se till, om tilläfventyrs på bottnen af det iskalla hafvet råder lika stor brist och enformighet som derofvan ytan. Svabeln och sänkhåfven, den senare en simpel jernram med en vidhängande säck, vitjad med kött, behöfva ingen tillsyn. Bottenskrapan åter, om hon skall gifva något, nedsläppes från en båt,som ros sakta framåt, under det skrapan på bottnen samlar upp allt, som kommer i hennes väg, stenar, slam, sand och lera jämte djur, som der »hafva sin varelse».

Det har varit sagdt, att det Kariska hafvet är ett djurfattigt haf, fattigare måhända än Östersjön. Men vattenprofven, som hämtats upp från djupet, hafva redan bragt oss till tvifvel om riktigheten af detta påstående, ty der är vattnet fullkomligt salt, ej sött eller bräckt som på ytan, och detta är en mycket vigtig betingelse för utvecklingen af ett omväxlande och rikt djurlif. Den söta vattenmassa, som de stora sibiriska floderna föra ned och strömmarna sedan sätta om på ytan, bör således i ingen mån bestämma djurlifvets sammansättning på bottnen af det derutanför liggande Ishafvet. Temperaturen på djupet, redan ett par famnar under hafsytan sjunken under nollpunkten, är också intet hinder för utvecklingen af ett kraftigt djurlif, den är tvärtom mycket välgörande derför, det vet man af erfarenhet från andra håll. God förhoppning hysa vi alltså om riklig skörd.

När leran och sanden, som bottenskrapan fört med sig upp från olika ställen och olika djup, undergått zoologens behöriga behandling, sållats, och de på sållets botten qvarlemnade djuren utplockats, när svabeln firats upp och de hoptofvade hamptrådarna utredts, och när till sist sänkhåfven fått lemna af sitt byte, då ha vi framför oss en rätt artig samling från skilda djurgrupper. Sänkhåfven har i hundratal fångat en vacker, glänsande, rödbruntångmärla med karmosinröda ögon, en art af Lysianassornas slägte, som nu, kommen på det torra, rullar sig otåligt fram och åter som en akrobat. Rofgirig som han är, låter han lätt fånga sig med ett stycke kött som lockbete, endast med våld är det möjligt att frigöra honom från det kraftigt gripna rofvet. Men knappast andra djur än Lysianassor för sänkhåfven med sig upp, dem åter för han med sig i otrolig mängd, och de måste vara nästan exempellöst talrika på bottnen.

Djur af andra slag äro insnodda i svabelns tofvor, sådana som rörbyggande borstmaskar, sabellider med bandade tentakler, hafsspindlar (en slags vattenandande spindlar med spinkiga, krumbugtade ben och en relativt ytterst liten bål), men framför alla andra utmärkta genom sin talrikhet äro sjöstjernorna, hvaraf synnerligast två slägten,

Ctenodiscus och Stichaster, äro starkt representerade. Har svabeln gått fram på större djup, 20—50 famnar, för han någon gång upp den vackra hårstjernan Alecto Eschrichtii, en af de få nu lefvande representanterna för en under forna geologiska perioder mycket talrik djurgrupp, crinoideerna, samt det lika egendomliga »medusahufvudet», Asterophyton, utmärkt genom sina dikotomiskt grenade armar.

Bland den mängd af djur, som bottenskrapans slam och sand innehöll, äro två i synnerhet förtjenta af vår uppmärksamhet. Det ena är en liten mussla, ytterst talrik och på sin yta tätt besatt med kolonier af hydromedusor, Yoldia arctica. Hon har, jämte många andra af samma natur, lemnat spåraf sin forna tillvaro i Skandinaviens vestra haf under en för lång tid sedan gången period, den tiden, då Sveriges land var sänkt några hundra fot under hafvets yta, då dess ur hafvet uppskjutande delar täcktes af en mäktig jökelmassa och dess kuster omgåfvos af ett fullständigt ishaf. Den lilla Yoldian, som nu träffas fossil i våra glaciala skalbankar och ej mer finnes lefvande i våra haf, leder tanken tillbaka på Skandinaviens forna bistra klimat och de betydliga klimatiska förändringar, som sedan dess försiggått. Genom de betingelser, under hvilka hon nu lefver i Kariska hafvet, gör hon klar för oss den betydliga skilnaden mellan Skandinavien då och nu.

En annan djurform, som i lika mån påkallar vår uppmärksamhet, är en art af isopodernas ordning bland kräftdjuren, der han lefver kraftigast utbildad, i Ishafvet, en jätte bland sina slägtingar, Idotea entomon. Det är en gengångare från flydda dagar, som nu för tiden, i föga växlande skepnad, lefver i vidt skilda och olikartade vatten, i Ishafvet längs hela gamla verldens kust från Warangerfjorden till Ochotska hafvet, i Östersjön, i åtskilliga af Skandinaviens och Finlands insjöar, i Kaspiska hafvet och i Baïkal. Det är den märkligaste af de djurformer, som för halftannat årtionde sedan gåfvo professor S. Lovén anledning att genom snillrikt kombinerade slutledningar lägga fram för oss en mästerlig tydning af en dittills olöst gåta: Ishafvets forntida samband med Östersjön, samtidigt som en landförbindelse ägde rum mellan Skandinavien och Tyskland öfver Danmark.Till likartade tankar kan sysselsättningen med Kariska hafvets rika och växlande djurverld leda oss, det är ej blott utredningen af hennes nutida sammansättning som intresserar oss, men ännu mera hennes förhållande till forntiden. Vill man göra sig förtrolig dermed, löper man icke fara att lida brist på själens helsosamma sysselsättning, äfven om motigheter infinna sig. Zoologen finner der arbete nog, ty enformigheten och fattigdomen ofvan upphäfves i tusenfaldt mått af rikedomen och omväxlingen under hafsytan, i det djurlif som, kraftigt utveckladt, rör sig på Kariska hafvets botten. GOTHA:JUSTUS PERTHES *1876.*